

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI HUKUKTA KENDİ KADERİNİ
TAYİN İLKESİ VE KIRIM'IN İLHAKI'NIN BU
ÇERÇEVEDE DEĞERLENDİRMESİ

EMRAH ZENGİN

2501151562

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. AHMET ÖZTÜRK

İSTANBUL - 2019

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : EMRAH ZENGİN

Numarası : 2501151562

Anabilim/Bilim Dalı : SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER Tez Savunma Tarihi : 04.02.2019

Danışman : PROF. DR. AHMET ÖZTÜRK

Tez Savunma Saati : 13:30

Tez Başlığı : ULUSLARARASI HUKUKTA KENDİ KADERİNİ TAYİN İLKESİ VE KIRIM'IN İLHAKI'NIN
BU ÇERÇEVEDE DEĞERLENDİRİLMESİ.

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara
alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. AHMET ÖZTÜRK		KABUL
2- PROF. DR. AHMET HAMDİ TOPAL		Red
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ SÜLEYMAN GÜDER		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. EDİP ASAF BEKAROĞLU		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ HALİL KÜRŞAD ASLAN		

ÖZ

ULUSLARARASI HUKUKTA KENDİ KADERİNİ TAYİN İLKESİ VE KIRIM'IN İLHAKI'NIN BU ÇERÇEVEDE DEĞERLENDİRMESİ

EMRAH ZENGİN

Bu çalışmada, ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesi bağlamında Kırım sorunu ele alınmıştır. Rusya Federasyonu, 18 Mart 2014'te Kırım'ı kendi kaderini tayin hakkı ilkesini öne sürerek ilhak etmiştir. Bu durum Kırım sorununu yerel bağlamından çıkarıp, bölgesel ve küresel istikrar için gerçek bir tehdit oluşturan küresel bir soruna dönüştürmüştür. Rusya, Kırım'ın kendisine bağlanmasının yasal olduğunu, bu durumun uluslararası hukuka ters düşmediğini iddia etmektedir. Diğer tarafta Ukrayna ise, NATO ve AB üyesi ülkeler ile birlikte, ilhakin yasadışı olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmada kendi kaderini tayin hakkından hareketle Kırım krizinin uluslararası hukuk boyutu irdelenmiştir.

Günümüzde kendi kaderini tayin hakkı uluslararası ilişkilerde politik bir manipölasyon nesnesi haline gelmiştir. Etnik ayrılıklardan yararlanmak isteyen bazı devletler, rakiplerinin toprak bütünlüğüne ve politik hedeflerine karşı koyacak stratejiler gütmektedir. Bu durum uluslararası hukuk alanında farklı uygulamalara ve tartışmalara yol açmıştır. Nitekim kendi kaderini tayin hakkının içeriği, konusu, temelleri ve hukuki nitelikleri hakkında kesin bir görüş birliği sağlanamamıştır. Kavramın belirsiz oluşu ve çelişkili politik yaklaşımlar, bu anlaşmazlığı ortaya çıkarmaktadır. Kimi araştırmacılar, kendi kaderini tayin hakkını uluslararası hukuk tarafından kabul edilen ve devletlerin buna aykırı işlem yapamayacakları üstün bir kural (jus cogens) olarak görmektedir. Kimi araştırmacılar ise kendi kaderini tayin hakkının ancak belirli koşulların ve gerekli hukuki normların geçerli olmasıyla, özellikle de devletlerin toprak bütünlüğünün gözetilmesi şartıyla tanınabileceğini belirtmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, kendi kaderini tayin nedir ve hangi durumlarda uygulanmaktadır?, Kırım'ın bağımsızlığını ilan edip, Rusya Federasyonu'na bağlanmasının kendi kaderine tayin ilkesine dayandırılması uluslararası hukuka göre uygun mudur? gibi soruların cevabı aranmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Hukuk, Kendi Kaderini Tayin, Rusya, Ukrayna, Kırım

ABSTRACT

SELF-DETERMINATION IN INTERNATIONAL LAW AND THE ANNEXATION OF CRIMEA IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL LAW EMRAH ZENGİN

In this study, the Crimean issue in the context of the self-determination principle of nations has been discussed. The Russian Federation annexed Crimea on March 18, 2014 by claiming its right to self-determination. This situation turned the Crimean problem out of its local context and turned it into a global event that posed a real threat to regional and global stability. Russia claims that it is legal for the Crimea to be attached to it and this situation does not contradict international law. On the other hand, Ukraine, together with NATO and EU member states, declares that the annexation is illegal. In this study, it is aimed to examine the international law dimension of Crimean crisis based on the right to self-determination.

Today, the right to self-determination has become a political manipulation object in international relations. Some states wanting to benefit from ethnic divisions are pursuing strategies to counter their competitors' territorial integrity and political goals. This situation led to different practices and discussions in the field of international law. As a matter of fact, no consensus has been reached on the content, subject, foundations and legal qualities of the right to self-determination. The ambiguity of the concept and the contradictory political approaches reveal this conflict. Some researchers view the right to self-determination as a rule (*jus cogens*), which is accepted by international law and states cannot act against. Some researchers state that the right to self-determination can be recognized only if certain conditions and necessary legal norms are in place, especially with respect to the territorial integrity of the states. This study looks for answers to following questions: what is self-determination and in what cases it is applied?, Declaring the independence of the Crimea and getting under control of the Russian Federation by

attributing it to self-determination policy is appropriate according to international law?

Key Words: International law, Self-determination, Russia, Ukraine, Crimea

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının hazırlanma aşamasından başlayarak ortaya çıkmasına dek geçen tüm süreçte beni yönlendiren, bana değerli fikirleriyle yol gösteren değerli tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet Öztürk hocama çok teşekkür ederim. Ayrıca Krakow'daki yurtdışı görevlendirmem esnasında faydalı tartışmaları ile tez çalışmamda önemli bir etkiye sahip, bana olan desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Assoc. Prof. Maria D. Roznowska'ya teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Emrah ZENGİN

İSTANBUL, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	1
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR LİSTESİ:	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TEORİK ÇERÇEVE

1.1 Kendi Kaderine Tayin İlkesinin Tarihi Gelişimi:.....	4
1.2 Kendi Kaderini Tayinle İlgili Uluslararası Hukuktaki İlkeler:.....	10
1.3 Kendi Kaderini Tayin İlkesinin İçeriği:	16
1.3.1 Dışsal ve İçsel Kendi Kaderini Tayin Hakkı:.....	16
1.3.2 Kendi Kaderini Tayin Hakkı ve Kuvvet Kullanma Yasağı İlkesi:	18
1.3.3 Siyasi ve Ekonomik Açıdan Kendi Kaderini Tayin:.....	19
1.4 Hukuki Metinler ve Diğer Düzenlemeler:	24
1.4.1 BM Antlaşması: 1(2) ve 55.Maddeler:	24
1.4.2 Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri:.....	25
1.4.3 İki Uluslararası Sözleşme:.....	28
1.4.4 Dostça İlişkiler Bildirisi:.....	30
1.4.5 Diğer BM Genel Kurul Kararları:	33
1.4.6 Hukuki Statü:.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

KIRIM SORUNU

2.1 Tarihsel Arkaplan:	38
2.2 2014 Olaylarına Genel Bir Bakış:	40
2.2.1 İlhaka Giden Süreç:	42
2.2.2 Kırım İlhakı'na Batı'nın Tepkisi:	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK BAKIMINDAN KIRIM'IN İLHAKI

3.1 Kırım İlhakı'nın Hukuki Temelleri:	48
3.2 Uluslararası Hukuk Perspektifinden Kırım'daki Olaylar:	51
3.2.1 Rusya Tarafından Kırım'da Kuvvet Kullanılması:	51
3.2.2 Kırım Referandumu'nun Uluslararası Hukuk Boyutu:	58
3.2.3 Kırım'ın Rusya Federasyonu'na Katılması:	62
3.3 Kırım İlhakı'nın Kendi Kaderini Tayin İlkesi Işığında Analiz Edilmesi:	63

SONUÇ	69
--------------------	-----------

KAYNAKÇA	74
-----------------------	-----------

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AB:	Avrupa Birliği
ADÖ:	Amerikan Devletleri Örgütü
A.e.:	Aynı Eser
AGİT:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHS:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK:	Avrupa Konseyi
BM:	Birleşmiş Milletler
BMGK:	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
ICCPR:	International Covenant on Civil and Political Rights
ICESCR:	International Covenant on Economics, Social and Culturel Rights
ICTY:	The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia
NATO:	North Atlantic Treaty Organization
Rusya SSC:	Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SOFA:	A Status of Forces Agreement
UKSSC:	Sovyet Ukrayna Sosyalist Cumhuriyeti
UAD:	Uluslararası Adalet Divanı

GİRİŞ

Ulusların kendi kaderini tayin hakkı, uluslararası hukukun en önemli ilkelerinden biridir. Bu hak, birçok ulusun özgürlüğü için, özellikle de sömürge altındaki uluslar için hayati bir öneme sahip olmuştur. Nitekim ulusların kendi kaderini tayin hakkı söz konusu olduğunda, akla ilk gelen, bu hakkın sömürge yönünden bağlamıdır. Bu anlamda dekolonizasyon sürecini tetikleyen olaylar ulusların kendi kaderini tayin ilkesi üzerinden temellenmiştir.

Ulusların kendi kaderini tayin hakkının uluslararası hukukunun temel ilkeleriyle ilişkili olması, ulusların müdahale ve tahakküme maruz kalmadan kendi kaderini tayin edebilmelerinin meşru zeminini oluşturmuştur. Zira her şeyden önce, kendi kaderini tayin hakkı ilkesinin; devletlerin egemen eşitliği, toprak bütünlüğü, kuvvet kullanma yasağı ve içişlerine karışmama ilkeleri ile birlikte, uluslararası hukukunun tamamlayıcı bir ilkesidir. Bağımsızlık talep eden uluslar, bir slogan ve araç olarak kendi kaderini tayin hakkı ilkesini kullanmıştır. Bunu yaparak ya hâlihazırda var olan egemen bir devletin tüzel kişiliğinden ayrılmak istemekte ya da yabancı egemenliğe karşı bağımsızlık ve özgürlük talep etmektedir. Bu hak yalnızca uluslararası hukukta değil, bir ülke içindeki tüm insanların eşit hakka sahip olduklarını belirten insan hakları hukukunda da mevcuttur. Ayrıca, başka ülkelerin içişlerine karışmama ve kuvvet kullanmama ilkeleriyle yakından ilişkili olan kendi kaderini tayin ilkesinin, ekonomik ve siyasal boyutları da önemli bir yere sahiptir.

Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle birlikte self determinasyon ilkesi yeniden dünya gündeminde önemli bir konuma yerleşmiştir. Kırım'ın öncelikle Ukrayna'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmesi ve akabinde Rusya'ya bağlanması uluslararası hukuki bir krizi beraberinde getirmiştir. Karadeniz'in kuzey kıyısında yer alan Kırım, nispeten küçük alanına ve az sayıda nüfusuna rağmen tarih boyunca önemli bir yere sahip olmuştur. Özellikle son yıllarda Kırım'da yaşananlar günümüzde büyük bir krizi temsil etmektedir. Buradaki kriz sadece coğrafi ve politik değişiklikler ile değil uluslararası hukuk boyutuyla da ciddi tartışmalara yol açmıştır.

1783 yılında Çariçe Katerina döneminde Kırım, Rus hâkimiyeti altına girmiş ve bu yarımada 1954'e kadar Rusya'nın parçası olarak kalmıştır. 1954'te Sovyetler Birliği Yüksek Konseyi'nin kararının ardından Nikita Khrushchev, yarımada'yı Ukrayna'ya vermiştir. 1991'de Ukrayna'nın bağımsızlığıyla birlikte Kırım toprakları, bu ülkenin bir parçası haline gelmiştir. 1992 yılında ise Kırım, Sivastopol idari başkent olmak üzere, özerk cumhuriyet statüsü elde etmiştir. Böylece Kırım Cumhuriyeti kendi anayasasına, meclisine, hükümetine ve ek özerklik haklarına sahip olmuştur. Ancak Kırım'daki Rus etkisi, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile sona ermemiştir. Bu anlamda Kırım'daki Rus etkisinin en önemli kanıtı 1997'den beri Rus donanmasının, Sivastopol Limanı'nda konuşlandırılmasıdır.

Yarımadanın tarihiyle birlikte coğrafi konumu ve sosyal durumu da Kırım krizinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Kırım yarımadası, Rusya Federasyonu'nun yanı başında bulunmakta, Batı ile Doğu arasındaki bir sınır olarak yer almaktadır. Ayrıca Kırım nüfusunun yüzde altmışı Rus, yüzde yirmi beşi Ukraynalı ve yüzde on ikisi Tatarlardan oluşmaktadır. Bu faktörlerle birlikte 2014 yılında Rusya tarafından “Kırım’ın ilhaki” ile Rusya'nın bölgedeki ezici ekonomik ve politik gücü doruk noktasına ulaşmıştır. Bu durum Rusya ile Batı arasında Soğuk Savaş sonrasındaki en ciddi güvenlik krizini ortaya çıkarmıştır.

Jeopolitik ve jeostratejik çıkarlardan ötürü Ukrayna, Batı ve Rusya için büyük bir öneme sahip olagelmıştır. Bu anlamda Ukrayna, Avrupa Birliği (AB) ve Rusya'dan birini seçme ikilemiyle karşı karşıya kalmıştır. AB için Ukrayna, ileride katılımı sağlanabilecek potansiyel bir adayı temsil etmektedir. Rusya için ise Batı etkisine karşı savunma duvarını temsil etmektedir. Rusya'nın, Doğu Avrupa ülkeleri üzerindeki nüfuzunu arttırmayı amaçlayan ve sınır ötesi etki alanı anlamına gelen “yakın çevre” konsepti, Rusya'nın bu alanda kalan devletlerin Batılılarla müttefik olma düşüncesine şiddetli bir şekilde karşı olmasını beraberinde getirmektedir. Ancak son yıllarda Ukrayna, AB'ye gitgide artan bir eğilim göstermektedir. Ukrayna yönetimi, ülkelerinin AB'nin bir parçası olması ihtimalini uzun uzadıya tartışmaktadır. Öte taraftan Rusya, AB'nin kendi sınırlarına kadar olan bu potansiyel genişlemesini kendi güvenliği açısından kabul edilemez bir tehdit olarak görmüştür. Bu sebeple “yakın çevre” konsepti Rusya için giderek artan bir önem kazanmaktadır.

Bu tezin amacı; ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı olarak da bilinen self determinasyonu teorik çerçevede ayrıntılı bir şekilde incelemektir. Bu bağlamda öncelikle Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile patlak veren Kırım krizi, uluslararası hukuk boyutunda irdelenerek SSCB'den bugüne Kırım'ın statüsü değerlendirilecektir. Böylece, ulusların kendi kaderini tayin hakkını öne sürerek Kırım'ı ilhak eden Rusya'nın, Kırım bölgesindeki menfaatleri ve hedefleri ortaya koyularak, ABD ve AB'nin Kırım krizindeki tutumu ele alınacaktır. Son olarak bu çalışmada, mevcut durumdaki hukuki tartışmalar belirtilip, krizin hukuki sonuçları açıklanacaktır.

Kırım'daki krizin etkisi uluslararası seviyededir ve bu kriz şiddetli tartışmalara yol açmış durumdadır. Krizle alakalı hukuki sorunlar ise bu tezin odak noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda tezin ilk bölümünde, kendi kaderini tayin hakkının ortaya çıkışı ve gelişimi anlatılmıştır. Daha sonra da bu hakla ilgili uluslararası hukuktaki belgeler ve ilkeler ve bunların içerikleri tartışılmıştır. Tezin ikinci kısmında ise 2014 yılında Kırım'da patlak veren olaylara dair tarihi bir bakış açısı sunulmuştur. Ardından, uluslararası hukuk açısından tartışmalı olan Kırım'ın Rusya tarafından ilhakının yasal statüsü incelenmiştir. Bu anlamda “hukuki olarak Kırım, Rusya'nın bir parçası mıdır yoksa halen Ukrayna toprağı mıdır yahut başka bir statüsü var mıdır,” gibi soruların cevapları aranmıştır. Son olarak krizin hukuki sonuçları ve krizin sebep olduğu hukuki sorunlar irdelenmiştir.

Bu tezde ağırlıklı olarak nitel veriler üzerinden hareket edilerek vaka analizi yaklaşımından faydalanılmıştır. Bu eksende konuyla alakalı makaleler, kitaplar, rapor ve belgeler tezin girdilerini oluşturmaktadır. Ayrıca teorik bir tahlil düzeyi benimsenerek teorik kavramların olay ve olgular üzerindeki açıklayıcı etkisi ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL TEORİK ÇERÇEVE

1.1 Kendi Kaderini Tayin İlkesinin Tarihi Gelişimi

İnsanların kendi meseleleri hakkında kendi kararlarını alma hakkına sahip olduğu görüşü, insan türünün ortaya çıkışından beri mevcuttur. Ancak bu gerçeğin resmi olarak dile getirilmesi Fransız İhtilali ile başlamaktadır. Bu hak tarih sahnesinde burjuva milliyetçiliği ve Rusya'daki sosyalist güçler yoluyla, 19. Yüzyılda Avrupa'da ulusal kimlik bilincinin büyümesinin bir sonucu olarak modern ulus devletlerin ortaya çıkması şeklinde devam etmiştir.¹ Bütün bunlar, sömürge altındaki uluslar hala Avrupa'nın sömürgeci güçlerinin gölgeleri altındayken olmuştur. Kendi kaderini tayin hakkı terimi I. Dünya Savaşı sırasında, İngiltere ve Fransa gibi İtilaf Devletleri tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içindeki azınlık gruplar gibi çeşitli azınlık gruplara karşı avantaj kazanabilmek için bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır.² Birinci Dünya Savaşı sonrasında bu ilkenin içeriği bugünkü uluslararası hukuktaki bildiğimiz şeklini almaya başlamıştır. ABD Başkanı Woodrow Wilson, kendi kaderini tayin hakkının kuvvetli bir savunucusu olmuş ve 1918'de kendi kaderini tayinle ilgili o ünlü on dört maddesini Kongre'ye sunmuştur.³ Bu çalışma, onun amaçlarının ve görüşünün; dünya barışı ve güvenliğini, bütün ulusların özgürlüğünü, adaletini ve egemenliğini kapsadığını göstermektedir.

Wilson da "kendi kaderini tayin" terimini kullanmıştır. Wilson'un bu terim hakkındaki görüşleri ve metni eleştirilmiştir. Buna rağmen "kendi kaderini tayin" bir ilke olarak uluslararası hukukta önem kazanmaya başlamıştır.⁴ Ona göre kendi

¹ Ove Bring, **The Charter and World Policy - On The Role Of International Law In A Changing World**, 4.Ed. Stockholm, Martinus Nijhoff Publishers, 2002, s. 187

² A.e., p. 188

³ Ed. Baskın Oran, **Türk Dış Politikası**, Cilt I: 1919-1980, 2.Bs. İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 100

⁴ Robert McCorquodale, **Self-determination in international law**, Aldershot, Ashgate/Dartmouth Publishing, 2000, s. 13-14

kaderini tayin hakkı, temel olarak kişilerin özgürce kendi hükümetlerini seçme hakkına sahip olmasıdır. Woodrow Wilson'a göre kendi kaderini tayin hakkının uluslararası düzeyde 4 yönü vardır: Bunlardan ilki, her halkın idaresinde yaşayacağı hükümeti seçme hakkı, ikincisi ulusal isteklerle uyumlu bir biçimde Orta Avrupa devletlerinin yeniden şekillendirilmesi, üçüncüsü ülke değişimleri ile ilgili meselelerin çözümünde başvurulabilecek bir ölçüt olmasıdır. Son olarak da sömürgeci devletlerin çıkarlarına ters düşmeyecek bir biçimde sömürge yönetimi altında bulunan halkların iddialarının çözümünün de hesaba katılması şeklindedir.⁵ Kendi kaderini tayin ilkesini destekleyen Bolşevikler ise bu konuda o kadar ileri gitmişlerdir ki isteyen her etnik grubun, ayrılma ve bağımsızlık hakkı olduğunu savunmuşlardır. Lenin, kendi kaderini tayin hakkının Bolşevikler içindeki en ileri gelen savunucularından biri olmuştur. "Rusya sosyal demokratları, bütün ulusların kendi devletlerini kurmaları ya da içerisinde yaşamak istedikleri devleti seçmede özgür oldukları hususlarını ısrarla savunmalıdır." diyerek ulusların bağımsızlıklarını savunmuştur.⁶ Fakat Lenin ilhaka karşı çıkmış; ilhakla ilgili görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: "İlhak herhangi bir şekilde küçük veya zayıf bir ulusun açık seçik ve istekli olarak rızalarını ve arzularını belirtmeksizin daha güçlü bir devlete katılmasıdır. Bu zorla dâhil edilmenin zamanı ve zorla ilhak edilen veya ülke sınırları içerisinde tutulan ulusun gelişmişlik veya geri kalmışlık düzeyi ne olursa olsun, dünyanın ister Avrupa'sında, isterse uzak denizaşırı yerlerinde olsun, ilhaktır ve geçersizdir."⁷

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda kurulan Milletler Cemiyeti'nin amacı, I. Dünya Savaşı'nda yenilmiş olan Almanya ve Türkiye'nin sömürgelerine er ya da geç bağımsızlıklarını vererek onları manda sistemine dâhil etmek olmuştur.⁸ Milletler Cemiyeti çökmesiyle yerini İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletler'e bırakmıştır. Ulusal özgürlük ve bağımsızlık talepleri, savaşta kazanan tarafta olan devletlerin sömürgelerini de içine alacak şekilde bütün sömürgelerde baş

⁵ Antonio Cassese, **Self-Determination of Peoples**, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, s. 20-21

⁶ Vladimir I. Lenin, **Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı**, 6. Baskı, Eriş Yayınları, 2004, s. 49

⁷ A.e., s. 149-150

⁸ Bring, **The Charter and World Policy - On The Role Of International Law In A Changing World**, s. 189

göstermişti. 1945'te BM şekillendiğinde “kendi kaderini tayin hakkı” uluslararası sahada yerini almıştır. Bu yüzden bu terimin BM Antlaşması'nda bulunması şaşırtıcı değildir.⁹ Yine de bazı araştırmacılara göre, kendi kaderini tayin hakkının BM Antlaşması'na girmesi BM'nin yapmak istediği açık bir girişim değildir. Amerika'nın ve İngiltere'nin 14 Ağustos 1941 Atlantik Bildirisi'nde açıkladığı “kendi kaderini tayin hakkının” BM Antlaşması'na dâhil edilmesi konusunda bazı devletler isteksiz olmuşlardır.¹⁰ Atlantik Bildirisi'nin 2. ve 3. maddelerinde şu şekilde bahsedilmiştir:

Madde 2. “Bildirinin tarafları, ilgili milletlerin serbestçe ifade edeceği arzularına uymayan arazi değişmesini görmek istememektedirler.”

Madde 3. “Bildirinin tarafları, bütün milletlerin, idaresi altına girecekleri hükümet şeklini seçme hakkına hürmet etmekte ve cebirle, hükümrancılık ve kendi kendini idare hakları nezr edilmiş bulunan milletlere bu haklarının iade edildiğini görmek istemektedir.”¹¹

Sovyet baskısından dolayı, kendi kaderini tayin hakkı sonunda BM Antlaşması'na dâhil edilmiştir.¹² Bu hak sonradan daha kurumsal bir şekle sokulmuş ve uluslararası hukuk alanında kabul edilmiştir. Hatta bu durum 1966'da insan hakları üzerine iki uluslararası sözleşmenin kabul edilmesiyle insan hakları kavramını içermeye kadar gitmiştir.¹³ BM tarafından hazırlanan 1966 tarihli “Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi” (ICCPR) ve “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi” (ICESCR) ile “kendi kaderini tayin” kavramı evrensel bir özellik kazanmıştır. Sözleşmelerin ilgili maddeleri şu şekildedir:

⁹ A.e., s. 190

¹⁰ Başkan Wilson ve Başbakan Churchill'in, kendi kaderini tayin etme hakkını ifade ettikleri Atlantik Bildirisi, 1941'de kabul edildi. 1942'de bildiri, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın bir parçası haline getirildi ve 26 müttefik devlet tarafından imzalandı, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/en/sections/history-united-nations-charter/1941-atlantic-charter/index.html>, (Erişim:02.01.2018)

¹¹ Ayşe Füsün Arsava, “Self-Determination Hakkının Tarihi Gelişimine Bir Bakış ve Aaland Adaları Sorunu”, **Seha L. Meray'a Armağan**, Cilt I, Ankara, 1981, s. 139

¹² McCorquodale, **Self-determination in international law**, s. 15

¹³ Arsava, “Self-Determination Hakkının Tarihi Gelişimine Bir Bakış ve Aaland Adaları Sorunu”, s. 58

“1. Bütün halklar kendi kaderlerini tayin hakkına sahiptir. Bu hak vasıtasıyla halklar kendi siyasal statülerini serbestçe tayin edebilir ve ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmelerini serbestçe sürdürebilirler.

2. Bütün halklar uluslararası hukuka ve karşılıklı menfaat ilkesine dayanan uluslararası ekonomik işbirliği yükümlülüklerine zarar vermemek koşuluyla, doğal kaynakları ve zenginlikleri üzerinde kendi yararına serbestçe tasarrufta bulunabilir. Bir halk sahip olduğu maddi kaynaklardan hiç bir koşulda yoksun bırakılamaz.

3. Kendini yönetemeyen ve vesayet altındaki ülkelerden sorumlu olan devletler de dahil bu sözleşmeye taraf bütün devletler, kendi kaderini tayin hakkının gerçekleştirilmesi için çaba gösterir ve, Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın hükümlerine uygun olarak bu hakka saygı gösterir.”¹⁴

Kendi kaderini tayin hakkının esasen ortaya çıkışı sömürge altındaki uluslara bağımsızlık hakkı verilmesi bağlamında gerçekleşir fakat kendi kaderini tayin hakkının, sömürgecilğe karşı gerekçelendirme olarak kullanıldığı da ileri sürülebilir. Bu sebeple 60’lı 70’li yıllar boyunca, bu hak, sömürgeci kuvvetlerden özgür olma ve gelişim meselelerine kadar, gidebildiği en uç noktaya kadar gitmiştir. Sömürge altındaki ulusların haklarının gerçekten önem kazanmaya başladığı dönem, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonraki Milletler Cemiyeti ve Wilson’ın görüşlerinin olduğu dönemdir. Fakat Milletler Cemiyeti’nde kendi kaderini tayin kavramına yer verilmemiştir. Hatta Milletler Cemiyeti Misakı’nın 10. maddesi, kendi kaderini tayin hakkının aksine, Milletler Cemiyeti üyesi ülkelerin toprak bütünlüğüne atıfta bulunmuştur. Söz konusu olan 10.madde şu şekildedir:

“Cemiyet Üyeleri, bütün Cemiyet üyelerinin ülke bütünlüklerine ve mevcut siyasal bağımsızlıklarına saygı göstermeyi ve bunları dışarıdan gelecek herhangi bir

¹⁴ BM Genel Kurulunun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilmiş ‘Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi’ 1.maddesi, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf, (Erişim: 15.01.2019)

saldırıya karşı korumayı yükümlüdür. Saldırı, saldırı tehdidi ya da tehlikesi durumunda, Konsey, bu yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlayacak yolları belirler.”¹⁵

Sömürge altındaki uluslar, kendi bağımsızlıkları için mücadele ederken, kendi kaderini tayin hakkı açık bir hak haline gelmiş ve bu hakkı yeni şekillenmiş olan BM tanımıştır. Bunun sonucunda BM Antlaşması’nın en önemli maddesi olan 1. madde 2.fıkrası¹⁶’nda bu hakka yer verilmiştir. O zamandan beri bu hak BM tarafından sayısız açıklamalarda ve diğer metinlerde tekrar tekrar tasdik edilmiştir.¹⁷

Özetle, bir slogan olarak başlayan kendi kaderini tayin düşüncesi evrilerek önce bir ilkeye sonra da uluslararası hukuk alanında bir hakka dönüşmüştür. Ancak bu hakkın tam olarak ne olduğu belirsiz kalmıştır. Bunun yanında pek çok yön de içermektedir. Bu hakkın kesin ve tartışmasız olan tek yönü, dış güçlerin hâkimiyetine ve sömürgeye ilişkin olan yönüdür. Bunun ötesinde, bu hakkın içerdiği çeşitli bakış açıları mevcuttur. Bu hakkın gelişim basamakları kabaca aşağıdaki gibi tarif edilebilir:

- 1) Birinci Dünya Savaşı sonrası dönem
- 2) Sömürgeleşmekten çıkış
- 3) 1966 sonrası ve insan haklarının önem kazandığı iki uluslararası sözleşme
- 4) Sözde insani müdahalenin uluslararası hukuk alanına girdiği Soğuk Savaş sonrası dönem.

Kendi kaderini tayin kavramı, günümüzde daha çok demokratik yönü ile önem kazanmıştır ancak kavram, hala ölçütleri tam ve kesin olmayan hukuki-siyasi

¹⁵ Selda Çiftçi, “Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı”, **Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler-V-**, İstanbul, 2016, s. 499

¹⁶ BM 1. madde 2. fıkrası şu şekildedir: “Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak”, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>, (Erişim: 03.02.2018)

¹⁷ Mustafa Şahin, **Avrupa Birliği’nin Self-Determinasyon Politikası**, 1.Bs. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000, s. 11

bir zeminde yer almaktadır. Kendi kaderini tayin, uluslararası arenaya ilk çıktığı tarihten 1945 Birleşmiş Milletler Antlaşması'na kadar siyasi bir ilke; 1945'ten 1960 yılı Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri 'ye kadar hukuki ilke olarak var olmuştur. Bu tarihten Soğuk Savaş sonuna kadar da bir hukuki ve siyasi hak niteliği kazanan kendi kaderini tayinin günümüzde kısaca, tüm dünya ulusları için; içsel anlamda bir hak, dışsal anlamda ise bir ilke olduğu söylenebilir.¹⁸ Birleşmiş Milletler kararları ışığında, kendi kaderini tayin ilkesinin en azından sömürge altında yaşayan uluslar için bir hak haline geldiği söylenebilir. Diğer taraftan, kendi kaderini tayin belgelerinin uygulamaları da göz önüne bulundurulduğunda, bunun yalnızca sömürge altındaki uluslara özgü bir hak olmadığı da görülecektir. Ayrıca, farklılığı bariz topluluklara karşı ağır insan hakları ihlallerinin olduğu yerlerde de bu tip topluluklar için kendi kaderini tayin bir hak haline dönüşmüştür.¹⁹

Kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili tartışmaların yoğunlaştığı asıl konu kendi kaderine tayinin ayrılma hakkını içerip içermediğidir. Kendi kaderini tayin hakkının ayrılma hakkını da içerip içermediği her zaman tartışılmıştır. Kendi kaderini tayin, genellikle pozitif bir ilke olarak kabul edilirken ayrılma hakkı, negatif ve yıkıcı bir ilke olarak görülmüştür.²⁰

Uluslararası hukuka göre kendi kaderini tayin hakkı, ülkesel bütünlük ilkesinin sınırları dâhilinde geçerlidir. Ülkesel bütünlük ilkesi, 20.yy'da uluslararası hukukun bir ilkesi haline gelmiştir. Bu ilkenin ilk kabulü ise Milletler Cemiyeti Misakı'nın 10. maddesi ile olmuştur. Söz konusu madde ile üye devletler birbirlerinin toprak bütünlüğün saygı göstereceklerini taahhüt etmiştir. Aynı ilke daha sonra Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2. maddesinin 4. fıkrasında dile getirilmiştir. BM uygulamalarına baktığımızda ise, bu konu 1514 ve 2625 sayılı BM Genel Kurul kararlarında Genel Kurul tarafından açıklığa kavuşturulmuştur. 1514

¹⁸ Cavid Abdullahzade, "Self-Determinasyon ve Ayrılma Açısından Kırım Sorunu", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı 19, Ekim 2014, s. 171

¹⁹ Murat Ercan, "Uluslararası Hukuk Normları Bağlamında Kırım Meselesi: Self Determinasyon Mu? İlhak Mı?", **The Journal of Academic Social Science Studies**, Sayı:36, 2015, s. 100

²⁰ A.e., s. 167-168

sayılı Genel Kurul kararı açıkça, mevcut devletten ayrılmayı yasaklamıştır.²¹ Buna göre “ülkenin toprak bütünlüğü ve ulusal bütünlüğünü, kısmen veya tamamen yok etmeye yönelik girişimler, BM Antlaşması’ndaki ilkelerin hedefleri ile bağdaştırılamaz. Dostça İlişkiler Bildirisi’nin 8. maddesinde de ülkesel bütünlüğü ilkesine, kendi kaderine tayin ilkesine kıyasla daha fazla ağırlık verilmiştir. Buna göre “Her devlet, diğer herhangi bir devletin ulusal ve ülkesel bütünlüğünü kısmen veya tamamen yok etmeye yönelik eylemlerden kaçınacaktır.” Dostça İlişkiler Bildirisi’nin 7. maddesinde “Eğer bir devlet, ülkesindeki herkesi renk, ırk, dil, din ayrımı gözetmeksizin bütünüyle temsil eden bir yönetime sahipse, devletin ulusal ve ülke bütünlüğünü ihlâl edecek şekilde self-determinasyon hakkının varlığı kabul edilemez.” denmektedir.²² Anlaşılacağı üzerine, nüfusun tamamını temsil eden bir yönetime sahip mevcut bir devletten ayrılma hakkı kabul edilmemektedir.

1.2 Kendi Kaderini Tayinle İlgili Uluslararası Hukuktaki İlkeler

Kendi kaderini tayinle ilgili uluslararası hukuktaki ilkeleri tartışmaya başlamadan önce, önemli bir meseleden söz etmek gerekmektedir. Kendi kaderini tayin, eşit derecedeki temel iki çatışan argümandan oluşmaktadır. İlk argüman, devletlerin egemen eşitliği, ülkesel bütünlük ve iç işlerine karışmama ilkeleridir. Bu, uluslararası hukukta, bağımsız bir devletin içişlerine karşı kuvvet kullanmaktan veya içişlerine müdahale etmekten geri durarak, o devletin egemenliğine saygı duyma yükümlülüğünü beraberinde getirmektedir. İkinci argüman ise öncelikli olarak kendi kaderini tayin hakkının varlık sebebini ve özünü göz önünde tutmaktadır. Yani ikinci argüman, ulusların kendini yönetmediği yerde, kendini yönetme hakkına sahip olması düşüncesidir.²³ Bu bize, ister hak olsun, isterse tam tersine yasaklanmış olsun, bir bölgede yaşayanların, o devletten ayrılabilmesinin mümkün olup olmadığı

²¹ Abdullahzade, “Self-Determinasyon ve Ayrılma Açısından Kırım Sorunu” s. 193

²² Birleşmiş Milletler Antlaşması’na uygun olarak Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Hakkında Genel Kurul Bildirisinde Giriş (1970); Genel Kurul Kararları 2625 (XXV). Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin_ant1.pdf, (Erişim: 25.01.2019)

²³ Şahin, *Avrupa Birliği’nin Self-Determinasyon Politikası*, s. 24

sorusunu cevaplamaya zorlamaktadır. Uluslararası olarak tanınmış bir devletin içinde yaşayan bir topluluğun kendi kaderini tayin hakkı istemesi, doğal olarak o devletin bölgesel bütünlüğünün sağlanması ile çatışmaktadır. Bu bölümün amacı, kendi kaderini tayine dair genel olarak en temel ve önemli ilkeleri sunmaktır.

Bugün kendi kaderini tayin hakkının uluslararası hukukta çok önemli olmasının sebebi, bu hakkın uluslararası hukuktaki bazı temel ilkelerin uzantısı veya ifadesi olmasıdır. Yani devletlerin egemen eşitliğinin, ülkesel bütünlüğünün ve iç işlerine karışmama ilkelerinin uzantısı veya ifadesidir. Bu ilkeler birbirlerine bir şekilde bağlıdır. Herhangi birinin tanımı ve uygulaması, bir diğerrinin tanımında ve uygulanmasında önemli bir öneme sahip olmaktadır. Bu ilkelerin her biri ve ek olarak kendi kaderini tayin hakkının kendisi, bir takım sorunlara, çelişkilere ve nihai olarak da sorunlu olan ilkelerin bir yorumuna ihtiyaç duymaya neden olmaktadır. Örneğin, önemi son zamanlarda artan bir soru; eğer uluslararası hukukta insani müdahale hakkı varsa, bu hakkın, içişlerine karışmama ilkesiyle çatışmasının nasıl önleneceğidir.²⁴

Uluslararası hukukun kişileri her şeyden önce devletlerdir ve uluslararası hukuk, devletlerin egemen eşitliği ilkesi üzerine temellendirilmiştir. Bu ilkeler, bildiğimiz uluslararası hukuku oluşturmaktadır. Bundan başka, kendi kaderini tayin hakkı, BM Antlaşması'nda da bulunmaktadır. Ove Bring'e göre bu ortak durum aynı zamanda uluslararası hukuktaki yeni prensiplerin gelişiminin de bir işaretidir. Yani bu, ulusların -devletlerin aksine- kendi kaderini tayini ve ulusların eşit hakları prensiplerinin gelişiminin de işaretidir. (BM Antlaşması'nın 1(2) ve 55. maddelerinde belirtildiği gibi).²⁵ İkincisinde (BM Antlaşması'nın 55. maddesinde²⁶), uluslararası ekonomik ve toplumsal yardımlaşmanın ilkeleri de açıklanmıştır. Bring'e göre bu, bütün ulusların eşit derecede kendi kaderini tayin hakkına sahip olduğu şeklinde anlaşılmalıdır ve kendi kaderini tayin durumu elde

²⁴ Karen Knop, **Diversity and Self-Determination in International Law**, Cambridge, Cambridge University Press, 2004, s. 30-31

²⁵ Bring, **The Charter and World Policy - On The Role Of International Law In A Changing World**, s. 38

²⁶ BM 55.maddesi şu şekildedir: "Uluslar arasında halkların hak eşitliği ve kendi yazgılarını kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş barışçı ve dostça ilişkiler sağlanması için gerekli istikrar ve refah koşullarını yaratmak." , Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>, (Erişim: 14.02.2018)

edildiğinde de, diğer devletlere bu devletin içişlerine müdahalede bulunmamaları yönünde bir sorumluluk yüklenir.²⁷ Bu genel bir görüştür ve Higgins 1. ve 55. maddeleri, “Her ikisinin içeriğinde de, bir devletin insanların haklarının, başka devletlerin veya yönetimlerin müdahalelerinden korunacağı açıkça belirtilmiştir. Higgins’e göre, “kendi kaderini tayin hakkı ile eşit haklar ikilisinin görmezden gelinmesi, olayı saptırmak olur ve bu hak sadece bazı uluslara özel olmayıp, aksine bütün ulusların eşit hakkıdır.”²⁸ Kendi kaderini tayin hakkının yalnızca uluslarla ilgili olduğu görüşü BM Antlaşması’nı hazırlayanların kafalarındaki düşünce olabilir ve bugün bu hâlâ geçerli olabilir. Ama bu, çoğu yorumcunun düşündüğü gibi sadece kendi kaderini tayinle ilgili bir bakış değildir. Konuya BM Antlaşması’yla başlamak önemli terimleri tanımlamamıştır, örneğin “ulus” terimi kasten, kapsamı belirsizlik içinde ve üye ülkelerin çeşitli isteklerini yerine getirebilecekleri şekilde tanımlanmıştır. İkincisi, “eşit haklar” teriminin bir diğer geçerli yorumu, “devletlerin eşitliği” olanın yanında, ırksal üstünlük düşüncesinin ve yeni hâkimiyet bölgeleri edinmenin reddedilmesi ışığındadır. Irksal üstünlük düşüncesinin ve yeni hâkimiyet bölgeleri edinmenin reddedilmesi, daha geniş bir tanımdır ve ulusların eşitliği özünü kapsamaktadır.²⁹

Hakkın kapsamını ve “ulus” teriminin tanımını çevreleyen karışık için “ulus” ve “azınlık” arasında bir ayırım yapılmış ve uluslararası hukukta, kendi kaderini tayin hakkının azınlıklara uygulanamayacağı kabul edilmiştir.³⁰ Bu da tabii ki bir başka tanım sorununa yol açmaktadır. Mesele “ulus” ile “azınlık” tanımlarının sınırlarının nereden çizileceğinin açık olmamasıdır. Bütün bunlara rağmen, kendi kaderini tayin hakkı azınlık haklarını kabul etmek için kullanılmış, en azından politik düzeyde bu böyledir ve bazı azınlıkların kendi kaderini tayin hakkı talepleri literatürde sıkça görülmektedir.

²⁷ Bring, **The Charter and World Policy - On The Role Of International Law In A Changing World**, s. 38-39

²⁸ Rosalyn Higgins, **Postmodern Tribalism and the Right to Secession**, Oxford University Press, 2002, s. 11

²⁹ A.e., s. 12

³⁰ Nazila Ghanea, Alexandra Xanthaki, **Minorities, Peoples and Self-Determination**, 5.Ed. Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2005, s. 21

Devletlerin egemenlik eşitliği ilkesi, BM Antlaşması'nın 2(1)³¹ ve 78. maddelerinde açıkça belirtilmiştir. (İkincisi, 78. madde, vesayet sistemi ile ilgili olduğundan bugünün durumuyla pek alakalı değildir). Ancak konu Güvenlik Konseyi'nin bazı üye devletlerine geldiğinde, 27.(3) maddede kabul edildiği gibi usule aykırı meselelere dair Güvenlik Konseyi kararlarını veto etme yetkisine sahip ayrıcalıklı beş daimi üye vardır, bu durum bu ilkede bir istisna oluşturmuştur.³²

Ülkesel bütünlük ve uti possidetis (savaş sonrası sınırların değişmemesi) ilkesi ki bu da bir kendi kaderini tayin ifadesidir, sömürgeci çıkış ışığında görülmelidir. BM uygulamaları aracılığıyla, çoğu durumda etnik açıdan homojen olmayan sömürgelere bağımsızlıkları verilirken ortaya çıkabilecek sorunlara çözüm olarak, “salt water theory” (tuzlu su teorisi) denilen bir teori üretilmiştir. Uti possidetis ilkesi, bağımsızlık hakkına sahip olanın bölgesel olarak tanımlanışını ifade eder ve yönetici bir metropoliten devlet tarafından tuzlu su bariyeriyle ayrılan bir sömürgeci bütün yaşayanlarını içerir. Bu, sömürge bölgelerinin parçalara ayrılmasının kabul edilmediği anlamına gelir.³³ Dahası, yönetici gücün, baskıcı beyaz Avrupalı dostu değil, bunun yerine hükmedilen insanlara etnik ve kültürel olarak yakın olduğu kimi klasik olmayan sömürgeleştirme durumlarında, bağımsızlık ve kendi kaderini tayin hakkı, özellikle, uluslararası hukuk tarafından ele alınana kadar ortaya çıkmamıştır. Bu sebeple Uti possidetis ilkesi, şu anki sömürge sınırlarının “dondurulduğu” yerlerdeki bağımsızlık için uygulanır. Toprak bütünlüğü ilkesi hali hazırda egemen olan devlete uygulanır ve sömürge durumunda ise ancak bağımsızlıktan sonra uygulanır.³⁴ Karar 1541³⁵ tuzlu su (saltwater) kuramının ve “uti possidetis” ilkesinin asıl anlamlarını ifade etmektedir.

³¹ BM 2.Maddesi 1.Fıkrası şu şekildedir: “Örgüt, tüm Üyelerinin egemen eşitliği ilkesi Üzerine kurulmuştur.”, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi)

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>, (Erişim: 25.02.2018)

³² Bring, **The Charter and World Policy - On The Role Of International Law In A Changing World**, s. 41

³³ Ancak istisnalara izin verildi. BM, RuandaUrundi'nin ayrı Ruanda ve Burundi Eyaletleri'ne ayrılması durumunda olduğu gibi, tüm sakinlerin çoğunluğunun açıkça dile getirildiği durumlarda toprak bütünlüğü konusunda ısrar etmedi; Rosalyn Higgings, **Postmodern Tribalism and the Right to Secession**, s. 12

³⁴ Rosalyn Higgings, **Postmodern Tribalism and the Right to Secession**, s. 12-14

³⁵ 1541 sayılı Genel Kurul Kararında BM Antlaşması'nın 73. maddesi (1960) uyarınca “aranan bilgileri iletmek üzere bir yükümlülük varsa veya olmasada, kendi kendini yönetmeyen bir bölge,

Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri, ülkesel bütünlük ilkesini kabul etmektedir(Genel Kurul Kararı 1514³⁶). Bu bildiri, uluslararası hukukta kendini göstermeye başlarken, bunun ilk uygulama sahası on dokuzuncu yüzyılın başlarında İspanya'nın bölgeden çekilmesiyle, Latin Amerika olmuştur. Bildiri, 60'ların sömürgeleşmeme dalgası ışığında kabul edilmiştir. Bu bildiri ile bağımsızlık verilen sömürgelerin, önceden sömürge oldukları sınırlarının korunması güvence altına alınmıştır.³⁷

Kendi kaderini tayin hakkı, uluslararası hukuk ve BM sistemindeki en temel kurallardan biriyle açıkça bağlantılıdır. Bağlantı halindeki bu kural, BM Antlaşması'nın 2.(4) maddesi³⁸ndeki kuvvet kullanımının veya kuvvet kullanmayla tehdit etmenin yasaklanması kuralıdır ve uluslararası hukukun bir ilkesi olarak kabul edilmektedir. Bu ilkenin iki tanımı vardır. Bu iki tanım, daraltılmış veya genişletilmiş anlamda yorumlanabilir. Daraltılmış yorum, devletlere, diğer devletlerin içişlerine karşı faaliyette bulunmak ve onlara müdahale etmek için herhangi bir imkân tanımayan uluslararası hukuktaki yasaklamaların kapsamını sınırlandırmayı hedeflemektedir. Bu bakış açısı, askeri açıdan güçlü olan devletlerin çok ilgilendiği bir bakış açısidir. Genişletilmiş yorum ise, bir devletin başka bir devletin egemenliğini tehdit eden bütün davranışlarını kanunsuz saymaktadır. Bu anlam da, çoğu üye devletin çok ilgilendiği bir görüştür.³⁹ Bu görüşü destekleyen devletler, devletlerin toprak bütünlüğünü ve siyasal bağımsızlığının devredilemezliğini vurgulamaktadır.

coğrafi olarak ayrı olan ve ülke yönetiminden etnik ve / veya kültürel olarak farklı olan bir bölge” olarak tanımlanır.

³⁶ 1514 sayılı karar, “ulusal birliğin ve bir ülkenin toprak bütünlüğünün kısmi veya tamamen bozulmasını amaçlayan bir girişimin, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın amaç ve ilkeleriyle bağdaşmadığını” belirtmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) http://uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilisoz/bm/bm_38.pdf, (Erişim: 28.02.2018)

³⁷ Higgings, **Postmodern Tribalism and the Right to Secession**, s. 13-16

³⁸ BM 2.Maddesi 4.Fıkrası şu şekildedir: “Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.”, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>, (Erişim: 27.02.2018)

³⁹ Bring, **The Charter and World Policy - On The Role Of International Law In A Changing World**, s. 68-74

Sıkça tartışılan bir konu da, “kuvvet” teriminin silahlı kuvvetlerin ötesine geçip geçmediği ve tanımında ekonomik kuvveti içerip içermediğidir. Bu, çoğu durumda devletler tarafından tartışılmaktadır ve BM genel kurulunun sayısız kararları ve beyanatları bu konuya ilişkin argümanlar içermektedir. Örneğin, Dostça İlişkiler Bildirisi⁴⁰, devletlerin “siyasal bağımsızlığa veya toprak bütünlüğüne karşı, askeri, siyasal, ekonomik veya herhangi bir zorlama şeklinden” geri durmakla yükümlü oldukları hatırlatılır. Bu, metnin başından sonuna kadar tekrar tekrar vurgulanır. İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmesi’nde olduğu gibi bu bildiride de bütün ulusların siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişimlerine özgürce karar verme hakkı olduğunun üstünde durulur.⁴¹

Kuvvet kullanımı yasağı ilkesi, kendi kaderini tayinle yakından ilgilidir ve uluslararası hukukun bir başka zorunlu ilkesidir. Bu ilke, devletlerin egemen eşitliği ve ülkesel bütünlük ilkelerinin üzerine kurulmuştur. Ayrıca siyasal ve ekonomik müdahaleyi de kapsamaktadır. Nikaragua Davası’nda, Uluslararası Adalet Divanı, bir devletin siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel sistemlerini etki altına almak için zorlayıcı yöntemlerin kullanılmasının, kuvvet kullanımı yasağı ilkesinin ihlali olduğunu ifade etmiştir.⁴² Ayrıca, daha zayıf müdahale şekli olan bir devletin iç işlerine karışmak da buna dâhil edilebilir. Bir devletin iç işlerine karışmak, uluslararası hukukta yasaklanmış veya yasaklanmamış olan geniş kapsamdaki pek çok faaliyeti içermektedir.⁴³

Kendi kaderini tayin hakkı, aynı zamanda evrensel insan hakları hukukunun da bir parçasıdır. İnsan hakları hukukunda kendi kaderini tayin toplu bir hak olarak görülmektedir. BM Antlaşması’nda bu haktan bahsediliyor olmasına rağmen, bu hak,

⁴⁰ Birleşmiş Milletler Antlaşması’na uygun olarak Devletler Arasındaki Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi (GK 2625, 2626 sayılı Karar), Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin_ant1.pdf, (Erişim: 01.03.2018)

⁴¹ Michla Pomerance, **Self-Determination in Law and Practice**, Martinus Nijhoff Publishers, 1982, s. 2

⁴² Uluslararası Adalet Divanı, (Nikaragua - Amerika Birleşik Devletleri) Nikaragua Hakkındaki Askeri ve Paramiliter Faaliyetlere İlişkin Dava (Esas), 27 Haziran 1986, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim:23.01.2019)

⁴³ D.Thomas Musgrave, **Self-Determination and National Minorities**, Oxford, Oxford University Press, 1997, s. 70

1948 yılında kabul edilen Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'ne dâhil edilmemiştir. Bunun yerine 1966 yılında, “Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi” ve “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi” denilen bu iki uluslararası sözleşme ile bu hak ortaya ciddi bir şekilde konulmuştur. İkiz Sözleşmelerin yürürlüğe girmesi on yıl alarak 1976 yılında olmuştur. Bu ikiz Sözleşme, ulusların kendi kaderini tayin hakkını, kendi doğal zenginliklerini ve kaynaklarını özgürce kullanım hakkını ve gelişim hakkını ifade eden maddesini, ilk madde olarak paylaşmıştır. İnsan hakları perspektifinden bakılınca, kendi kaderini tayin hakkının çok açık bir hak olarak görüldüğü söylenebilir. İnsan hakları hukukunda bu hak; ekonomik, toplumsal ve kültürel hakları da içerir.⁴⁴

1.3 Kendi Kaderini Tayin Hakkının İçeriği

Kendi kaderini tayin hakkıyla ilgili uluslararası hukuktaki en önemli ilkeleri ve metinleri gözden geçirdikten sonra, şimdi bu hakkın çeşitli özelliklerini açıklamak uygun olacaktır. Kendi kaderini tayinin, uluslararası hukukun diğer genel ilkeleriyle ilişkilendirilerek kullanıldığını, bu noktada tekrar vurgulamak yerinde olur. Bu, devletlerin egemen eşitliği, ülkesel bütünlük, kuvvet kullanma yasağı ve iç işlerine karışmama ilkelerini tamamlar.⁴⁵

1.3.1 Dışsal ve İçsel Kendi Kaderini Tayin Hakkı

Kendi kaderini tayin hakkının önemli bir özelliği, diğer devletlere ve uluslararası camiaya karşı bağımsız bir devlet olma isteği anlamına gelen onun dışsal görünümüdür. Belirli bir toprak parçasında hayatını idame eden, ortak özelliklere sahip olan bir ulusun, başka bir kuvvete, devlete bağlı olmadan, kendi geleceğini ve

⁴⁴ A.e., s. 71

⁴⁵ Pomerance, *Self-Determination in Law and Practice*, s. 11

devletlerarası statüsünü belirlemesi dışsal kendi kaderini tayin anlamına gelmektedir.⁴⁶ Kendi kaderini tayinin dışsal görünümü faal olmayı gerektirir ve diğer devletlere, ulusların bağımsızlığa ulaşma isteklerini destekleme ve onlara imkân sunma yükümlülüğü yüklemektedir. Bu tersinden bakıldığı zaman, kendi kaderini tayinin sömürgecilikten çıkışın dışsal bağlamının, insanların kendi ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerini ideal bir demokratik yönetimle istedikleri gibi tasarrufta bulunma hakkından oluşan içsel bir doğası olduğu görülmektedir. İçsel kendi kaderini tayin, belirli ortak özelliklere sahip olan bir topluluğun, hiç bir dış baskı olmadan özgür bir şekilde istediği bir yönetim şeklini seçmesidir.⁴⁷ Bu seçme hakkının en fazla siyasal yönetim şekliyle ilgili olduğu ve bilhassa devlet ve hükümet biçimlerinin belirlenmesinde, uluslara özgürlük tanınması şeklinde olduğu görülmektedir.⁴⁸ Ove Bring gibi bazı yazarlar, kendi kaderini tayine, içsel bakımdan bir başka husus daha ilâştirir. Bu husus, uluslararası hukuka ve BM'nin ilkelerine uygun olarak dışardan gelen iç işlerine karışılmama ve müdahale edilmeme özgürlüğüne sahip olma hakkıdır. Bring, kendi kaderini tayinin içsel bağlamda devletlere yüklenen karışmama durumunu, dışsal anlamda kendi kaderini tayinin yanı başına konulmuş olan olumlu bir yükümlülük olarak görmektedir.⁴⁹ Kendi kaderini tayin hakkının içsel ve dışsal bakımından tam içeriğinin ne olduğu, aslında pek de önemli değildir. Çünkü ilk olarak, iki farklı hakla ilgilenmekten ziyade tek bir hakla ilgilenilmekte, ikinci olarak da bu hakkın iki bakış açısının içeriği dikkate alındığında, bu iki bakış açısı arasında düşünce farkı olmadığı görülmektedir.⁵⁰ Bağımsız bir devletin gelişme ve ulusların kendi kaderini tayin hakkı tartışıldığında, örneğin Dostça İlişkiler Bildirisi gibi BM kararları için muhatap alınan yasal bir kurum, aynı zamanda, içişlerine karışmama ve kuvvet kullanma yasağı ilkeleri için de muhatap alınan yasal bir kurum olur. Ancak kendi kaderini tayin hakkının sözlü olarak zekice kullanıldığı gerçeği unutulmamalıdır. Bu hakkın içeriği göz önüne

⁴⁶ Erol Kurubaş, "Kuzey Irak'ta Olası bir Ayrılmanın Meşruluğu ve Self-Determinasyon Sorunu", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt 59, Sayı 3, 2004, s. 152

⁴⁷ A.e., s. 152-153

⁴⁸ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, II. Kitap, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1989, s. 9

⁴⁹ Bring, **The Charter and World Policy - On The Role Of International Law In A Changing World**, s. 201-202

⁵⁰ A.e., s. 203

alındığında, aslında hem uluslararası hem de ulusal anlamda bir düşünce farkının olmadığı ifade edilmektedir. Ama bu tümüyle doğru değildir. Bu ifade ile demek istenen, herkesin bu hakkı oluşturan bakış açıları ve yapı taşları konusunda hemfikir olduğudur, ancak bu unsurlar bazen hizmet etmek istedikleri çıkarlara göre farklı ışıklarda yorumlanır.⁵¹

Sonuç olarak, kendi kaderini tayin hakkının sömürge altındaki uluslara bağımsızlık verilmesi bağlamının ötesinde uygulamalarının olduğu gerçeği üzerinde bir mutabakat vardır. Bu yalnızca Dostça İlişkiler Bildirisi'yle değil, aynı zamanda İnsan Hakları Komitesi'nde (Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 1. maddesi⁵² nin genel yorumunda) ve devlet uygulamalarında ve beyanatlarında da desteklenmektedir.⁵³ Ama tekrar ifade edilmelidir ki, kendini başka türlü gösteren sömürge sonrası devirde, bu hakkın kapsamı, kimin hangi niyetle tartışmakta olduğuna bağlıdır.

1.3.2 Kendi Kaderini Tayin Hakkı ve Kuvvet Kullanma Yasağı İlkesi

Bu ilke, zaman içinde uluslararası hukuk düzenine ve temel bir ilke olarak BM hukukuna, bir devletin bir başka devleti tehdit etmesinin veya ona karşı güç kullanmasının yasaklanması şeklinde dâhil edilmiştir. BM Antlaşması'nın 1(2).maddesindeki “kişilerin eşit hakları ve kendi kaderini tayin hakkı” ile 2(1).maddesindeki devletlerin egemen eşitliği ile ilgili olan bağlantı önemlidir. Antlaşmanın hem BM çatısı altında, hem de dışında uygulanışı, kuvvet kullanmamanın sınırlayıcı yorumunun çok ötesine giderek kuvvet kullanma yasağı ilkesinin gelişimine yol açmıştır. Kendi kaderini tayin hakkı ve 1(2).madde, sömürge altındaki uluslar için uygulanıyor olmasının yanında, özgür ve bağımsız uluslar için de dışarıdan gelecek müdahalelere karşı özgürlük hakkı şeklinde uygulanmaktadır.

⁵¹ Musgrave, **Self-Determination and National Minorities**, s. 74

⁵² Uluslararası Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi Genel Kurulun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş, Yürürlüğü giriş: 23 Mart 1976, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf, (Erişim: 11.03.2018)

⁵³ Musgrave, **Self-Determination and National Minorities**, s. 74-75

Dahası uygulamada, bu, doğrudan veya dolaylı olarak, bir ulusun siyasal hayatını veya kararlarını etkileme ve değiştirme amacıyla olan devletlerin uluslararası ilişkilerinde bir yükümlülüğe neden olmaktadır. ABD ve Latin Amerika ülkeleri bu ilkenin bu zarureti üzerine anlaşma sağlamış ve Amerikan Devletleri Örgütü(ADÖ) 1948 yılında bunu tekrar kabul etmiştir.⁵⁴ Bu, BM'nin çalışmalarını etkilemiş ve 1970 yılında Dostça İlişkiler Bildirisi'nin kabul edilmesini sağlamıştır. Bu bildiri, doğrudan veya dolaylı olarak ortaya çıkan, ekonomik, siyasal veya diğer bütün şekillerdeki müdahale etme ve karışma konuları üzerinde durulmuştur. Bu açıklama ayrıca Avrupa devletlerini de etkilemiştir ve kuvvet kullanmamaya dair benzer hükümler 1975 yılında Helsinki Nihai Senedi'nde de kabul edilmiştir.⁵⁵ 1975 yılında kabul edilen Helsinki Nihai Senedi, yalnızca siyasi bir bağdır ama uluslararası hukukta kanuni bağlayıcılığı olan pek çok temel ilkeleri içermektedir.⁵⁶ Özetle, Nikaragua Davası gibi, Uluslararası Adalet Divanı tarafından getirilen devlet uygulamaları ve düzenlemeleri, bütün bu meşru ve politik enstrümanlar, kuvvet kullanma yasağı ilkesinin uluslararası hukukta zaruri ve sağlam bir ilke olduğu anlamına gelmektedir.⁵⁷

1.3.3 Siyasi ve Ekonomik Açidan Kendi Kaderini Tayin

Politik ve ekonomik açıdan kendi kaderini tayin ve kuvvet kullanma meseleleri, BM çalışmalarında sayısız defa ele alınmıştır ve bu meselelere dair çok sayıda karar ve farklı metinler vardır. Dostça İlişkiler Bildirisi, buradaki en önemli metindir. BM'nin ana ilkelerinden olan, uluslararası barış ve güvenlik ve dostça

⁵⁴ Amerika Devletler Örgütü'nün 3. maddesi şu şekilde teyit edilmiştir:

“Her Devlet, dış müdahale olmaksızın politik, ekonomik ve sosyal sistemi seçme ve kendisine en uygun şekilde örgütlenme hakkına sahiptir ve başkalarının işlerine müdahale etmekten kaçınma görevine sahiptir.”, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/amerikan-devletleri-orgutu.tr.mfa>, (Erişim: 17.03.2018)

⁵⁵ Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'ndan sonra 1975 Helsinki Final yasası. Bknz. devletlerin egemen eşitliği, kuvvet kullanmama, toprak bütünlüğü vb. İlkelerin onaylandığı ve kendi kaderini tayin hakkının onaylandığı VIII. Madde ve I-II, IV ve VI. Maddelerine, (Çevrimiçi) <https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true>, (Erişim: 22.03.2018)

⁵⁶ Bring, **The Charter and World Policy - On The Role Of International Law In A Changing World**, s. 106-108

⁵⁷ A.e., s. 108-109

ilişkiler geliştirme ve devletler arasında işbirliğinin önemi ve bu amaca ulaşma araçları hakkında uzun ve detaylı bir giriş, bildirinin ne hakkında olduğunun bir öngörüsünü vermektedir.⁵⁸ Ülkesel bütünlük ve devletlerin egemen eşitliği, kendi kaderini tayin hakkı, kuvvet kullanma yasağı ve ulusların tabiliği, tabi kılma, hüküm altına alma ve sömürgecilik, tartışılan bu meselelerden bazılarıdır. Bildiri, her biri titizlikle detaylandırılmış ilkelerin duyurulmasıyla devam eder ve bu ilkelerin doğrulanması burada tekrar yapılmaktadır. Bu, bildirinin, bildiride ele alınan bütün ilkeleri açıklığa kavuşturduğu anlamına gelmemektedir. Ancak yine de uluslararası hukuktaki çoğu temel ilkelere oldukça açıklama getirmiştir.

Kendi kaderini tayin hakkı kavramı, 1952'deki Özgürce Doğal Zenginlik ve Kaynaklardan Yararlanma Hakkı üzerine olan Genel Kurul Kararı 626 (VII) 'dan türemektedir.⁵⁹ Bu kavramın gelişimi sonradan devam etmiş ve 1962'de Doğal Kaynaklar Üzerindeki Devamlı Egemenlik üzerine olan Genel Kurul Kararı 1803 (XVII) 'la kabul edilmiştir⁶⁰. Ardından 1974'te, Yeni Uluslararası Ekonomik Düzenin Kurulması Bildirgesi gelmiş (Genel Kurul Kararı 3201)⁶¹ ve birkaç ay sonra Genel Kurul, Ekonomik Haklar ve Devletlerin Görevleri Şartı'nı kabul etmiştir (Genel Kurul Kararı 3281 (XXIX)).⁶² Bu hakkın bakış açısı, İkiz Uluslararası Sözleşmeler olarak adlandırılan bu iki sözleşmenin kendi kaderini tayin hakkı üzerine olan ikinci paragraflarında da bulunabilir. "Uluslar, kendileri için, kendi doğal zenginliklerini ve kaynaklarını, karşılıklı çıkar ilkesine dayalı uluslararası ekonomik

⁵⁸ Birleşmiş Milletler Antlaşması'na uygun olarak Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Hakkında Genel Kurul Bildirisinde Giriş (1970); Genel Kurul Kararları 2625 (XXV). Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin_ant1.pdf, (Erişim: 25.03.2018)

⁵⁹ Özgürce Doğal Zenginlik ve Kaynaklardan Yararlanma Haklarına Dair Genel Kurul Kararı 626 (VII), 1952, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/079/69/IMG/NR007969.pdf?OpenElement>, (Erişim: 27.03.2018)

⁶⁰ Doğal Kaynaklar Üzerindeki Devamlı Egemenlik Üzerine Genel Kurul Kararı 1803 (XVII), 1962, Ayrıntılı Bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/resources.pdf>, (Erişim: 27.03.2018)

⁶¹ Yeni Uluslararası Ekonomik Düzenin Kurulması Bildirgesi, Genel Kurul Kararı 3201, 1974, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <http://www.un-documents.net/s6r3201.htm>, (Erişim 28.03.2018)

⁶² Ekonomik Haklar ve Devletlerin Görevleri Şartı, Genel Kurul Kararı 3281 (XXIX), 1974, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <http://www.un-documents.net/a29r3281.htm>, (Erişim: 28.03.2018)

işbirliğinden ve uluslararası hukuktan kaynaklanan herhangi bir yükümlülüğün etkisi altında kalmadan serbestçe kullanabilirler”.⁶³

Doğal Kaynaklar Üzerindeki Devamlı Egemenlik doktrini, bütün devletlerin kendi doğal zenginliklerini ve kaynaklarını kendi ulusal çıkarları doğrultusunda, devredilemez olan, serbestçe kullanma hakkını ve devletlerin ekonomik bağımsızlıklarına saygıyı kapsamaktadır.⁶⁴

Ekonomik Haklar ve Devletlerin Görevleri Şartı’nda şöyle açıklanmıştır:

“Devletlerarasında siyasal ve diğer ilişkilerde olduğu gibi ekonomik ilişkilerde, aşağıdaki ilkeler doğrultusunda yönetilir:

- (a) Devletlerin egemenliği, bölgesel eşitliği ve politik bağımsızlığı;
- (b) Bütün devletlerin egemenlik eşitliği;
- (c) Kuvvet kullanmama politikası;
- (d) Karşılıklı ve adil çıkar;
- (e) Eşit haklar ve kişilerin kendi kaderini tayini;
- (f) Bir güç tarafından sebep olunan ve bir ulusu, onun normal gelişimi için gerekli olan doğal kaynaklarından mahrum bırakan haksızlıkları gideren;
- (g) Hegemonya veya etki alanı arayışı girişiminde bulunmama;
- (h) Uluslararası toplumsal adaletin gelişmesi
- (ı) Gelişim için uluslararası işbirliği

---”⁶⁵

⁶³ ICCPR ve ICESCR’de yer alan madde 1, paragraf 2 (1966), Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/06turkish/TIntCovCivPolRights.pdf>, (Erişim: 29.03.2018)

⁶⁴ Doğal Kaynaklar Üzerindeki Devamlı Egemenlik Üzerine 1962 Genel Kurul Kararı 1803 (XVII).

⁶⁵ Ekonomik Haklar ve Devletlerin Görevleri Şartı, BM Genel Kurulu’nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararı, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf, (Erişim: 30.03.2018)

1. ve 2. Maddeler aşağıdaki gibidir:

“1. Madde

Her devlet, herhangi bir şekilde dışarıdan bir karışma, zorlama veya tehdit olmaksızın kendi insanların istegine uygun olarak kendi politik, sosyal ve kùltùrel sistemleri gibi, kendi ekonomik sistemini seçme hakkına –ki bu hak devredilemez- ve yetkisine sahiptir.

2. Madde

1. Her devletin, kendi zenginlikleri, doğıal kaynakları ve ekonomik faaliyetleri üzerinde, sahipliğı, kullanımı ve harcamayı kapsayan tam kalıcı egemenliğı serbestçe kullanım hakkı vardır ve kullanır.

2. Her devlet řu haklara sahiptir:

(a) Kendi hedeflerine ve önceliklerine ve kendi kanunlarına ve yönetmeliklerine uygun olarak kendi ulusal yargı yetkisiyle yabancı yatırımlar üzerinde düzenleme yapma ve otorite kullanma hakkına her devlet sahiptir ve hiçbir devlet yabancı yatırıma öncelik tanımaya mecbur bırakılamaz.

(b) Kendi ulusal yargı yetkisiyle, çokuluslu şirketlerin faaliyetlerini düzenleme ve denetleme ve bu tür faaliyetlerin kendi kanunları, kuralları ve yönetmelikleriyle uyumlu olmalarını temin etmek için önlemler alma ve kendi ekonomik ve sosyal politikalarına uydurma hakkına her devlet sahiptir ve çokuluslu şirketler, ev sahibi devletin işişlerine müdahale edemezler.

(c) Ulusallaştırma, kamulaştırma veya yabancı varlığın (malın) sahipliğini transfer etme –ki bu durumda kendi ilgili kanunlarını ve yönetmeliklerini ve devletin uygun bulduğı bütün durumları göz önünde bulundurarak böyle tedbirler alan devlet tarafından uygun bir tazminat ödenmelidir- haklarına her devlet sahiptir.”⁶⁶

⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>, (Erişim: 03.02.2018)

Bu, ekonomik bakımdan kendi kaderini tayinin neyi kapsadığını bildiren oldukça net bir resim sunar ve onun egemenlikle, egemen eşitlikle, kuvvet kullanmama ve içişlerine karışmama politikalarıyla ilgili bağını göstermektedir. Soru, bu metnin hukuki statüsünün ne olduğudur. Aslında Genel Kurul kararlarının bağlayıcılığı yoktur. Eğer açıklanan ilkeler uluslararası hukukun kapsamına girerse, sadece o zaman hukuki statüden bahsedile bilinmektedir. Bu ilkeler, uluslararası hukukun normlarını dikkate almalı ve yönetimlerin düşüncelerini ifade eden delilleri de göstermelidir.⁶⁷ Buradaki problem, bu BM Genel Kurul kararlarının uluslararası hukukun genel ilkelerini veya normlarını taşıyıp taşımadığını saptamaktır. BM, bu meseleleri dikkate alarak önemli derecede çaba ve zaman harcamış ve böylece daha önce bahsedilen çok fazla sayıda metin ortaya çıkarılmıştır. Ama bu durum, uluslararası hukukta bir gelişme olduğu ve ekonomik bakımdan kendi kaderini tayinin ve onun yapı taşlarının norm olarak kabul edildiği anlamına gelir mi?⁶⁸ Bu konuyla ilgili olarak Batı ile diğerleri arasında açık bir ayrım çizgisinin varlığı göze çarpmaktadır. Açık bir cevap olmamasına rağmen bir olası yol mevcuttur. Yukarıda bahsedilen Genel Kurul kararları dikkate alındığında Brownlie şöyle yazmıştır:

“Böyle kararlar, devlet uygulamalarının gelişimi için bir araçtır ve her biri kendi erdemlerine uygun olarak apaçık terimlerle tartışılmıştır. Ekonomik Haklar ve Devletlerin Görevleri Şartı’nın güçlü bir politik yönü vardır ve ilk oluşturulan ilkelerin beyanatına benzer bir görüntü oluşturmamaktadır. 2.maddenin, uluslararası hukuk üzerinde etki yaptığını farz ederek, bunun, muhalif ülkelerin ısrarlı muhalif konumunda olmalarından dolayı, BM ve onun üyeleri üzerinde bağlayıcılığı olmaz.”⁶⁹ Bu, hükümleri kullanışsız hale getirmektedir, çünkü bu hükümlere asıl riayet etmesi gereken devletler, bu Genel Kurul Kararlarından en çok etkilenecek olmalarından dolayı, hükümlere itaat ederek kendilerini mahkûm etmek istemezler.⁷⁰

⁶⁷ Ian Brownlie, **Principles of Public International Law**, 7.Ed. Oxford, Oxford University Press, 2008, s. 16-17

⁶⁸ Cassese, **Self-Determination of Peoples**, s. 99

⁶⁹ Ian Brownlie, **Principles of Public International Law**, s. 18

⁷⁰ A.e., s. 19.

1.4 Hukuki Metinler ve Diğer Düzenlemeler

1.4.1 BM Antlaşması: 1(2). ve 55. Maddeler

BM Antlaşması'ndaki kendi kaderini tayin ifadesi 1(2). ve 55. maddelerde bulunmaktadır ve BM Antlaşması'nda bu maddeler aslında açıkça bahsedilmemesine rağmen, kendini yönetemeyen bölgelerle ve vesayet sistemiyle ilgili bölümlerin temelini teşkil etmektedir.

Birinci maddede, teşkilatın amacı ayrıntılı olarak anlatılmıştır. 1(2). madde, özellikle dostane ilişkilerden, devletlerin egeme eşitliği ilkesinden, kendi kaderini tayinden ve evrensel barıştan bahsetmektedir. 55. madde, antlaşmanın uluslararası ekonomik ve sosyal işbirliğiyle ilgili kısmıdır. BM kurulmadan önce bile, zenginlik ve gelişme kavramlarında eşitsizliklere dair dünyada bir farkındalık vardı ve bu durum her zaman olduğundan daha da kötüleşmiştir. Bugün, dünyadaki zengin ülkeler ile fakir ülkelerin arasındaki fark her zaman olduğundan daha da fazladır. Bu durum, BM tarafından sürekli olarak vurgulanmaktadır. Bu maddede, dostane ilişkilerin, eşit hak ilkelerinin, kişilerin kendi kaderini tayin etmedeki önemi tekrar ifade edilmektedir. Ek olarak, bu madde, BM'nin sosyal ve ekonomik gelişimi sürdürmesini, uluslararası ekonomik, sosyal ve sağlık sorunlarına çözüm bulmasını, ayrıca kültürel sahadaki ve eğitim sahasındaki uluslararası işbirliğini ve en önemlisi de insan hakları ve temel özgürlükleri dayanak sağlamasını beyan etmektedir.⁷¹

Kendi kaderini tayinin BM'ye girmesinden beri, pek çok ihtilaf çıkmış ve burada kullanılan dil, muğlak bir dil olmuştur. 'Halk' gibi terimlerin kavramı, kapsamı ve tanımı açık değildir. Metnin yazılışı sırasında, antlaşmayı yazanların akıllarından ne geçmekte olduğunu dikkate alırsak, yorumcuların arasında da çeşitli düşüncelerin olduğunu söylemek gerekir. Kendi kaderini tayinin statüsünde, bir ilkeden, hukukun bir kuralına doğru gelişim olduğu konusunda bir fikir birliği

⁷¹ Hurst Hannum, "Rethinking self-determination", *Virginia Journal of International Law*, Vol:34, No:1, October 2011, s. 204-205

olduğu söylenebilirken, onun başlangıç önemi üzerinde bir fikir birliği yoktur.⁷² Hannum gibi bazı yazarlar, BM'nin kurulduğu zamanlarda bir ilke olarak kendi kaderini tayinin, hâlâ zayıf ve tartışmalı olduğunu ancak zaman geçtikçe, özellikle de sömürgecilikten çıkış sürecinde geliştiği ve kuvvetlendiği düşüncesindedirler.⁷³ Ove Bring gibi olan diğerleri, ilkenin gelişimi hakkında aynı görüşü paylaşmaktadır. Fakat daha sonra, BM'nin kurulduğu zamanlarda, önemine binaen daha güçlü bir “hak” vurgusu yer almıştır. Bring ona çok farklı bir perspektiften bakmaktadır. Onun perspektifine göre, BM'nin amacını ve hedefini açıklayan BM Antlaşması'nın bir parçası olarak kendi kaderini tayin, BM'nin kuruluşunun bir parçasıdır. Eğer bu hakkın kapsamı, antlaşmanın kabul edildiği sıralarda açık değil idiye bile, BM'nin çalışmalarından dolayı takip eden yıllarda Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanı vasıtasıyla özellikle de Genel Kurul kararlarıyla açıklık kazanacaktır.

Sonuç olarak, en azından üzerinde anlaşılan ve açıklık kazandırılan bazı meseleler mevcuttur. Bu hakkın kapsamı ve tanımı tam açık değildir ancak uluslararası hukukta bir hukuk kuralı olmaya doğru olan gelişimi hemen hemen tartışma götürmez

1.4.2 Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri

Kendi kaderini tayin hakkının gelişimini, İkinci Dünya Savaşı'nın bitişinden sonra dünyadaki politik gelişmeler ışığında görmek gerekmektedir. Önce Doğu-Batı ayrışması şekillenmeye başlamış, daha sonra Kuzey-Güney bölünmesi olarak da bilinen şekle dönüşmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden birkaç on yılda, kendi kaderini tayin ilkesinin kapsamı, BM Antlaşması'nın kabul edildiği sıralarda, hiçbir BM üyesi ülkenin tahmin etmediği bir yöne doğru kaymaya başlamıştır.⁷⁴

⁷² A.e., s. 205

⁷³ A.e., s. 206

⁷⁴ Antonio Cassese, *Self-Determination of Peoples*, p. 44

1955'te, Bandung'ta Afrika-Asya devletlerinin ilk konferansı düzenlenirken, tarihi bir olay gerçekleşmiştir. Bu konferans katılımcı devletlerin arasında güçlü bir dayanışma duygusu; sömürgecilğe, emperyalizme ve ırkçılığa karşı; bağımsızlık, dünya barışı, sosyal ve ekonomik işbirliği için mücadele etmeye doğru genel bir yöneliş olarak karakterize edilmiştir. Yukarıdaki hedefler göz önüne alındığında birlik ruhu, dayanışma ve mutabakat, sıkça Bandung ruhuyla anlatılmak istenmiştir. Bu gelişmeler ve Afrika-Asya devletlerinin tarihte ilk defa olarak böyle güçlü bir duruşunun olması ve böyle güçlü bir kararlılık göstermesi, kendi kaderini tayin hakkının gelişiminde önemli bir dönüm noktası olmuştur.⁷⁵

Sosyalist ülkelerin kendi kaderini tayinin uluslararası anlamına yönelik tutumu, dikkatleri, ırkçı rejimlere ve sömürgeci devletlere karşı özgürlüğe çevirmiştir. Üçüncü Dünya'nın aldığı bu pozisyon, sosyalist pozisyonla tutarlı olmuş ve başlıca üç meseleye indirgenmiştir:

“(1) Irkçılığa ve sömürgecilğe karşı mücadele;

(2) Bölgede illegal olarak bulunan baskıcı yönetimlere ve onların hükmü altına girmeye karşı mücadele;

(3) Yeni sömürgeciliğin her türlü tezahürüne ve özellikle de dost olarak görünen güçlerin, gelişen ülkelerin doğal kaynaklarını sömürmesine karşı mücadele.”⁷⁶

Bu gelişmelerden sonra Batılı ülkeler, bir devletin, o ülkenin insanların isteğine tamamen bağlı olarak yönetim şeklini özgürce seçme hakkı anlamına gelen kendi kaderini tayinin ulusal anlamı üzerine vurgu yapmaya başlamıştır. Batılı ülkeler, kendi kaderini tayin ilkesini, eğer istisnai bir durum yoksa Batı için sivil ve politik haklar anlamına gelen insan haklarıyla ilişkilendirmiştir. Bu şekilde kendi

⁷⁵ A.e., s. 49-50

⁷⁶ A.e., s. 45-46

kaderini tayin hakkı, oldukça zaruri bir demokratik özgürlük ve hükümete demokratik meşruiyet kazandıran bir zorunluluk gözüyle bakılmıştır.⁷⁷

1960’larda, Sömürge İdaresi Altındaki Ükelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri’nin kabulü öncesi (Genel Kurul Kararı 1514 (XV), 1960), kendi kaderini tayin hakkını belirten sayısız karar, Genel Kurul’da kabul edilmiştir. Kendini yönetemeyen otuz ülkeye ve vesayet bölgesine hali hazırda bağımsızlık verilmişti. Ancak kendi kaderini tayinin, uluslararası hukukta bir hak olmaya doğru gelişimi, bu zamandan sonra başlamıştır. Sömürge İdaresi Altındaki Ükelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri’nin kabulüyle, aslında bir Genel Kurul kararı olan bildiri, tek başına kanuni bağlayıcılığı olmamasına rağmen, bildiride kullanılan dil, kendi kaderine tayin hakkını, bağlayıcı bir mahiyet olarak ortaya koymuştur. Bu, mevcut kanunu yansıtan bir bildiri olarak dikkate alınabilir. BM Antlaşması’nda da yapıldığı gibi, “ilke” terimi yerine “hak” terimi kullanılmıştır.⁷⁸ Oy birliğiyle kabul edilen bu bildiri, bu hakkın uluslararası hukukta bir kanun kuralına dönüşmesinde önemli bir öneme sahip olmuştur. Sömürge altındaki uluslara bağımsızlık vermeyi amaçlayan kendi kaderini tayin hakkı, 1960’larda uluslararası hukukun bir kuralına dönüşmüş ve çoğu sömürge bölgesi 1970’lerin sonlarında bağımsızlığını elde etmiştir.⁷⁹

Bu bildirinin sağladığı şey, BM Antlaşması’nın 1(2).maddesinde bulunan ilkeleri açıklamak ve detaylandırmaktır. Bildirin 2.paragrafında şöyle ifade edilmiştir: “Bütün uluslar kendi kaderini tayin hakkına sahiptir; bu hakka dayanarak, kendi politik statülerine özgürce karar verirler ve özgür bir şekilde kendi ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerine devam ederler.”⁸⁰

Bildiri uluslararası hukuk ilkelerini içeren diğer önemli pasaj, “Bir ülkenin ulusal birliğini ve bölgesel bütünlüğünü kısmen veya tamamen parçalama amacındaki herhangi bir girişim, Birleşmiş Milletler Antlaşması ilkelerinin amacına

⁷⁷ A.e., s. 46-47

⁷⁸ Knop, **Diversity and Self-Determination in International Law**, s. 49

⁷⁹ Bring, **The Charter and World Policy - On The Role Of International Law In A Changing World**, s. 192

⁸⁰ A.e., s. 192

ters düşer” ifadesini onaylayan altıncı paragraftır.⁸¹ Bu sözlerle ifade edilen ilkeler, kuvvet kullanma yasağı politikasıyla uyumlu olarak özgürlük hareketlerini değil, devletler tarafından yapılan dış müdahaleleri hedef almaktadır. BM’ye üye ülkelerin çoğunluğu, altıncı paragrafı, hali hazırda mevcut olan devletlerden ayrılmanın yasakladığı şeklinde anlamlandırmıştır.⁸² Başka bir devletin müdahalede bulunmaması anlamına gelen kendi kaderini tayin hakkının bu çok önemli dışsal bakış açısı, toprak bütünlüğü ve uti possidetis’i (sömürge sınırlarının korunmasını) tekrar onaylamaktadır. Kendi kaderini tayin hakkının bu yapı taşı, Dostça İlişkiler Bildirisi’nde da ifade edilmiştir.

Bildirinin son paragrafı, 7. paragraf aşağıdaki gibidir:

“Bütün devletler, Birleşmiş Milletlerin Antlaşması’nın hükümlerini, Evrensel İnsan Hakları Beyannamesini ve hiçbir devletin içişlerine karışmama politikasını, içtenlikle ve sıkı bir şekilde gözetmelidirler ve bütün devlerin egemen eşitliğine ve onların toprak bütünlüklerine saygı göstermelidirler.”⁸³

1.4.3 İki Uluslararası Sözleşme

Uluslararasıda insan haklarına dair en önemli hukuki metinler, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi” (ICCPR) ve “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi” (ICESCR)’dir. Bu sözleşmelere rağmen, Batı’nın ve gelişmekte olan ülkelerin bu sözleşmelerin içerikleri hakkında farklı farklı düşüncelere sahip olmaları burada önemlidir. Yine de, 1966’da kabul edilen bu iki sözleşme, onların bazı içeriklerinin geleneksel doğası ve kabul edilmesindeki yüksek

⁸¹ A.e., s. 192

⁸² A.e., s. 192

⁸³ Sömürge İdaresi Altındaki Ülkeler ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri’sinin 7. Paragrafı, Genel Kurul Kararları 1514 (XV), 1960, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) http://uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilisoz/bm/bm_38.pdf, (Erişim: 05.04.2018)

sayıdaki imzadan dolayı önem arz etmektedir. Burada ifade edilmesi gereken şey, bu iki sözleşmenin kabul edildiği bağlamlardır. 1966 yılında, üçüncü dünya ülkelerinin sesi yüksekti ve sömürgecilikten çıkış dalgasının etkisi zirvedeydi.

Bu iki uluslararası sözleşmenin ilk maddesi şu şekildedir:

“1. Tüm uluslar kendi kaderini tayin hakkına sahiptir. Bu hakka dayanarak, kendi politik statülerine özgürce karar verebilirler ve kendi ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerine özgürce devam edebilirler.

2. Tüm uluslar kendi akıbetleri için, kendi doğal zenginliklerini ve kaynaklarını, uluslararası hukuka ve karşılıklı çıkar ilkesine dayanan uluslararası ekonomik işbirliğinden kaynaklanan herhangi bir yükümlülüğün kaynaklanan istisnalar hariç olmak üzere özgürce kullanabilir. Hiçbir durumda, uluslar kendi geçim kaynağı araçlarından mahrum edilemez.

3. Kendini yönetemeyen ülkelerin ve vesayet bölgelerinin sorumluluklarını üstlenmiş olanları da kapsayan mevcut sözleşmenin tarafı olan devletler, kendi kaderini tayinin gerçekleşmesine katkı sağlamalı ve Birleşmiş Milletlerin Antlaşması'nın hükümleriyle uyum içinde kalarak bu hakka saygı göstermelidir.”⁸⁴

Kendi kaderini tayinin yalnızca sömürge altındaki uluslara bağımsızlık verilmesi bağlamında olup olmadığı sorusu, uluslararası hukukun insan hakları sahasında da kendini göstermektedir. Bu sahadaki hakkın içeriği, uluslararası hukukun yansıması olarak görünmektedir.⁸⁵ Sömürge İdaresi Altındaki Ükelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri'ni (Karar 1514) içeren Sayısız BM Kararları, uluslararası hukuk alanında olduğu gibi bu hakkın yorumu için de doğal olarak eşit şekilde önemlidir. Uluslararası hukuk komisyonunun düşüncesi, kendi kaderini tayin hakkının evrensel bir uygulama olduğu şeklindedir. Ancak en önemlisi BM İnsan Hakları Komitesi'nin uygulamasıdır. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne bağlı olarak kurulan bu komite, kendi kaderini tayin

⁸⁴ ICCPR ve ICESCR'de yer alan 1. Madde, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf, (15.01.2019)

⁸⁵ J. Gail Gardam, **Non-Combatant Immunity As a Norm of International Humanitarian Law**, Londra, Martinus Nijhoff Publisher, 1993, s. 46

hakkını, sözleşmenin 1.maddesinin tercümesinde yorumlamıştır. Komite, bu hakkın gerçekleşmesinin aynı zamanda, “etkili bir garanti için zaruri bir şart ve bireysel insan haklarının yerine getirilmesi” olduğunu ifade etmiştir.⁸⁶ Komite aynı zamanda dışsal ve içsel kendi kaderini tayinin ayrımını da yapmaktadır. Komitenin düşüncesine göre, önceden sömürge veya ırkçı egemenlikler altındaki bölgelerde bulunan bir devletin, kendi kaderini tayinin uygulanmasıyla tutarlılık içinde kendi dış politikasını belirleme yükümlülüğü vardır. İçsel açıdan kendi kaderini tayinde ise, vatandaşların kendi ülkelerinin yönetimine katılmalarını sağlayan bir siyasi yapı olan demokrasi meselesi büyük önem taşımaktadır ve doğal olarak Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin hükümleriyle bağlantılıdır.⁸⁷

Sonuçta, bir devletin, başka bir egemen devleti parçalamaya yönelik herhangi bir girişimini yasaklayan ülkesel bütünlük ve uti possidetis ilkeleri akılda tutulmalıdır. Bu ilkeler uluslararası hukukun kapsamına ait olduğundan, egemen bir devletin parçalanması, insan hakları hukuku bağlamında da yasaktır.⁸⁸

1.4.4 Dostça İlişkiler Bildirisi

Birleşmiş Milletler Antlaşması'na Uygun Olarak Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri hakkında olan bildirge(Genel Kurul Kararı 2625 (XXV), 1970), başlıktan da anlaşılacağı üzere, devletlerin arasındaki dostça ilişkileri göz önünde tutmaktadır.⁸⁹ Bildiride kendi kaderini tayin, ilgili ulusların özgür iradeleri de göz önünde bulundurularak sömürgeciliğin bitmesinin ve uluslar arasında dostça ilişkileri ve işbirliğini güçlendirmenin aracı olarak tanımlanmıştır.

Bildirinin “Eşit halklar ilkesi ve ulusların kendi kaderini tayin hakkı” adlı bölümünde şu maddeler bulunmaktadır:

⁸⁶ Şahin, *Avrupa Birliği'nin Self-Determinasyon Politikası*, s. 25

⁸⁷ Fatma Taşdemir, “Yeni Dünya Düzeninde Self-Determinasyon”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, GÜ-SBE, Ankara, 1999, s. 28

⁸⁸ Cassese, *Self-Determination of Peoples*, s. 111

⁸⁹ Mehmet Akif Kütükçü, “Uluslararası Hukukta Self Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 12, 2004, s. 159

“1. BM Antlaşması’nda öngörülen hak eşitliği ve ulusların kendi kaderini tayini uyarınca, tüm uluslar, dış müdahaleye maruz kalmadan özgür iradeleriyle, kendi ekonomik, sosyal, siyasi vb. gelişimlerini ve konumlarını belirleyecek, devletler de BM Antlaşması gereğince buna saygı göstereceklerdir.

2. Devletler, ulusların iradeleri doğrultusunda, sömürgeciliğe hızla son verilmesi için çalışacaklar, bu amaçla BM’ye yardımcı olacaklardır.

3. Ulusların yabancı boyunduruğu altında tutmak, insan hakları ve kendi kaderini tayin reddiyesi olup, BM Antlaşması’na aykırılık teşkil eder.

4. Sömürge yönetiminde yaşayan ulusların kendi kaderini tayin haklarını kullanmak ve bağımsızlığa kavuşmak için giriştikleri mücadeleler meşrudur. Bu durumdaki uluslar BM Antlaşması’nın amaç ve ilkelerine uygun olarak dışarıdan destek alabilirler.”⁹⁰

Bu bildiri, uluslararası hukukta oldukça yüksek bir öneme sahiptir ve kendi kaderini tayin hakkını gözetken en önemli kanuni enstrümanlardan biridir. Pek çok etken, bunun önemine katkı yapmaktadır. Her şeyden önce, bildirinin içeriği kesin meşru bir doğaya sahiptir. İkinci olarak, bu bildiri, bildirideki meseleler üzerinde devletlerin mutabakatını ifade eden oylamayla değil, oybirliğiyle kabul edilmiştir ve bu sebeple devletlerin opinio juris’i (devletlerin faaliyetlerinde hukuki bir gerekçe olması şartını) ifade ettiği söylenebilir. Bu iki gerçek, meşru doğa ve opinio juris, onu, ayırıcı legal statüsü olan birkaç BM kararlarından biri yapmaktadır. Aslında Sömürge İdaresi Altındaki Ükelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri (Karar 1514)’da olduğu gibi, bu bildirinin da bağlayıcılığı yoktur.⁹¹ Buna rağmen uluslararası hukukun doğasını taşımaktadır. Ove Bring, bir Genel Kurul kararının uluslararası hukuka uygunluk teşkil edebilmesi için iki ölçütün yerine getirilmesi gerektiğini ifade etmektedir: Birincisi, kararın mutabakatla veya

⁹⁰ Peter Malanczuk, **Akehurst’s Modern Introduction to International Law**, 7th Revised Edition, London, Routledge Press, 1997, s. 78-79

⁹¹ Cassese, **Self-Determination of Peoples**, s. 111-112

oylamasız kabul edilmiş olmasıdır. İkincisi de, metnin, genel kapsam ve uygulanabilirliğin hukuki ilkelerini açık bir şekilde onaylamakta olmasıdır.⁹² Bu bildirinin kabul edilmesiyle, BM Antlaşması'nda ortaya konan bu legal ilkeler, doğrulayıcı ve açıklayıcı bir yasal otoriter tarzda ayrıntılanmıştır. Bu ilkelere bir örnek, bildiride kapsamı daha iyi bir tanımla verilen devletlerin içişlerine karışmama ilkesidir. Bir diğeri, Antlaşmanın 2(4).maddesinde şart koşulan kuvvet kullanımının yasaklanması ilkesidir.⁹³

Antlaşmanın ilkeleriyle ilişkili bildirinin yapı taşları, antlaşmanın kendisinde olduğu gibi, meşru olarak da bağlayıcıdır. Hem Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri hem de Dostça İlişkiler Bildirisi, hukuki bağlayıcı değilken, bunlar, kendi mutabakat doğasını ve uluslararası hukukun ilkelerini açıklayan ve yorumlayan, otoriter tarzını veren hukukun gelişmesine yardımcı olan Genel Kurul kararlarının açık örneklerindendir.⁹⁴ Buna rağmen, mevcut uluslararası görünümün korunması üzerine uzlaşmaya varma gereğinden dolayı, bildiride üstü kapalı olarak belirtilen kısımlar da vardır. Bu durum çeşitli yorumlar ortaya çıkarmaktadır. Fakat bu, kendi mutabakat doğasına sahip olan bildirinin bağlayıcı doğasına gölge düşürmez.⁹⁵

Bildirinin önemi yalnızca uluslararası hukuktaki bazı hukuki ilkeleri yorumlamaya veya onaylamaya yardımcı olması gerçeğinde yatmamaktadır. Bildiri, aynı zamanda kendi kaderini tayini göz önünde bulunduran gerilimin iki alanının (çelişen iki anlamının) da mükemmel yansımasıdır. Birincisi bildiri, kendi kaderini tayin hakkının çift taraflı anlamda olmasındaki uyuşmazlıklarını ortaya koymaktadır. Bir yandan, bir devletin egemen eşitliği, toprak bütünlüğü, politik bağımsızlığı, birliği gibi ilkeler uluslararası hukukta yalnızca temel öneme sahip ilkeler değil, bu ilkelerin ayrıca kutsal ve dokunulmaz ilkeler olduğunu belirtmektedir. Diğer taraftan ise bildiri, tersine bakış açısıyla kendi kaderini tayin etme hakkını bütünüyle ele alır;

⁹² Bring, *The Charter and World Policy - On The Role Of International Law In A Changing World*, s. 27

⁹³ A.e., s. 37-39.

⁹⁴ Cassese, *Self-Determination of Peoples*, s. 111

⁹⁵ Bring, *The Charter and World Policy - On The Role Of International Law In A Changing World*, s. 37-39

bu, insanların kendi kendilerini yönetme hakkıdır; belirli durumlarda, bağımsız bir devletin toprak bütünlüğü ile doğrudan çakışır.⁹⁶

Bildirinin tartışmasız ve açık olan tarifleriyle ve onun hukuki sonuçlarıyla başlamak yerinde olacaktır. 1960 Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri 'si (Genel Kurul Kararı 1514), kendi kaderini tayin ilkesinin uluslararası hukukta hukuki bir hakka dönüşmesine yardım ettiyse, bu BM Antlaşması'nın ayrıntılı ve aydınlatıcı oluşu sayesinde olmuştur. 1970 Dostça İlişkiler Bildirisi, bu hakkın onaylanmasına ve diğer sahalara doğru genişletilmesine katkıda bulunmuştur.⁹⁷ Bu da şu anlama gelmektedir: Kendi kaderini tayin hakkı artık sadece kendini yönetemeyen sömürgelere uygulanan bir hak değil, yabancı veya ırkçı egemenliklere karşı, boyun eğdirme veya suiistimale maruz kalan bütün uluslara uygulanan bir haktır. Dahası, egemenlik, toprak bütünlüğü, dışarıdan gelen müdahalelere ve karışmalara karşı özgürlük gibi anlamlara gelen bu hakkın uluslararası tarafı, toplu anlaşmaların olduğu ve bildiride baştan sona tekrar tekrar ele alındığı bir alandır. Kendi kaderini tayinin uluslararası anlamının bu genişlemesi, üçüncü dünya ülkeleri açısından bir zafer olarak yorumlanabilir.⁹⁸

1.4.5 Diğer BM Genel Kurul Kararları

Kendi kaderini tayin hakkı ve bununla ilgili uluslararası hukuk kuralları, hem Güvenlik Konseyi'nde hem de Genel Kurul kararlarında sayısız defa ele alınmıştır. Dostça İlişkiler Bildirisi ve Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri, ayrı hukuki doğaları olan en önemli kararlardan ikisidir, ancak BM'de dikkat çeken kararlar yalnızca bunlar değildir. Öncelikle özel durumları ve özel çelişkileri göz önüne alan sayısız karar mevcuttur. Genel olarak herhangi bir ulusla veya özel durumlarla bağlantılı olmayan, hak veya onun bakış açıları hakkında olan bildiriler de mevcuttur. Bu bildirilerin başında, Devletlerin İçişlerine Karışmanın Yasaklanması ve Bağımsızlık ve Egemenliklerinin

⁹⁶ A.e., s. 27

⁹⁷ Cassese, *Self-Determination of Peoples*, s. 70

⁹⁸ A.e., s. 110-111

Korunması Bildirisi (Genel Kurul Kararı 2131(XX), 1965) gelmektedir. Birçok Genel Kurul kararında, bu bildirinin önemi tekrar hatırlanmış ve tekrar doğrulanmıştır. Diğer Genel Kurul kararları, Dostça İlişkiler Bildirisi ve Karar 1514 gibi, aynı öneme sahiptir. Herhangi bir hukuki statüsü olmayan diğer Genel Kurul kararları, Müdahalenin ve İçişlerine Karışmanın Kabul Edilemezliği Bildirisi (Karar 36/103, 1981) gibi, devletlerin içişlerine karışmama politikası üzerine sayısız karardan oluşmaktadır. Ayrıca, gelişen ülkelere karşı politik ve ekonomik baskı aracı olarak tek taraflı ekonomik tedbirler almayı yasaklayan sayısız kararlar da mevcuttur.⁹⁹

Baskının bir aracı olarak ekonomik önlemler üzerine alınan en son kararlardan birinin -Gelişmekte Olan Ükelere Karşı Politik ve Ekonomik Baskı Aracı Olarak Tek Taraflı Ekonomik Önlemler üzerine Genel Kurul Kararı 52/181-Aralık 1997’de yapılan oylaması hiç şaşırtıcı görülmemektedir. Bu kararın lehinde olarak oylamaya katılan bütün ülkeler Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri gibi gelişmekte olan ülkelerdir. ABD ise bu kararın aleyhinde oy kullanmıştır. Oylamada çekimser olan ülkelerin çoğunluğu Avrupa ülkeleridir. Devletlerin içişlerine karışmama politikası, politik ve ekonomik kendi kaderini tayin, bir ülkenin doğal kaynaklarını özgürce kullanması meseleleri dikkate alındığında, dünyanın iki kampa bölündüğü oldukça belirgindir.¹⁰⁰

Kendi kaderini tayinle ve yukarda bahsedilen konuyla ilgili olan bir başka önemli karar, Kalkınma Hakkı Bildirgesi’dir. (Genel Kurul Kararı 41/128¹⁰¹, Aralık 1986.) Bu bildirgenin önemi oldukça kayda değer bir sahada, İnsan Hakları Hukuku sahasında ve BM sisteminin ana iskeletindedir. Çok geniş kapsama yayılan bu toplu hak, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar sahasına aittir ve açıkça hâlâ kimsenin uluslararası hukukta hukuki hak terimini telaffuz edemediği BM ajandasında yüksek öneme sahiptir. Kalkınma hakkı, ekonomik açıdan kendi kaderini tayini ve doğal kaynakların özgürce harcanmasını içeren kendi kaderini tayin fikrinin üzerine

⁹⁹ Ian Brownlie, **Principles of Public International Law**, s. 36

¹⁰⁰ A.e., s. 37

¹⁰¹ Kalkınma Hakkı Bildirgesi Genel Kurulun 4 Aralık 1986 tarihli ve 41/128 sayılı Kararı, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) http://www.uhdigim.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_18.pdf, (Erişim: 11.05.2018)

kurulmuştur. Dahası, BM Antlaşması'yla da bağlantılıdır, özellikle 55.maddede yer alan Dostça İlişkiler Bildirisi ve uluslararası işbirliği nosyonu içeren diğer metinler ve ilkelerle bağlantılıdır.¹⁰²

1.4.6 Hukuki Statü

Ian Brownlie'nin ortaya koyduğu gibi, onun belirsiz kapsamından ve bir "ahlaklılık ve politika kavramı" sunması gerçeğine dayanarak, son zamanlara kadar, Batılı hukukçuların çoğu, sahip olduğu içerikten dolayı, "kendi kaderini tayini" bir hak olarak tanımamıştır. Ama uluslararası hukuktaki gelişmeler değişime yol açmış ve Batılı hukukçular bu hakkı bugün hukuki bir ilke olarak kabul etmişlerdir. Brownlie'ye göre bu hakkın genelliği ve politik doğası, onun hukuki içeriğini inkâr etmediğini ifade etmektedir.¹⁰³

Bu hakkı detaylandırmış olan ve onun hukuki statüsünü onaylayan BM'nin çalışmalarından dolayı, kendi kaderini tayinin hukuki statüsüne karşı davranışlarda oldukça büyük bir değişim olmuştur. Bu hakla ilgili çok sayıdaki düzenlemeler, bir kavram olarak onun önemini ispatlamaktadır. Kendi kaderini tayin kavramı hakkında bazı ihtilaflar olsa da, onun hukuki statüsü, uluslararası hukukta, anlaşma kanunları olarak veya genel bir hukuk ilkesi olarak mevcuttur.¹⁰⁴ Zaten Dostça İlişkiler Bildirisi gibi Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri da, onların otoriterliğinden ve opinio juris'e (devletlerin faaliyetlerinde hukuki bir gerekçe olması şartı) delil oluşturmasından dolayı, BM Antlaşması'nın bağlayıcılığını teşkil etmektedir. Bu iki uluslararası bildiri, sadece bağlayıcı olmakla kalmayıp aynı zamanda otoriter yorumuyla da BM Antlaşması'nın temelini de şekillendirmektedir. Genel olarak bu hakla ilgili olan bu enstrümanların

¹⁰² Ian Brownlie, *Principles of Public International Law*, s. 38

¹⁰³ A.e., s. 39

¹⁰⁴ A.e., s. 39-40

yanına ek olarak, kendi kaderini tayinle ilişkili özel durumlara çözüm getiren başka BM kararları da mevcuttur.¹⁰⁵

Uluslararası hukukun temel ilkeleriyle ilişkili kendi kaderini tayin hakkının statüsüne gelince, burada da benzer bir durum vardır. Bu ilkeler de uluslararası hukuk sayesinde hukuki statülerini korurlar. Örneğin, BM'nin ve devletlerin uygulamaları, ülkesel bütünlük ve "uti possidetis" (sınırların değişmemesi) ilkeleri, bunların uluslararası hukukun yansıması olduğunu göstermektedir.¹⁰⁶

Bunun da ötesinde, Uluslararası Adalet Divanı, Doğu Timor Davası'nda¹⁰⁷, kendi kaderini tayin hakkının "erga omnes character" (herkese karşı) olduğunu onaylamıştır. Mahkeme, kendi kaderini tayin konusunda ulusların hakkının "uluslararası hukukun zorunlu ilkelerinden biri" olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁸ Hatta otorite olan çoğu kişi daha da ileri giderek, bir jus cogens (devletler üstü hukuk) normunu oluşturduğunu ifade etmektedir. Buna ek olarak, Uluslararası Hukuk Komisyonu, Doğu Timor Davasının ışığında bu hakka saygı gösterme yükümlülüğünün, jus cogens olduğu şeklinde şahitlik yapmıştır.¹⁰⁹

Sonuç olarak, kendi kaderini tayin hakkının hukuki statüsü aşağıdaki gibi özetlenebilir. Onun BM Antlaşması'ndaki anlamı, abidevi bir önemdedir. 1960 Sömürge İdaresi Altındaki Ükelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri, ilkenin bir hak olarak onaylanmasına yardım etmiş ve ona, ulusların sömürgeci yönetimlerden kurtulma hakkı vermiştir. Altı yıl sonra 1966'da, iki uluslararası sözleşme kabul edilmiştir. Bu sözleşmelerin tıpa tıp aynı olan ilk maddeleri, kendi kaderini tayin hakkının, bu hakkın uluslararası tarafı da kabul edildiği için, ulusların bağımsızlık kazanmasıyla son bulmayacağını ifade etmektedir. Örnek olarak, devletlerin toprak bütünlüğü ve politik bağımsızlığına duyulan saygının önemi ve böylelikle dışarıdan içişlerine karışmanın yasaklanmasının

¹⁰⁵ A.e., s. 41

¹⁰⁶ Abdullah Uz, "Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı", **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt 3, Sayı:9, 2007, s. 79-80

¹⁰⁷ East Timor (Portugal v. Australia), Judgment, I. C.J. Reports 1995, p. 90, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/84/084-19950630-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim: 13.05.2018)

¹⁰⁸ A.e., para. 29

¹⁰⁹ Abdullah Uz, "Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı", s. 80

vurgulanması verilebilir.¹¹⁰ Müteakiben, 1970 Dostça İlişkiler Bildirisi'nin kabul edilmesiyle, bu hakkın kapsamı başka bir alana doğru genişletilmiştir. Bu hak yalnızca sömürge durumlarını içermekle kalmamış, aynı zamanda yabancı, müttefik veya ırkçı egemenlikler ve sömürülerin her türlüünü de içermiştir.¹¹¹

¹¹⁰ Cassese, **Self-Determination of Peoples**, s. 55

¹¹¹ A.e., s. 70

İKİNCİ BÖLÜM

KIRIM SORUNU

2.1 Tarihsel Arkaplan

Üç yüzyıldan daha fazla bir süre boyunca (1427-1783), Kırım yarımadasının tamamı, Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı olan Kırım Hanlığı tarafından yönetilmiş ve Kırım Hanlığının yönetimi altında Kırım'da esas olarak Kırım Tatarları bulunmuştur. Rus Çarlığının genişlemesi sebebiyle, Yarımada 1783'te Rusya'ya bağlanmıştır. Bunun bir sonucu olarak, Kırım bölgesi yavaş yavaş etnik Rusların ve Ukraynalıların yerleşim bölgesi haline gelmiştir.¹¹²

20. yy, Kırım'ın etnik, politik ve legal konumunda köklü değişiklikler getirmiştir. 1919'da Yarımada, Kızıl Ordu tarafından işgal edilmiş ve 1921'de SSCB'nin bir parçası olan Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak yeniden organize edilmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında Kırım Yarımadası, 1941'den 1944'e kadar Nazi işgali altında kalmıştır. 1944'un başında Kızıl Ordu başarılı bir operasyonla Kırım'ı tekrar geri almış ve böylelikle Kırım bölgesi tekrar SSCB'ye bağlanmıştır.¹¹³

11 Mayıs 1944'te SSCB Devlet Savunma Komitesi, 5859-ss numaralı, II. Dünya Savaşı sırasında Nazilerle işbirliği yaptığı suçlamasıyla ilgili olan Kırım Tatarları hakkındaki kararnameyi geçirmiştir.¹¹⁴ Bu Sovyet otoritelerine, yarımada bölgesini Tatarlara yasaklamayı mümkün hale getirmiştir. Böylece büyük çaplı bir sürgün faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 200 yüz bin Tatar zorla yerlerinden edilmiştir.¹¹⁵

Kırım Tatarlarının Orta Asya'ya sürülmelerinin ve Ermeniler, Bulgarlar ve Yunanlar gibi diğer ulusal azınlıkların zorla göç ettirilmelerinin bir sonucu olarak

¹¹² M.Akif Kireççi, Selim Tezcan, "Kırım'ın Kısa Tarihi", **Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma Dizisi**, Sayı 24, 2015, s. 12-17

¹¹³ Alan W. Fisher, **The Crimean Tatars**, Standford, Hoover Institution Press, 1987, s. 130-140

¹¹⁴ A.e., s. 150

¹¹⁵ A.e., s. 150-151

Yarımada'nın ekonomik ve etnik durumu dikkate değer bir şekilde değişmiştir. Sürülenlerin geride bıraktıkları mallar, Kırım'a göçen Ruslara verilmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan etnik temizlik ve tahribat, Yarımada'nın ekonomik çöküşüne yol açmıştır. Bu durum 20. Yüzyılın hemen ikinci yarısında yaşanan bir gelişmedir.¹¹⁶

1946'da Kırım'ın yönetimi, özerk Cumhuriyetlikten, Rusya Sovyet Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin (RSSFC) bir "oblast" 'ı (bölgesi) durumuna düşürülmüştür.¹¹⁷ Yarımada için etnik, ekonomik ve hukuki durumunda dönüm noktası, Yarımada'nın Sovyet Rusya'dan, Sovyet Ukrayna'ya (UKSSC) dâhil edilmesi olmuştur. Sovyet otoritelerinin bu kararı alması, Pereyaslav Antlaşmasının imzalanışının 300. Yıldönümü anısına ithafendirdir. 19 Şubat 1954'te, SSCB Yüksek Konsey Başkanlığı, Kırım'ın Sovyet Ukrayna'ya dâhil edilmesine ilişkin bir kararnameyi kabul etmiştir.¹¹⁸ 26 Nisan 1954'te SSCB Yüksek Konseyi, Kırım bölgesinin, Rus Sovyet Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nden Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne dâhil edilmesi hakkındaki tasarıyı kabul etmiştir.¹¹⁹ Sözleşme, 19 Şubat'ta onaylanmıştır ve Rusya Sovyet Sosyalist Federal Cumhuriyeti ile Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin sınırlarında değişiklik olduğu için, 1936'da SSCB Anayasası'nın 22. ve 23. maddelerinde değişiklik uygulamasına gidilmesi istenmiştir. SSCB Anayasası'nın düzeltilen 23. maddesi, Kırım bölgesini, UkSSC'nin 26 bölgesinden biri olarak sıralamıştır. Rusya Sovyet Sosyalist Federal Cumhuriyeti Anayasası'nın 14. maddesinde yapılan düzenlemeler ve değişiklikler üzerine olan tasarı geçtiğinde, Kırım'ın transferine ilişkin olarak Sovyet hukukunda kabul edilen bir sonraki adım, 2 Haziran 1954'te atılmıştır. Bu hükümlere göre Kırım bölgesi Rusya Sovyet Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin listesinden çıkarılmıştır.¹²⁰

¹¹⁶ Cemile Şahin, "Rus Yayılmacılığına Bir Örnek: 1944 Kırım Türklerinin Sürgünü", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:8, Sayı 39, Ağustos 2015, s. 7-9

¹¹⁷ Alan W. Fisher, **The Crimean Tatars**, s. 165

¹¹⁸ A.e., s. 175

¹¹⁹ A.e., s. 176

¹²⁰ A.e., s. 177

Kırım'ın UkSSC'ye dahil edilmesi, Yarımada'nın sosyal ve ekonomik durumunu etkilemiştir. Ukraynalı nüfusunun artan göçü, Yarımada'nın altyapı gelişimini, endüstrisini ve genel durumunu etkilemiştir.¹²¹

1990'ların başlarında, Sovyetler Birliğinin dağılmasından dolayı Ukrayna, bağımsız bir devlet olmak için çabalarını artırmıştır. 24 Ağustos 1991'de UkSSC'nin Verkhovna Radası (Yüksek Konseyi), Ukrayna'nın bağımsızlığını duyurmuştur.¹²² 1 Ekim 1991'de, referandum ve başkanlık seçimleri yapılmış ve SSCB, 26 Aralık 1991'de Ukrayna'nın bağımsızlığını tanımıştır. 1991'de SSCB dağılmadan kısa bir süre önce, Sovyet otoriteleri Kırım'ın özerkliğini geri vermiştir. Ukrayna'nın bağımsız olacağı beklendiği için, Yarımada'daki etnik Rus nüfusunun çoğu, Ukrayna'dan ayrılarak tekrar Rusya'ya katılma girişimlerini desteklemiştir. 4 Eylül 1991'de Kırım Yüksek Konseyi bağımsızlığını ilân etmiş ve 26 Şubat 1992'de, adını özerk cumhuriyetten Kırım Cumhuriyeti olarak değiştiren tasarını geçirmiştir.¹²³

Yarımadanın bağımsızlık hareketini durdurmak için Ukrayna Yüksek Konseyi, Kırım'a geniş ölçekli özerklik vermiştir. Onun hukuki statüsündeki değişiklik, Ukrayna Anayasası'ndaki birkaç düzeltme uygulamasıyla kabul edilmiştir.¹²⁴

2.2 2014 Olaylarına Genel Bir Bakış

2013 sonlarında ve 2014 başlarında yaşanan Ukrayna'daki politik kriz, Kırım çatışmasının başlamasında önemli bir rol oynamıştır. Ukrayna Başkanı Yanukovych, kendisinin politikalarına karşı gösteriler ve protestolar düzenlenmesine sebep olan Avrupa Birliği'yle birleşme anlaşması için yapılan görüşmeleri askıya almıştır. Karşıtları, Yanukovych'i Rusya yanlısı olmakla suçlamış ve istifasını talep etmiştir. Ukrayna vatandaşlarının hükümet karşıtı ve Avrupa yanlısı gösteriler, Maidan adıyla

¹²¹ Hakan Kırımlı, "Rus İdaresi Dönemi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 25, 2002, s. 458

¹²² Tolga Bilener, "Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar", **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt 13, Sayı 13, Bahar 2017, s. 115

¹²³ A.e., s. 118

¹²⁴ A.e., s. 119-120

da bilinen Bağımsızlık Meydanı'nda sürmüştür. 30 Kasım 2013'te protestoculara karşı polisin yaptığı sert müdahale, hatta Avrupa'yla birleşme karşıtlarının bile destek verdiği gösterilerin yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bu durumun gelişmesinde kritik an, yüzlerce kişinin ölümüyle sonuçlanan sokak çatışmalarının yaşandığı Şubat 2014 krizidir.¹²⁵ Bu çatışmalarda hükümet yanlısı güvenlik güçleri, protestoculara karşı gerçek mermi kullanmıştır. Sivillerin vurulması olayı, Ukraynalılarca ve uluslararası topluluklar tarafından, hükümetin faaliyetlerine karşı geniş çaplı kınamalara neden olmuştur. 20 Şubat 2014'te Ukrayna Yüksek Konseyi, güvenlik güçlerinin “anti terörist müdahalesini” kınayan bir kararı kabul etmiş ve onların Maidan'dan çekilmelerini talep etmiştir. Aynı gün Ukrayna devlet başkanı Yanukovych, Kiev'i terk etmiştir. İki gün sonra Yüksek Konsey, hem Ukrayna devlet başkanının azledildiğini bildiren kararı hem de 25 Mayıs 2014 günü erken seçime gidilmesi kararını onaylamıştır. Dahası Yüksek Konsey, 2004 Anayasasını yeniden düzenlemeye karar vermiştir. Aynı zamanda güvenlik güçlerinin Kiev'in merkezinden çekilmelerini talep etmiştir. Yüksek Konsey, Ukrayna'nın politik yapısını hızla değiştirmeye başlamıştır. Hükümeti, genel savcılığı, genel savcılık başkanını, güvenlik hizmetleri başkanını, Merkez Bankası başkanını azletmiştir ve Anayasa Mahkemesi kararlarını da askıya almıştır. Yüksek Konsey'in başkanı Oledsandr Turchynov, Ukrayna Anayasası'nın 112.maddesinden dolayı başkan vekili olarak atanmıştır. Yeni kurulan Ukrayna hükümeti, ABD ve AB tarafından derhal tanınmıştır. Ancak Rusya, Ukrayna'daki yönetim değişikliğinin yasal olmadığını ileri sürerek, oluşturulan yönetimi Ukrayna'nın meşru yönetimi olarak tanımayı reddetmiştir.¹²⁶

¹²⁵ Christian Marxsen, “The Crimea Crisis – An International Law Perspective”, **Heidelberg Journal of International Law**, vol:74, No:2, 2014, s. 367

¹²⁶ Nergiz Özkural, “Avrupa Birliği ve Rusya'nın Güç Alanları Arasında Kalan Ukrayna'da Yaşanan Halk Ayaklanmaları: Turuncu Devrim ve Meydan Devrimi”, **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, Haziran 2015, s. 32-34

2.2.1 İlhaka Giden Süreç

1 Mart 2014'te Kırım Özerk Cumhuriyeti Başbakanı, Kırım'da huzuru ve düzeni sağlamalarını isteyen bir dilekçeyi Rus yetkililere vermiştir. Başkan Putin, sosyal ve politik durumun dengelemek için yetkili mercilere, Rus askeri gücünün Ukrayna'ya gönderilmesini derhal uygulamaya koydurmuştur.¹²⁷ Buna da, Ukrayna'daki Rus vatandaşlarının yaşamlarına ve sağlıklarına yönelik, özellikle de Ukrayna bölgesinde bulunan Rus askeri güçlerine yönelik tehdit teşkil eden olağan üstü olayları gerekçe göstermiştir. Aynı gün Rusya Federasyon Konseyi olağan üstü toplantı gerçekleştirmiştir. Ukrayna bölgesine gönderilmesi için Rus askeri güçlerine yetki verilmesi kararı kabul edilmiştir.¹²⁸

Bu arada, Rus askeri güçlerinin Kırım'a müdahalesinin, kendilerine yapılan resmi müracaattan çok daha erken başladığını belirtmek gerekmektedir. Ukrayna'daki politik krizden dolayı Rusya, Kırım'daki askeri üslerine destek kuvvetler göndermiştir. 21 Şubat 2014'te Yanukovych'in kaçmasından sonra, kimliksiz askeri personel Kırım Yarımadası'ndaki stratejik noktaların kontrolünü ele geçirmeye başlamıştır.¹²⁹

1 Mart 2014'teki Rus otoritelerinin kararından sonra, Rus silahlı kuvvetleri üstü örtülü müdahaleye başlamış ve doğrudan askeri güç kullanmadan olmuş gibi davranarak kısa sürede Yarımada'da kontrolü ele geçirmiştir.¹³⁰ Dahası, Nisan 2014'ün yarısına kadar bütün resmi açıklamalarında Rus otoriteleri, Rus askerlerinin üslerinin dışında olduklarını inkâr etmiştir. Ancak 17 Nisan'da, önde gelen Rus yayıncılarından biriyle yapılan görüşmede Putin, Kırım'da yaşayanların isteklerini özgürce ifade edebilmelerinin uygun şartlarını garanti etmek için Yarımada'nın her yerinde Rus askeri gücünün bulunduğunu kabul etmiştir.¹³¹ Üstelik Rus otoritelerinin niyetlerinin, Kırım ulusunun isteklerini ifade etmelerini mümkün kılmayı sağlamak

¹²⁷ Christian Marxsen, "The Crimea Crisis – An International Law Perspective", s. 368

¹²⁸ Peter M. Olsen, "The Lawfulness of Russian Use of Force in Crimea", **Military Law and the Law of War Review**, Vol:17, No:53, January 2014, s. 20

¹²⁹ Marxsen, "The Crimea Crisis – An International Law Perspective", s. 368

¹³⁰ Olsen, "The Lawfulness of Russian Use of Force in Crimea", s. 20

¹³¹ A.e., s. 21

olduğunu hiçbir zaman inkâr etmediklerini ve bu sebeple de Rus askerlerinin Kırım'ın kendi savunma birliklerinin gerisinde durduğunu ifade etmiştir.

Rus askeri güçleri Kırım'daki stratejik noktalarda, özellikle de havaalanlarında, resmi binalarda ve kesişme noktalarında olduğu gibi, Kırım'ın başkenti Sivastopol'da da kontrolü ele geçirmiştir. Ukraynalı personelin teslim olmayı reddetmesi üzerine, Rus birlikleri, Ukrayna askeri üslerini de etkisiz hale getirmiştir. 27 Şubat'ta maskeli silahlı birlikler, Kırım Parlamentosu'nu ve Sivastopol'daki yönetimi işgal etmiştir. Aynı gün, bağımsızlık referandumu hakkında tartışmalar yaşanırken, Kırım otoriteleri, parlamentoyu özel oturum yapmaya çağırmış ve Sergey Aksyonov, yeni başbakan seçilmiştir. Oylar oradaki mevcut silahlı askerlerce taşınmıştır. Ukraynalı otoriteler, Kırım'da yeni başbakan seçilmesinin ancak Ukrayna devlet başkanının onaylamasıyla mümkün olabileceğini ifade etmiş ve meşruiyet normlarının ihlali sebebiyle bu seçimi geçersiz saymıştır.¹³²

Şubat 2014'te Ukraynalı otoriteler, Kırım Yarımadası'ndaki krizi tırmandırmamak için, bir takım çalışmalar yaptılar. Ukrayna hukuki düzeninde önemli değişiklikler planlanmıştı. Ancak buna rağmen Kırımlı otoriteler, bağımsızlık referandumu için yapmakta oldukları hazırlıklara devam ettiler.

6 Mart 2014'te Kırım Yüksek Konseyi, maskeli ve silahlı birliklerin gölgesi altında Kırım'ın statüsü için bütün Kırımlıları 16 Mart 2014'te yapılması planlanan referanduma götürme kararını kabul etmiştir.¹³³ Konsey, referandumda iki soru sorma kararı vermiştir. Birinci soru, Ukrayna'dan ayrılma ve Rusya Federasyonu'nun federal bir bölgesi olarak Rusya ile tekrar birleşme hakkındadır. İkinci soru ise, 1992 Özerk Kırım Cumhuriyeti Anayasası'nın düzenlenmesi ve Ukrayna sınırları içinde kalmakla ilgili olmuştur. Kırım Yüksek Konseyi, referandum ardından yapılacak olan oy sayımı sonucunda oyların çoğunluğu tarafından desteklenen seçeneğin, Kırımlıların iradesinin doğrudan ifadesi olarak görülmesi kararını almıştır. 11 Mart 2014 günü Kırım Yüksek Konseyi, Kırım'ın ve Sivastopol şehrinin bağımsızlığı hakkındaki kararı kabul etmiştir.¹³⁴ Kırım otoriteleri tarafında

¹³² Marxsen, "The Crimea Crisis – An International Law Perspective", s. 370

¹³³ A.e., s. 371

¹³⁴ A.e., s. 372

alınan bütün kararlar ve yapılan bütün faaliyetleri açıklayan bildirinin hükümleri, Birleşmiş Milletler Antlaşması'na ve birkaç diğer uluslararası sözleşmelere dayandırılmıştı. Bildirinin giriş kısmı, Uluslararası Adalet Divanı'nın 22 Temmuz 2010'daki danışma niteliğindeki "Kosova'nın bağımsızlığı bildirgesinin uluslararası hukukla uyumu hakkındaki" kararını anımsatıyordu. Konsey, tıpkı UAD'nin Kosova davası için vermiş olduğu danışma görüşü niteliğindeki karar gibi, yapılan tek taraflı bağımsızlık bildirgesinin uluslararası hukuku ihlâl etmediğini ısrarla vurgulamıştır. Bu nedenle Yüksek Konsey, mahkemenin böyle bir konumunu da akılda tutarak, Kırımlıların referandumda Rusya Federasyonu'na katılma yönünde oy kullanmaları halinde, Kırım Cumhuriyeti'nin egemenliğini ve bağımsızlığını ilân etmeye karar vermiştir. Üstelik Konsey, bu mesele hakkında uluslararası bir anlaşma imzalamak için Rus yetkililere istekte bulunmuştur.¹³⁵

Kırımlıların bağımsızlık referandumu, 16 Mart 2014'te yapılmıştır. Resmi sonuçlara göre oy kullananların yüzde 96,77'si Rusya Federasyonu'na katılmayı desteklemiştir.¹³⁶ Ukrayna hükümeti, referandumun gayrimeşru, anayasaya aykırı ve sonuçlarının tanınabilir olmadığını duyurmuştur. Ukrayna, oylama sahteciliği şüphesi ve Yarımada'daki silahlı askerlerin ve milis grupların varlığı nedeniyle referandumun resmi sonuçlarını eleştirmiştir.¹³⁷

17 Mart 2014'te Kırım Yüksek Konseyi bağımsızlık ilân etmiş ve Kırım'ı bağımsız bir devlet olarak tanımaları için uluslararası topluma çağrıda bulunmuştur. Kırım Parlamentosu, cumhuriyet statüsüyle, Kırım'ı Rusya Federasyonu'nun yeni bir bölgesi olarak kabul etmeleri için Rus otoritelerine başvurmuştur. Aynı gün Başkan Putin, 147 numaralı Kırım Cumhuriyeti'nin tanınması hakkındaki kararnameyi imzalamıştır.¹³⁸ Buna göre, Kırım referandumunun sonuçlarına dayanarak, Rusya Federasyonu, özel statüsü olan Kırım Cumhuriyeti'ni bağımsız bir devlet olarak tanımıştır.

¹³⁵ Ali Asker, "Kırım: Zorla Statü Değişikliği", *Eko Avrasya Dergisi*, Sayı 27, 2014, s. 6

¹³⁶ Marxsen, "The Crimea Crisis – An International Law Perspective", s. 372

¹³⁷ A.e., s. 373

¹³⁸ Olsen, "The Lawfulness of Russian Use of Force in Crimea", s. 21

Bir gün sonra, Kırım Cumhuriyeti'nin Rusya tarafından kabul edildiğine dair antlaşma imzalanmıştır.¹³⁹ Antlaşmanın giriş kısmı, bütün ulusların eşitlik ilkesini ve kendi kaderini tayin hakkına uygun olarak her ulusun kendi politik statüsüne, sosyal, kültürel ve ekonomik olarak gelişimine karar verme hakkı olduğu ve diğer devletlerin de o karara saygı duymakla yükümlü olduğu gibi konular içermektedir.

21 Mart 2014'te antlaşma, Rusya Federasyonu'nun Federal Kurulu'nda onaylanmıştır. Antlaşmanın hükümlerine göre Kırım ve Sivastopol, Rusya Federasyonu'nun federal bir üyesi statüsünü kazanmış ve Kırım ile Ukrayna arasındaki sınır Rusya'nın ulusal sınırı olmuştur. Yarımada'da yaşayan herkese, Ukrayna vatandaşlığı bildirisini imzalamadıkça ipso iure (kendiliğinden) Rusya vatandaşlığı verilmiştir.¹⁴⁰

11 Mart 2014'te Ukrayna Yüksek Konseyi, Kırım Yüksek Konseyi'nin Kırım'da yaptığı referandumun anayasaya aykırı ve bu yüzden de geçersiz olduğunu bildiren kararı geçirmiştir.¹⁴¹ Ukrayna Yüksek Konseyi, kararın değiştirilmesini talep etmiş ve aksi takdirde Kırım Konseyini lağvedeceğini açıklamıştır. Bu sebeple, 15 Mart'ta Ukrayna Yüksek Konseyi, Ukrayna Anayasası'nı ihlâl ettiği gerekçesiyle Kırım Parlamentosu'nu lağvetmiş ve düzenlenmiş olan erken seçimleri de geçersiz saymıştır.¹⁴²

Bunlara rağmen referandum düzenlenmiş ve Kırım kendi bağımsızlığını ilân etmiştir. Ukrayna otoriteleri, uluslararası toplumun üyelerinden, Kırım Cumhuriyeti'ni tanımamalarını istemiştir. Ukrayna, Kırım referandumunun meşruiyetini ve Kırım'ın bağımsızlık bildirisini reddetmiştir ve bunun bir sonucu olarak Yarımada'nın Rusya Federasyonu ile birleşimi tanınmamıştır. Ukraynalı

¹³⁹ Rusya Federasyonu ve Kırım Cumhuriyeti arasında Kırım Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu'na katılımı hakkındaki antlaşma, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <http://www.kremlin.ru/events/president/news/20605>, (Erişim: 06.05.2018)

¹⁴⁰ Marxsen, "The Crimea Crisis – An International Law Perspective", p. 373

¹⁴¹ 857-VII sayılı Karar, 6 Mart 2014 tarihli Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Konseyi'nin bütün Kırım referandumunun yapılmasına ilişkin kararı üzerine, , Ukrayna Verkhovna Rada, bkz. (Çevrimiçi) <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/857-18>, (Erişim: 06.06.2018)

¹⁴² Kırım Özerk Cumhuriyeti Yüksek Konseyi'nin dağılması üzerine Ukrayna Verkhovna Rada'sının 891-VII sayılı Kararı, bkz.(Çevrimiçi) <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/891-18>, (Erişim: 06.05.2018)

otoriteler, Kırım ve Sivastopol şehrini geçici bir süre için işgal edilmiş bir bölge olarak görmektedir.

2.2.2 Kırım İlhakı'na Batı'nın Tepkisi

Uluslararası organizasyonlar, özellikle BM, AGİT, AB ve Avrupa Konseyi, Rusya'nın silahlı müdahalede bulunmasını kınamış ve Rus otoritelerinden, uluslararası hukuku ihlâl etmeyi durdurmasını talep etmiştir. 12 Mart 2014'te Avrupa Komisyonu Başkanı ile Avrupa Konseyi Başkanı'nın yanı sıra G7 liderleri, Rusya Federasyonu'nun; uluslararası hukuka ve Ukrayna yasalarına aykırı şekilde Kırım'ın statüsünü değiştirme konusundaki tüm çabalarına son vermesini talep ettikleri bir beyanda bulunmuştur.¹⁴³ 15 Mart 2015'te ABD, BM Güvenlik Konseyi'nde Rusya'nın davranışlarına karşı yaptırım girişiminde bulunmuş, ancak Rusya'nın vetosu sebebiyle girişim başarısız olmuştur. Ayrıca 18 Mart 2014'te Avrupa Konseyi Başkanı ve Avrupa Komisyonu Başkanı, AB'nin referandumu veya takip eden herhangi bir hareketi tanımayacağını ilan etmiştir. Güvenlik Konseyinde Rusya'ya karşı yaptırım girişimi başarısız olduktan sonra BM Genel Kurulu, 27 Mart 2014'te bir karar almış ve referandumu yasadışı ilan etmiştir:

“16 Mart 2014 tarihinde Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde ve Sivastopol şehrinde yapılan referandum geçerlilik sahibi değildir ve bu referandumun sonucu, Sivastopol şehrinin veya Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin statüsünde herhangi bir değişiklik olması için dayanak olarak gösterilemez.”¹⁴⁴

Avrupa Birliği Konseyi, 130'dan fazla Rus vatandaşına, esasen politikacı ve işadamlarına karşı kişisel düzeyde –mal varlığı dondurma ve seyahat kısıtlamaları gibi- yaptırımlar uygulamıştır. AB ambargo olarak, Rusya'nın en büyük bankalarına Batı'nın sermaye piyasalarına erişmesini sınırlandıran ve birkaç sektörde mübadeleyi

¹⁴³ O. Zadorozhny, “Comparative Characteristics of the Crimea and Kosovo Cases: International Law Analysis”, **European Political and Law Discourse**, Vol:1, No:3, 2014, s. 6

¹⁴⁴ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Ukrayna Bölgesel Bütünlüğü – BM Dök. 27 Mart 2014

hedefleyen ekonomik yaptırımlar da uygulamıştır.¹⁴⁵ Ayrıca, petrol arama hususundaki bazı yüksek teknoloji ve üretim teçhizatının Rusya'ya ihraç edilmesine ve Rusya'ya bazı askeri ve çift kullanımlı malzeme satışına da ambargo koyulmuştur.¹⁴⁶ Bilhassa ticaret ve yatırımlara yönelik kısıtlamaları içeren bu yaptırımlar, her 6 ayda bir uzatılmaktadır. AB en son Aralık 2018'de, Rusya'ya uygulamakta olduğu ekonomik yaptırımların 8'inci kez uzatılması kararı aldığını açıklamıştır.¹⁴⁷

ABD ise ilk olarak 19 Aralık 2014 tarihinde, vatandaşlarının Rusya'nın ilhak ettiği Kırım bölgesi ile herhangi bir ilişkide bulunmalarını yasaklayan bir takım kararlar almıştır. Alınan bu kararlara göre, ABD'den veya herhangi bir ülkede yerleşik ABD vatandaşı tarafından doğrudan veya dolaylı olarak Kırım'a ürün, teknoloji ve hizmet ihracatı veya Kırım'dan ithalatı yapılması yasaklanmıştır. Ayrıca, Hazine Bakanı'na Kırım'da faaliyet gösteren kişi ve kuruluşlara karşı yaptırım uygulama yetkisi de verilmiştir.¹⁴⁸ Yaptırımlar hali hazırda devam etmekle birlikte, en son Kasım 2018 tarihinde ABD Hazine Bakanlığı, kısmen Moskova'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle ilgili faaliyetleri nedeniyle ikisi Ukrayna biri Rus uyruklu üç kişi ve Rusya ve Ukrayna'da dokuz kuruluşa yönelik yaptırımlar getirdiğini açıklamıştır.¹⁴⁹

Kısıtlayıcı önlemler uygulamanın bir sonucu olarak Rusya, uluslararası izolasyonu tecrübe etmektedir. Bütün bu yapılanlara rağmen umulan sonuçlar elde edilememiştir. Rus otoriteleri, Kırım Yarımadası'yla ilgili politikalarını değiştirmedikleri gibi tam tersi bir tutum sergilemiştir. Rusya, birkaç AB üyesi ülkeye zirai ham madde, yiyecek ve bir kısım mallara yönelik ithal yasağı uygulamasıyla misilleme yaptırımlar uygulamıştır.¹⁵⁰

¹⁴⁵ Ukrayna'daki krize tepki olarak AB kısıtlayıcı önlemlerine bkz. (Çevrimiçi) <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/>, (Erişim: 07.05.2018)

¹⁴⁶ Juergen Bering, "The Prohibition on Annexation: Lessons From Crimea", **New York University Journal of International Law and Politics** (JILP), Vol: 49, No: 3, 2017, s. 800-801

¹⁴⁷ AB Rusya'ya ekonomik yaptırımları 6 ay daha uzattı, bkz. (Çevrimiçi) <https://www.ulusal.com.tr/dunya/ab-rusya-ya-ekonomik-yaptirimlari-6-ay-daha-uzatti-h218676.html>, (Erişim:22.01.2019)

¹⁴⁸ Bering, "The Prohibition on Annexation: Lessons From Crimea" s. 788-789

¹⁴⁹ ABD'den Rusya'ya yeni Kırım yaptırımı bkz. (Çevrimiçi) <https://tr.euronews.com/2018/11/08/abd-den-rusya-ya-yeni-kirim-yaptirimi>, (Erişim: 23.01.2019)

¹⁵⁰ Halit Burak Uyaniker, "Kırım Sorunundan Donbas Savaşına Rusya-Ukrayna Uzlaşmazlığı", **Karadeniz Araştırmaları Merkezi**, Sayı: 59, 2018, s. 146

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK BAKIMINDAN KIRIM'IN İLHAKI

Kırım'daki kriz, uluslararası hukukta yeni meselelerin oluşmasına sebep olmuştur. Bu aşamada uluslararası hukuka göre yarımada'nın yasal statüsü konusunda herhangi bir değişiklik yoktur. Diğer yandan Rusya, Kırım bölgesini Rusya Federasyonu'nun bir parçası olarak görmektedir. Kırım vatandaşları Rus pasaportlarına sahip Rus vatandaşları haline gelmiş ve Rus rublesi artık geçerli para birimleri olmuştur. Diğer yandan Ukrayna hükümeti Kırım'ın Rusya tarafından yasa dışı şekilde ilhak edildiğini ve hala Ukrayna'nın parçası olduğunu iddia etmektedir.

Bu bölümde Kırım'ın uluslararası hukuka göre statüsü incelenecektir. İncelemenin bir kısmı, ilhaka giden yolda gerçekleşen eylemleri analiz etmektedir. Ayrıca Bu bölümde, Kırım'da güç kullanılması, referandum, bağımsızlık ilanı ve Kırım Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu'na katılım antlaşması incelenmektedir. Atılan adımları analiz etmek dışında, uluslararası hukuk perspektifinden Rusya'nın eylemlerine gösterdiği çeşitli gerekçelerin incelenmesi gerekmektedir.

3.1 Kırım İlhakı'nın Hukuki Temelleri

Yanukovych devrildikten sonra Kırım nüfusunun eylemlerinin ve Rusya'nın davranışlarının değerlendirilmesi için, bu kapsamdaki uluslararası hukuk anlaşmalarını ve temel ilkelerini uluslararası hukuka göre incelemek önemlidir.

Belirtilmesi gereken ilk uluslararası hukuk ilkesi, diğer bir devlete karşı güç kullanılmasının yasaklanmasıdır. Bu ilke 1945 BM Antlaşması'nda madde 2(4) kapsamında ifade edilmektedir:

“Tüm üyeler uluslararası ilişkilerde, herhangi bir devletin politik bağımsızlığı veya toprak bütünlüğü aleyhinde tehdit veya kuvvet

kullanımından veya Birleşmiş Milletlerin amaçları ile tutarsızlık oluşturacak herhangi bir diğer şekilde hareketten kaçınmalıdır.”

İlkenin amacı, diğer bir devletten toprak veya başka çıkarlar elde etmek için askeri kuvvet kullanımını, yani klasik anlamıyla savaşı yasa dışı hale getirmektir.¹⁵¹ Bu madde, ekonomik ve politik baskı dâhil her tür zorlamayı içerebileceğinden, en geniş anlamıyla yorumlandığında tartışmaya açıktır. Bu sorunlara dair çeşitli yorumlar olmasına rağmen (ki bu yorumlar mevcut vaka için önemli değildir) her askeri eylemin kuvvet kullanımı teşkil etmediğine dikkat edilmelidir. Yetkilendirme kapsamı dâhilinde gerçekleşen eylemler burada hariç tutulur zira devlet, egemenliğini uygulamış olacaktır.¹⁵² Ayrıca devletin nefsi müdafaa hakkı olduğu durumlarda kuvvet kullanımı yasak değildir. Ancak sadece BM Antlaşması’nın 51.maddesinin¹⁵³ gereklilikleri karşılandığında nefsi müdafaa hukukidir. BM Antlaşması, silahlı saldırılara karşı devletlerin sahip olduğu haklar olarak nefsi müdafaa hakkını tanımaktadır.¹⁵⁴

BM Antlaşması’nın tek taraflı kuvvet kullanımını yasaklaması ve silahlı saldırıya karşı nefsi müdafaa istisnası, uluslararası teamül hukukunun parçası olarak görülmektedir ve “jus cogens” (üstün hukuk) statüsü vardır.¹⁵⁵

Kuvvet kullanımının yasaklanması ilkesine ek olarak, 1994 Budapeşte Memorandumu gibi çok taraflı antlaşmalardan burada söz etmek gerekir. ABD, Rusya, İngiltere ve Ukrayna arasında imzalanan Budapeşte Memorandumu, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi ’ne dair antlaşmayı kabul ederek Ukrayna

¹⁵¹ Lori F. Damrosch, Louis Henkin, Sean D. Murphy, Hans Smit, **International Law (American Casebook Series)** West Academic Publishers, 2009, s. 1146

¹⁵² A.e., s. 1147

¹⁵³ BM 51.Madde’si şu şekildedir: “Bu Antlaşma’nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına hâle getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi’ne bildirilir ve Konsey’in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.”, Ayrıntılı bilgi için bkz.

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>, (Erişim: 14.06.2018)

¹⁵⁴ Damrosch, Henkin, Murphy, Smit, **International Law (American Casebook Series)** s. 1148

¹⁵⁵ David Kretzmer, “The Inherent Right to Self Defence and Proportionality in Jus ad Bellum”, **The European Journal of International Law**, Vol:24, No:1 2013, s. 240

güvenliğini güvence altına almak için yapılmıştır.¹⁵⁶ Ukrayna'nın nükleer cephaneliğinden vazgeçmesi karşılığında ABD, İngiltere ve Rusya "Ukrayna'nın mevcut sınırlarına, egemenliğine ve bağımsızlığına saygı duymayı" taahhüt etmiş ve şunu tekrar teyit etmişlerdir:

“Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı tehdit veya kuvvet kullanımından sakınma sorumlulukları vardır ve nefsi müdafaa ile BM Antlaşması'na göre oluşan diğer durumlar dışında hiçbir silahlarını Ukrayna'ya karşı kullanmayacaklardır.”¹⁵⁷

1997 Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması, Ukrayna ile Rusya arasındaki ikinci bir önemli antlaşmadır. Bu antlaşma bir kere daha iki devlet arasındaki sınırların ihlal edilmeyeceğini garantilemektedir ve iki taraf için de şunu sağlamaktadır:

“Egemenlik eşitlikleri, toprak bütünlükleri, sınır ihlal edilmezlikleri, anlaşmazlıkların barışçıl çözümleri, ekonomik ve diğer şekillerdeki baskılar dâhil kuvvet kullanılmaması, ulusların kaderlerini özgürce tayin hakkı, iç işlere karışılmaması, insan haklarının ve temel özgürlüklerin gözetilmesi, devletler arasında işbirliği, taahhüt edilen uluslararası sorumlulukların ve genel olarak tanınan uluslararası hukuk normlarının itinayla gerçekleştirilmesi konularında karşılıklı saygı ilkesi üzerine karşılıklı ilişkiler inşa edilecektir.”¹⁵⁸

1997'de Rusya ve Ukrayna, Rusya'nın Karadeniz Filosu için bir üs olarak Sivastopol'u kullanmasına izin veren bir antlaşma imzalamıştır. Bu da antlaşma

¹⁵⁶ Marxsen, “The Crimea Crisis – An International Law Perspective”, s. 371

¹⁵⁷ A.e., p. 371; Budapest Memorandum, imzalandı 5 Aralık 1994. Budapeşte Memorandumu'nun tam metni için bakınız, BM resmi internet sayfası, (Çevrimiçi)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/49/765, (Erişim: 09.06.2018)

¹⁵⁸ Ukrayna ve Rusya Federasyonu Arasındaki Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması, imzalandı 31 Mayıs 1997

şartlarına göre, karşılık olarak, Rus kuvvetlerinin Ukrayna'nın egemenliğine saygı duymasını, yasalarına uymasını ve ülkenin iç işlerine karışmaktan sakınmasını gerektirmektedir.¹⁵⁹

3.2 Uluslararası Hukuk Perspektifinden Kırım'daki Olaylar

Hukuki temellere dayalı olarak bu bölümde, Kırım'da gerçekleşen ve Rusya Federasyonu'na katılımı ile sonuçlanan olaylara yakından bakılacaktır. Rusya'nın gerekçelerinin uluslararası hukuk ile tutarlı olup olmadığı ve Kırım'ın Rusya'ya dâhil edilmesi yasalara aykırı ise, Kırım'ın uluslararası hukuktaki statüsünün ne olduğu incelenecektir.

3.2.1 Rusya Tarafından Kırım'da Kuvvet Kullanılması

Yanukovych'in devrilmesinden günler sonra Rus yanlısı “Yeşil Adamlar” olarak da bilinen askerler Kırım'a varmış ve Kırım Meclisi ile çeşitli askeri üsleri işgal etmiştir. “Yeşil Adamlar” ifadesi, Rus ve Ukraynalı muhabirler tarafından hem üniforma renklerine hem de onaylanmamış kimliklerine atıfta bulunmaktaydı. Bunlar, kendilerini yerli Kırım "nefsi müdafaa" kuvvetleri olarak karakterize etmiş ancak herhangi bir tanıtıcı işaret olmaksızın yeşil Rus askeri üniformaları giyerek, Rus askeri plakalı taşıtlar kullanmaktaydılar.¹⁶⁰ Bu askerler, Ukrayna askeri birliklerini teslim olmaya ve yarımadadan çekilmeye zorlamıştı.¹⁶¹ Rus askeri işaretlerini göstermemelerine rağmen Rus askeri taşıtlarına ve donanımlarına sahiptiler.¹⁶² Putin, Rus askerlerinin müdahil oluşunu reddetmiştir ve bu noktada kesin bir kanıt da yoktu. Putin 1 Mart 2014'te, sadece durum stabil hale gelinceye

¹⁵⁹ Olsen, “The Lawfulness of Russian Use of Force in Crimea”, s. 25

¹⁶⁰ A.e., p. 20

¹⁶¹ Marxsen, “The Crimea Crisis – An International Law Perspective”, s. 369

¹⁶² Peter Hilpold, “Ukraine, Crimea and New International Law: Balancing International Law with Arguments Drawn from History”, **Chinese Journal of International Law**, Vol:14, No:14, June 2015, s. 239

kadar Kırım'daki Rus vatandaşlarının korunması amacıyla askeri kuvvetlerin kullanılması için Rusya Meclis Senatosundan izin istemiştir.¹⁶³ Ancak 16 Nisan 2014'te Putin, bir televizyon röportajında Rus askeri kuvvetlerinin müdahil olduğunu kabul etmiştir. Eylemlerin gerekçesi de, bir tarafta Rus dilinin kullanılmasını reddeden kanunların Ukrayna Meclisi tarafından kabul edilmesi ve diğer tarafta Yanukovych'nin destekçilerine karşı çeşitli şiddet eylemleri olmuştur.¹⁶⁴ Ayrıca, bu paralimenter kuvvetlerin başlangıçta, esasen lojistik olarak desteklendiği ve sonrasında ise bu paralimenter kuvvetlere ekipman sağlanarak güçlü bir askeri güç tarafından desteklenecek şekilde hareket ettiklerine dair deliller de mevcuttur.¹⁶⁵ Ateş edilmemiştir ancak BM Antlaşması “gerçek” kullanımın yanı sıra kuvvet kullanımı “tehdidini” de eşit olarak yasaklamaktadır. Ukrayna askeri tesislerinin işgal edilerek baskı kurulması ve askerlerin yarımadaı terk etmeye zorlanması ile bu grupların eylemlerinin Rusya tarafından desteklendiğinin kanıtlanması durumunda, BM Antlaşması'nın madde 2(4) ihlal edilmiş olur. Böyle bir grubun bir devlet tarafından desteklendiğinin kanıtlanabilmesi için Uluslararası Adalet Divanı “etkili kontrol” (effective control) testi uygulamaktadır. UAD, ABD'nin Nikaragua'daki “kontra” eylemlerinden sorumlu olup olmadığını belirlemek için “Nikaragua'daki ve Aleyhine Askeri ve Paramiliter Etkinliklere Dair Dava(Nikaragua davası)”¹⁶⁶ kapsamında etkili kontrol testini geliştirmiştir. Test, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (ICTY) “genel kontrol” (overall control) testini kullandığı “Prosecutor v Dusko Tadic (Tadic davası)”¹⁶⁷ kapsamında sorgulanmıştır ancak 2007'den beri geçerli test “etkili kontrol” testidir çünkü UAD, “Soykırım Suçunun

¹⁶³ Olsen, “The Lawfulness of Russian Use of Force in Crimea”, s. 20

¹⁶⁴ A.e., s. 21

¹⁶⁵ Peter Hilpold, “Ukraine, Crimea and New International Law: Balancing International Law with Arguments Drawn from History”, s. 240

¹⁶⁶ Uluslararası Adalet Divanı, (Nikaragua - Amerika Birleşik Devletleri) Nikaragua Hakkındaki Askeri ve Paramiliter Faaliyetlere İlişkin Dava (Esas), 27 Haziran 1986, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim:10.06.2018)

¹⁶⁷ Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi Tadić davası (IT-94-1), 15 Temmuz 1999, Ayrıntılar için bkz. (Çevrimiçi) <http://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf>, (Erişim: 10.06.2018)

Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin İlgili Uygulaması (Soykırım Davası)”¹⁶⁸ kapsamında etkili kontrol testini onaylamıştır.

Bu aşamada bu iki testin hiçbirisi uluslararası teamül hukuku olarak ele alınamaz. Fark şudur ki genel kontrol testi Tadic davasında, bir silahlı çatışmanın uluslararası karaktere sahip olup olmadığını belirlemek için kullanılmıştır. Uluslararası Adalet Divanı etkili kontrol testini kullanarak devlet sorumluluğu konusunda bir davaya zaten karar verdiğinden, bu test, Yeşil Adamlar'ın işlediği eylemler için Rusya'nın sorumlu tutulup tutulamayacağını belirlemek için kullanılacaktır.¹⁶⁹ Mahkeme, paralimiter grupların eylemlerinin bir devlete atfedilebilir olması için tam bir bağımlılık ilişkisinin bulunması gerektiğini belirlemiştir, yani finans, eğitim ve destek yeterli değildir; devlet tarafından belirli talimatlar ve planlama olmalıdır.¹⁷⁰ Yeşil Adamlar'ın hareket ettiği yöntem ve donatılma şekilleri, bu askerlerin toplu olarak güçlü bir askeri güç tarafından desteklenmesini koşul olarak gerektirmektedir, özellikle de bu kuvvetlerin koordine hareketlerinin, Rusya'nın doğrudan kontrolü altında hareket ettikleri varsayımına yol açtığından ötürü.¹⁷¹ Dahası, Başkan Vladimir Putin bir görüşmesinde Rus askerlerinin müdahil olduğunu kabul etmiştir.¹⁷² Bu da Rusya'nın Kırım'daki hareketleri planladığını ve yönlendirdiğini göstermektedir. Dolayısıyla Rus askerlerinin Kırım'da harekete geçtikleri sonucuna varıldığından, Rusya, BM Antlaşması madde 2(4) ihlal etmiş durumdadır ve bir gerekçe bulunmadığından, uluslararası hukuku ihlal etmiştir. Kuvvet kullanımıyla müdahale edilmesi ayrıca çok taraflı anlaşmaları ihlal etmiştir, çünkü Rusya, 1994 Budapeşte Memorandumu ile 1997 yılında Rusya-Ukrayna arasında akdedilen Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması'na aykırı davranmıştır. Sonraki bölümde kuvvet kullanımına dair

¹⁶⁸ Uluslararası Adelet Divanı (Bosna Hersek v Sırbistan ve Karadağ) Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme'nin Uygulanması Hakkındaki Dava, 26 Şubat 2007, para.400

¹⁶⁹ Hilpold, “Ukraine, Crimea and New International Law: Balancing International Law with Arguments Drawn from History”, s. 18

¹⁷⁰ Richard Goldstone, Rebecca Hamilton, “Bosnia v Serbia: Lessons from the Encounter of the International Court of Justice with the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia”, **Leiden Journal of International Law**, Vol:21, No:1, 2008, s. 97

¹⁷¹ Hilpold, “Ukraine, Crimea and New International Law: Balancing International Law with Arguments Drawn from History”, s. 242

¹⁷² Putin'in Kırım Konuşması: Büyük Rusya Yayılmacılığının Manifestosu, (Çevrimiçi) http://www.cherkessia.net/news_detail.php?id=6149, (Erişim: 16.06.2018)

gerekçeler belirtilecektir. Bu gerekçeler Rusya tarafından öne sürülmüştür ve Putin'in 18 Mart 2014 konuşması, Rusya'nın gerekçelerine dair en kapsamlı görüşü sunmaktadır.¹⁷³

Rusya, Kırım'da kuvvet kullanımını, Ukrayna'daki Rus vatandaşlarının fiziksel güvenliğine dair endişelerini öne sürerek gerekçelendirmektedir. Bu endişe, tamamen dayanaksız değildir zira haftalar süren krizde, Rus vatandaşlarına yönelik çeşitli ufak çapta şiddet olayları olmuştur. Normal durumlarda devlet, kamu düzenini korumak ve yabancı uyruklulara gelecek herhangi bir şiddeti önlemekten sorumludur. Ancak belirli koşullarda yurttaşların kurtarılması amacıyla uluslararası hukuk kapsamında yabancı bir ülkeye müdahalede bulunulması, bazı hukukçular ve devletler tarafından kabul edilmektedir.¹⁷⁴ Fakat bu bile aslında tartışmaya açıktır. Yurttaşların korunmasının uluslararası hukuk ilkesi olarak görülebileceği iki dayanak vardır: İlk olarak yurttaşların kurtarılması genelde kısıtlı bir dönem için üstlenilir ve dolayısıyla BM Antlaşması'nın 2(4) maddesinin küçük çapta ihlalini teşkil eder.¹⁷⁵ Müdahalenin amacı, yabancı devletin istikrarını bozmak ve egemenliğine zarar vermek olarak tasarlanamaz. İkincisi, yurttaşların korunması nefsi müdafaanın bir parçası olarak görülebilir ve BM Antlaşması'nın 51. maddesi kapsamındadır.¹⁷⁶ Ancak böyle bir durumda kuvvet kullanımı için üç koşul gerekmektedir: Öncelikle, yurttaşların ağır derecede insan hakları ihlali kurbanı olmaları veya yakın yaralanma tehdidinin mevcut olması gereklidir. İkincisi, sivil düzenin sürdürülmesinden ve azınlıkların korunmasından sorumlu yerel hükümetin bunu yapamayacak durumda veya isteksiz olduğu kanıtlanmalıdır. Üçüncüsü, tedbirler sivillerin güvenliğinin sağlanması için gerekli olanlarla kısıtlanmalıdır, bu da genelde kısa vadeli ve sınırlı olmaları anlamına gelir.¹⁷⁷ Eğer bu gereksinim Kırım vakası için uygulanırsa, bunun burada geçerli olmadığı sonucuna varılacaktır. Çünkü Rusların ağır fiziksel veya insan hakları ihlalleri ile karşılaştığı vaka rapor edilmemiştir ve Rusya'nın

¹⁷³ Jerzy Kranz, "Imperialism, the Highest Stage of Sovereign Democracy: Some Remarks on the Annexation of Crimea by Russia", **Archive of international law**, Vol:52, No:2, June 2004, s. 211

¹⁷⁴ Olsen, "The Lawfulness of Russian Use of Force in Crimea", s. 34

¹⁷⁵ A.e., s.34-35

¹⁷⁶ Ahmet Hamdi Topal, "Kırım İşgali ve Uluslararası Hukuk Krizi (Kırım Krizini Nasıl Okumalı?)", **DÜBAM**, Sayı 36, Mart 2014, s. 30

¹⁷⁷ Hilpold, "Ukraine, Crimea and New International Law: Balancing International Law with Arguments Drawn from History", s. 244

egemenliğine ve ülke bütünlüğünü karşı herhangi bir silahlı müdahalede bulunulmamıştır.¹⁷⁸ Hükümet krizi olmasına rağmen, Ukrayna makamlarının yabancı uyrukluları hala koruma gücü olduğundan, durum bir çöküşten çok uzaktadır. Dolayısıyla ön koşullar karşılanmamıştır. Bu durumda kuvvet kullanımı, yurttaşların korunması ilkesi öne sürülerek gerekçelendirilemez.

BM Güvenlik Konseyi'nde Kırım hakkındaki tartışması sırasında Rus temsilcileri, eski Ukrayna devlet başkanı Yanukovych tarafından yazılan, Ukrayna halkının savunması içeren ve Ukrayna'da barışı sağlamak için Rusya'dan kuvvet kullanımını talep ettiği bir mektubu Güvenlik Konseyi'ne sunmuştur.¹⁷⁹ Davetle müdahale ilkesi, uluslararası hukuk ile tutarsızlık teşkil etmemektedir. Bu ilke, yabancı bir devletin diğer bir devlet sınırları içine asker konuşlandırmasına izin vermektedir;¹⁸⁰ ancak BM Antlaşması 2(4) maddesi uyarınca sınırlamalara sahiptir. Nikaragua davasında Uluslararası Adalet Divanı, hükümetin böyle bir müdahale isteme hakkı olduğuna karar vermiştir.¹⁸¹ Tartışmalı olan, Yanukovych'in davet sırasında hala hükümetin meşru lideri olup olmadığı olmuştur. Meşruluğunun sorgulanabileceği söylenebilir çünkü kaçmıştır ve Ukrayna Meclisi tarafından görevden alınmıştır. Ancak görevden alınmasının Ukrayna Anayasası'na uygun olmadığına dikkate alınması gerekir; bu sebeple hala Rusya'dan yardım isteyecek konumda bulunduğu söylenebilir. İlkesel olarak onayın devletin en yüksek makamları tarafından ifade edilmesi gereklidir, bu da genelde uluslararası olarak tanınan hükümettir.¹⁸² Bu konudaki sorunlar iç savaş ve devrim hareketleri sırasında oluşur, çünkü devletler, meşru hükümet olarak çatışmanın farklı taraflarını resmi olarak tanır. Geleneksel olarak devlet topraklarının en azından kısmen etkili kontrolü kıstası, temsil edici makam sahiplerini belirtmek için kullanılır. Ancak bu kıstas son yıllarda sorgulanmaktadır, çünkü bazı zayıflıklar söz konusudur, örneğin: Kısa süreli kontrol kaybı hemen etkili kontrol kaybı mıdır?¹⁸³ İşte bu, meşru hükümet

¹⁷⁸ Topal, "Kırım İşgali ve Uluslararası Hukuk Krizi (Kırım Krizini Nasıl Okumalı)", s. 30

¹⁷⁹ Birleşmiş Milletler Dök. S/PV.7125, 3 Mart 2014, Ayrıntılar için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/spv7125-1.php>, (Erişim: 24.06.2018)

¹⁸⁰ Olsen, "The Lawfulness of Russian Use of Force in Crimea", s. 31

¹⁸¹ Uluslararası Adalet Divanı, (Nikaragua - Amerika Birleşik Devletleri) Nikaragua Hakkındaki Askeri ve Paramiliter Faaliyetlere İlişkin Dava (Esas), 27 Haziran 1986, para.260

¹⁸² Marxsen, "The Crimea Crisis – An International Law Perspective", s. 374

¹⁸³ A.e., s. 375

meselesinin meşruluk kıstası üzerinden cevaplanmasının tartışılmasının sebebidir. Devlet uygulaması bu vakada tutarsızdır.¹⁸⁴ Ukrayna vakasında Yanukovych, Rusya'ya kaçtığından etkili kontrolü kaybetmiştir. Hükümetin meşruluğu ile ilişkili kıstasa atıfta bulunulsa bile, mevcut geçici hükümetten daha güçlü meşruluk hakkı olduğuna dair delil yoktur, zira çoğunluk desteğine sahip değildir.¹⁸⁵ Sonuç olarak Yanukovych'in daveti geçersiz görülebilir, yani davetle müdahale ilkesi Rusya'nın kuvvet kullanımı için gerekçe değildir.

Ayrıca Rusya eylemlerini insani müdahale doktrini kapsamında gerekçelendirme girişiminde bulunmuş, sadece Rus vatandaşlarını değil aynı zamanda etnik Rusları ve diğer vatandaşları da koruma sorumluluğu olduğunu iddia etmiştir. Uluslararası hukukta, bir insani etnik köken temelinde koruma sorumluluğunu kabul eden kesin bir hak yoktur. Böyle bir durumda insani müdahale doktrininin geçerli olup olmadığı tartışmaya açıktır. Zira söz konusu doktrin Kırım olayında uygulansa dahi, insani amaçlı müdahalede bulunabilmek için aranan insan hakkı ihlalleri veya soykırım suçunun işlendiğini gösterir herhangi bir vaka rapor edilmemiştir.¹⁸⁶ Şiddetli insani bir kriz kapsamında uluslararası silahlı müdahale için yasal dayanak sağlayabilecek bu doktrin, devletler arasında sadece sınırlı destek kazanabilmiştir.¹⁸⁷ Yasal insani bir müdahalenin gereksinimleri, yurttaşları korumada kuvvet kullanımını gerekçelendirmeye benzer. Yukarıda zaten analiz edildiği üzere, herhangi bir Rus müdahale için ön koşullar sağlanmamıştır. Sonuç olarak Rusya'nın Kırım'da kuvvet kullanma hakkı yoktur.

Rus askerlerinin varlığı ayrıca çeşitli antlaşmaları ihlal etmiştir. Ancak Rus askerlerinin varlığı Karadeniz Filo Antlaşması ile tutarlı olsaydı, bunun bir dayanağı olabilirdi. Rus makamları, tüm kriz boyunca askeri varlıklarının, üzerinde anlaşılmış olan 25.000 asker seviyesinin altında olduğunu iddia etmiştir. Fakat Rusya, sadece askeri kısıtlandırmayı kabul etmekle kalmamıştır: Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi (SOFA) gereği ayrıca sahip olabilecekleri ekipmanlar ile Kırım'da Rus kuvvetlerinin

¹⁸⁴ Hilpold, "Ukraine, Crimea and New International Law: Balancing International Law with Arguments Drawn from History", s. 246

¹⁸⁵ Marxsen, "The Crimea Crisis – An International Law Perspective", s. 376

¹⁸⁶ Topal, "Kırım İşgali ve Uluslararası Hukuk Krizi (Kırım Krizini Nasıl Okumalı)", s. 31

¹⁸⁷ Olsen, "The Lawfulness of Russian Use of Force in Crimea", s. 38

izin sahibi olduğu konumları da kısıtlandırmaktadır.¹⁸⁸ Dahası bu antlaşma, Rusya tarafından eğer izin verilmiş konumların dışına hareket etmek istenirse, Rusya'nın Ukrayna'ya bildirim vermesini ve Ukrayna makamlarından gelecek onay için beklemesini gerektirmektedir. Antlaşmanın bu son şartları Rusya tarafından kriz sırasında ihlal edilmiştir. Zira Rus askerleri Ukrayna hükümeti tarafından böyle bir onay verilmemesine rağmen hükümet binalarına ve Ukrayna askeri tesislerine girmiştir.

Bu gerekçelerin yanı sıra Rusya son olarak antlaşmaları ihlal edişini gerekçelendirmek için “rebus sic stantibus” (değişen koşullara uyum gösterme) ve devlet halefiyeti ilkelerini öne sürmüştür.¹⁸⁹ Rus eylemleri Budapeşte Memorandumu, Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması'na ve SOFA'ya zıtlık teşkil etmiştir. Rebus sic stantibus doktrini, koşullarda esaslı değişiklikler olduğunda yasal antlaşmaların artık bağlayıcı olmadığı anlamına gelmektedir.¹⁹⁰ Bu ilke (1969) Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi 62.maddesinde yazılıdır. Devlet halefiyetiyle bağlantılı olarak “clean state” teorisi mevcuttur. “Clean state” teorisi her türlü hukuksal devamlılığa karşı çıkan ve tüm ilişkileri yeniden düzenleyecek bir hukuku savunan teoridir. Yani yeni bir devlet, kendisinden önceki devletin sözleşmedeki pozisyonlarını devralmaz.¹⁹¹ Putin, bu koşulların Ukrayna için geçerli olduğunu öne sürmüştür. Ukrayna devletinin kimliğinde bir değişiklik olduğunu ifade etmiştir. Putin ayrıca devrim sonrası Ukrayna'nın artık, Rusya'nın sınırlarına saygı duymak için antlaşmalarla bağlı olduğu devrim öncesi aynı özne olmadığını ve dolayısıyla “clean state” teorisinin geçerli olduğunu ve koşullarda esaslı bir değişikliğin temsil edildiğini öne sürmüştür.¹⁹² Ancak bu varsayım iki yönden hatalıdır: birincisi, devlet halefiyeti şartları burada geçerli değildir çünkü devrimsel rejim değişikliklerinin devlet kimliği üzerinde etkisi yoktur.¹⁹³ İkincisi, Putin Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi madde 62'yi yanlış anlamaktadır. Madde 62 “rebus

¹⁸⁸ Karadeniz Filosunun Statü ve Koşullarına İlişkin Bölünme Anlaşması, Kiev, imzalandı 27 Mayıs 1997

¹⁸⁹ Marxsen, “The Crimea Crisis – An International Law Perspective”, s. 387

¹⁹⁰ Athanassios Vamvoukos, **Termination Of Treaties In International Law: The Doctrines Of Rebus Sic Stantibus and Desuetude**, Clarendon Press, Oxford, 1985, s. 5

¹⁹¹ Marxsen, “The Crimea Crisis – An International Law Perspective”, s. 387

¹⁹² A.e., s. 386

¹⁹³ A.e., s. 387-388

sic stantibus” doktrini, bir antlaşmayı feshetme hakkı tanımaz.¹⁹⁴ “Fisheries Jurisdiction” davasında Uluslararası Adalet Divanı, esaslı koşulların değişmesine atıfta bulunulmasının bir antlaşmanın feshedilmesi anlamına gelmeyeceğine karar vermiştir.¹⁹⁵ Hukukçular, uluslararası hukukta bir sözleşmenin esaslı koşullarda değişiklik ile feshedilmesinin sadece tarafların bu tür bir meselede mutabakata varmasıyla mümkün olacağına anlaşılmaktadır.¹⁹⁶

Rusya'nın Kırım'da güç kullandığı sonucuna varılabilir. Bu eylemin gerekçesi olarak uluslararası hukukta bir dayanak yoktur: Rusya, BM Antlaşması 2(4) maddesini ihlal etmiştir ve Rusya, eylemlerini gerekçelendirme girişiminde bulunurken, Moskova'nın Kırım'daki davranışlarında bilinçli olduğunu belirtmiştir. Ancak Rusya'nın tavrı, uluslararası hukuk düzenine doğrudan saldırıdır çünkü kuvvet kullanmıştır. Özellikle anlaşmazlığı barışçıl yolla çözmedeki hafif çabanın Rus politikasının başarısızlığı olarak görülmesi gerekir ve hareketin anlık olmadığı izlenimini oluşturmaktadır.

3.2.2 Kırım Referandumu’nun Uluslararası Hukuk Boyutu

6 Mart 2014 tarihinde Kırım Meclisi, yarımada'nın statüsüne ve Rusya Federasyonu ile ilişkisine dair 16 Mart'ta bir referandum yapma kararı almıştır. Referandum, Rusya Federasyonu'na katılmak üzere demokratik meşruluk elde etmek için yapılmıştır. Referandumun ardından Kırım makamları seçmen katılımının yüzde seksen iki olduğunu ve yüzde doksan beşinin Rusya'ya bağlılık yönünde oy kullandığını ilan etmiştir.¹⁹⁷ Ancak Kırım halkının yüksek oranlı yüzdesi, lehte oy

¹⁹⁴ A.e., s. 388

¹⁹⁵ Uluslararası Adalet Divanı, (Federal Almanya Cumhuriyeti - İzlanda) Su Ürünleri Yetkisi davası (Fisheries Jurisdiction case), 2 şubat 1973, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.tarim.gov.tr/ABDGM/Belgeler/%C4%B0DAR%C4%B0%20%C4%B0%C5%9ELER/Uzmanlik%20Tez%20may%C4%B1s%202015/Gulden%20Yavuz%20Onc%C4%B1rak.pdf>, (Erişim: 22.06.2018)

¹⁹⁶ Marxsen, “The Crimea Crisis – An International Law Perspective”, s. 387-388

¹⁹⁷ 16 Mart 2014 Kırım Referandum Sonucu, (Çevrimiçi) <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201811031035978594-eski-kirim-temyiz-mahkeme-baskani-vatana-ihanetten-ukraynada-gozaltinda/>, (Erişim:24.06.2018)

kullanmış olsa bile, bu referandumun, bölgesel yasadışılığı göz ardı edip Rusya ile üyeliği meşru kılıp kılmadığı tartışmasına neden olmaktadır.

Önceki yüzyılda, devlet inşası ile ilgili olarak halkın iradesini değerlendirmek için bir dizi referandumlar yapıldı. Bu tür referandumlar dekolonizasyon sürecinde ve Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra meydana gelmiştir. Son uygulamalar göstermektedir ki, çoğunluk oyları bağımsızlık yönünde olsa bile, bu yeni bir devlet oluşturma yolunu açmamaktadır.

“Reference re Secession of Quebec” (Quebec davası)¹⁹⁸ kapsamında Kanada Yüksek Mahkemesi, demokratik bir devlette insanların isteğinin bağımsızlık lehinde ifade edilmesinin göz ardı edilemeyeceğini fakat illa ki bağımsızlığa yol açması gerekmediğini ortaya koymaktadır.¹⁹⁹ Ayrıca bu sahadaki devlet uygulamaları hala tutarsızdır. Bu da referandumların bağımsızlık için tek başına bir ön koşul olamayacağı sonucuna ulaştırır; ancak, referandumlar geçerli oldukça, müzakereler gerçekleştirilebilir.

Uluslararası hukuk bu davada doğrudan ihlal edilmemesine rağmen, bir iç işleri meselesi olduğu için, referandumun nasıl yapılması gerektiğine ilişkin uluslararası standartlar mevcuttur. Ayrıca, Ukrayna Anayasası’nda olası referandumların yasaklanması da burada dikkate alınmalıdır.²⁰⁰ Ukrayna Anayasası’nın 73.maddesi “Ukrayna’nın bir bölgesine ilişkin yapılacak herhangi bir referandumun Ukrayna halkının tamamını kapsayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği”ni belirtmiştir. Ukrayna Anayasası’nın 72.maddesinde de bunun usulü konusunda bilgiler verilmiştir. Bahsedilen bu usullere göre referandumu ilan etme hakkı Ukrayna Yüksek Meclisi ve Ukrayna Cumhurbaşkanı’na aittir. Bu hakkın dayanağı da yine anayasadan gelmekte olup, anayasanın 106.maddesinin altıncı bendinde Cumhurbaşkanı, referandum ilan etmekle; 85.maddenin ikinci bendinde de Ukrayna

¹⁹⁸ Kanada Yüksek Mahkemesi, “Reference re Secession of Quebec” Davası, 20 Ağustos 1988, para. 87 ve 91, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/1643/index.do>, (Erişim: 25.06.2018)

¹⁹⁹ Jure Vidmar, “The Annexation of Crimea and the Boundaries of the Will of the People”, **German Law Journal**, Vol:16, No:03, 2015, s. 379

²⁰⁰ Marxsen, “The Crimea Crisis – An International Law Perspective”, s. 378

Yüksek Konseyi, referandumu düzenlemekle görevlendirilmiştir.²⁰¹ Dolayısıyla Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün bir parçası olan Kırım'da gerçekleştirilen referandum, Ukrayna Anayasası'nın yukarıda bahsi geçen maddelerini ihlal etmiştir.

Bu tür standartlar ve normlar, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) ilk protokolünde Madde 3'te belirtilmektedir:

“Sözleşmeci Taraflar, yasama organı seçiminde halkın fikirlerinin özgürce ifade edilmesini sağlayacak koşullar altında, makul aralıklarla, gizli oylama yoluyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler.”

Aynısı Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (ICCPR) Madde 25'te de belirtilmektedir. Venedik Komisyonu tarafından yapılan Referandumlar Hakkında İyi Uygulama Kuralı uluslararası hukukta bağlayıcı olmasa bile, uluslararası hukuk standartlarını şart koşmaktadır ve bunlar referandalarda özgürlük, gizlilik, eşitlik ve umumiyeti içermektedir. İlkeler ayrıca şu ön koşulu içermektedir; “Eğer anayasaya veya anayasadaki bir kanuna uyum sağlamıyorsa, referandum yapılamaz.”²⁰²

Özellikle özgürlük ilkesi -ICCPR Madde 25- ihlal edilmiş olabilir. Özgür ve adil bir referandumun yapılabilmesi, kamu yetkililerinin tarafsızlığını ve birbirine karşı olan tarafların askeri kuvvetlerinin kullanılmamasını veya en azından sınırlandırılmasını gerektirmektedir. Böyle bir durum Kırım'daki referandum sırasında mevcut değildi, zira yarımadayı kontrol eden Rus askeri kuvvetleri ve paramiliter gruplar görülür haldeydi. Bölge, yeni güç kullanımının ortaya çıktığı bir bölge idi. Uluslararası hukukta bir referandum, yeni güç kullanımının ortaya çıktığı böyle bir bölgede gerçekleştiğinde bizzat istismar aracı haline gelebilmektedir.²⁰³ Yukarıda belirtildiği üzere Referandalara Dair İyi Uygulama İlkeleri, Ukrayna Anayasası tarafından bir referandum yapılması gerektiğini şart koşmaktadır. Ukrayna Anayasası'nın madde 73'ü, yerel bir referandumun ülkenin topraklarını değiştirmesine yönelik konulara karar vermek için uygun olmadığını

²⁰¹ Bahadır Bumin Özarlan, “Soğuk Savaş Sonrasında Kırım'ın ve Kırım Tatar Türklerinin Statüsü”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 39, 2014, s. 126

²⁰² Marxsen, “The Crimea Crisis – An International Law”, s. 379

²⁰³ Hilpold, “Ukraine, Crimea and New International Law: Balancing International Law with Arguments Drawn from History”, s. 38

belirtmektedir.²⁰⁴ Dolayısıyla referandum, Ukrayna Anayasası'na aykırıdır ve sadece madde 73'ü değil aynı zamanda Ukrayna Anayasası'nın madde 2 ve 134'ünü de ihlal etmektedir.²⁰⁵ Referandumda önemli gereksinimlerin yanı sıra prosedürel gereksinimler de ihlal edilmiş olabilir. Bilhassa sorulan sorular açık olmayabilir, yanlış yönlendirebilir ve dolayısıyla referandumlara dair uluslararası hukuk standartları ile tutarlılık teşkil etmeyebilir. ²⁰⁶ Referandumda sorulan sorular şunlar olmuştur:

“1. Özerk Kırım Cumhuriyeti'nin, Rusya Federasyonu'nu oluşturan bir parça olarak Rusya ile tekrar birleşmesini destekliyor musunuz? Veya

2. 1992 Kırım Cumhuriyeti Anayasasına geri dönülmesini ve Kırım'ın Ukrayna'nın parçası olma statüsünü destekliyor musunuz?”²⁰⁷

Görüldüğü üzere iki soru da “evet” veya “hayır” ile cevaplandırılabilir. Dahası, ikinci soru yanlış yönlendirmeye açıktır. Zira 1992'de Kırım Anayasası'nın iki versiyonu yürürlükteydi. Bir versiyonu Kırım'ın Ukrayna'nın yapısal parçasını oluşturduğunu açıkça belirtirken diğer versiyonu bunu yapmamaktadır.²⁰⁸ Ayrıca referandum ilanı ile oylama arasında belirli bir süre geçmesi de önemlidir, zira insanların konu hakkında bilgi edinebilmeleri ve oy vermeye yönelik fikirleri üzerine karar vermeleri gerekmektedir. İlan tarihi ile referandum arasında sadece 10 gün olduğundan bu durum da söz konusu değildir.

Sonuç olarak referandum, Ukrayna Anayasasını ihlal etmiş, uluslararası hukukun ilkelerine ve standartlarına aykırı olarak yapılmıştır. Ayrıca belirtilmelidir ki böyle bir referandum, bölgesel değişiklik için yasal bir başlık olarak görülmesi

²⁰⁴ A.e., , p. 37; Ukrayna Anayasası'nın 73. maddesi: “Ukrayna topraklarını değiştirme meseleleri Ukrayna referandumuyla çözülür.”

²⁰⁵ Ukrayna Anayasası'nın 2. ve 134. maddelerinde, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin Ukrayna'nın ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmiştir; Bahadır Bumin Özarlan, “Soğuk Savaş Sonrasında Kırım'ın ve Kırım Tatar Türklerinin Statüsü”, s. 102

²⁰⁶ Marxsen, “The Crimea Crisis – An International Law Perspective”, s. 379

²⁰⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-referendum-idUSBREA2A1GR20140311>, (Erişim: 29.06.2018)

²⁰⁸ Marxsen, “The Crimea Crisis – An International Law Perspective”, s. 379

bağlamında hukuki değer sağlayamaz. Bir referandum tek gerekçe olamaz, sadece topraklar üzerindeki egemenlik unvanındaki değişikliklerin ek olarak demokratik şekilde meşrulaştırılması için uygundur.²⁰⁹

3.2.3 Kırım'ın Rusya Federasyonu'na Katılması

Referandumdan sonraki gün Kırım Yüksek Ulusal Konseyi, Kırım'ın bağımsızlığını ilan etmiştir ve 16 Mart 2014 tarihinde temsilciler, Rusya ile bir antlaşma imzalamıştır. Antlaşma, Kırım'ın Rusya Federasyonu'na bağlanmasını sağlamıştır.

Burada iki soru sorulabilir: Kırım'ın uluslararası hukuka göre bağımsızlığını ilan etme hakkı var mıdır? Ardından Kırım, Rusya Federasyonu ile yapılan bir antlaşma üzerinden geçerli şekilde Rusya'ya entegre edilebilir mi? Bağımsızlık ilanının geçerliliği meselesini inceleyebilmek için, Kosova Açısından “Tek Taraflı Bağımsızlık İlanının Uluslararası Hukuk ile Uyumu” (Kosova davası) üzerine Uluslararası Adalet Divanı'nın danışma görüşü ile “kendi kaderini tayin hakkı” incelenmelidir.²¹⁰

²⁰⁹ Hilpold, “Ukraine, Crimea and New International Law: Balancing International Law with Arguments Drawn from History”, s. 248

²¹⁰ Uluslararası Adalet Divanı, Danışma Görüşü: Kosova'ya Yönelik Bağımsızlık Beyannamesinin Uluslararası Hukuka Uyumu, 22 Haziran 2010, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf>, (Erişim: 01.07.2018)

3.3 Kırım İlhakı'nın Kendi Kaderini Tayin İlkesi Işığında Analiz Edilmesi

Kırım ve Rus makamlarının tamamı, Kırım'ın Ukrayna'dan ayrılmasının ve bağımsızlık ilanının temeli olarak ulusların kendi kaderini tayin hakkına atıfta bulunmaktadır. Rus temsilciler Güvenlik Konseyi'nde şunu ilan etmiştir:

“Özgür bir referandum ile Kırım halkı, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ve pek çok diğer temel uluslararası hukuki belgede kutsal olarak kabul edileni yerine getirmiştir - kendi kaderlerini tayin hakkını.”²¹¹

Ulusların kendi kaderini tayin hakkı 20. yüzyılda gelişmiştir. BM Antlaşması Madde 1(2) dâhil edilmiş ve Dostça İlişkiler Bildirisi'nde aşağıdaki şekilde ilan edilmiştir:

“Tüm ulusların dış müdahale olmaksızın kendi politik statülerini özgürce tayin etme, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerini takip etme hakkı vardır ve her devletin görevi, Sözleşme hükümlerine göre bu hakka saygı göstermektir.”²¹²

Ancak belirtilmelidir ki bağımsızlık talepleri sıklıkla devletlerin toprak bütünlüğü ilkesi ile kendi kaderini tayin hakkı arasında çatışmaya sebep

²¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7144.pdf, (03.07.2018)

²¹² Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Birleşmiş Milletler Antlaşması'na uygun olarak Devletler Arasında Dostluk İlişkileri ve İşbirliği Konusunda Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi, 24 Ekim 1970

olmaktadır.²¹³ Kendi kaderini tayin konseptlerinin, mevcut ulus devletlerin topraklarını dağıtmak için kullanılamayacağı yaygın şekilde kabul edilmektedir.²¹⁴

Kosova davasındaki danışma görüşünde, Uluslararası Adalet Divanı kendi kaderini tayin hakkını tanımaktadır ancak nüfusun bir kısmının bağlı olunan bir devletten ayrılma hakkı olup olmadığı sorusunun burada cevaplandırılmasının gerekmediğini belirtmiştir, çünkü BM Genel Kurulu sadece, bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka uygun olup olmadığını sormuştur.²¹⁵ Kendi kaderini tayin ilkesi ayrıca Dostça İlişkiler Bildirisi'nde ifade edilmektedir:

“Kendi kaderini tayin ilkesi, azınlık gruplarıyla bağlantılı olarak devletlerin eşit haklar ve benlik ilkesine saygı duymaları koşuluyla, egemen ve bağımsız devletlerin kısmen veya tamamen toprak bütünlüğünü veya politik birliğini bozacak veya parçalayacak herhangi bir eylemi yetkilendirdiği veya teşvik ettiği şeklinde yorumlanamaz.”²¹⁶

Şimdiye kadar BM Antlaşması Madde 2(4) ile desteklenen şekilde geleneksel uluslararası hukuk, toprak bütünlüğü ilkesinin kendi kaderine tayin ilkesine üstün geldiğini göstermektedir.²¹⁷ Birçok hukukçu, kendi kaderini tayin hakkının, sadece “remedial secession”(iyileştirici, telafi edici ayrılma) olarak bilinen azınlık gruplarının sömürgeleştirilmesi ve iç baskıya maruz kalması durumunda önceliğe sahip olduğunu savunmaktadır. İyileştirici, telafi edici ayrılma, baskıcı devlet tarafından yapılan büyük çaplı insan hakkı ihlalleri ile baskı kurbanı olan ve içsel kendi kaderini tayin hakkını uygulayamayan bir devlet altı topluluğunun -belirli

²¹³ Vidmar, “The Annexation of Crimea and the Boundaries of the Will of the People”, s. 367

²¹⁴ Marxsen, “The Crimea Crisis – An International Law Perspective”, s. 382

²¹⁵ Uğur Samancı, “Uluslararası Adalet Divanının Kosova’nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 11, Sayı 2, 2011, s. 132

²¹⁶ Devletler arasında Dostluk İlişkileri ve İşbirliği Konusunda Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirgesi, para. 83

²¹⁷ Marxsen, “The Crimea Crisis – An International Law Perspective”, s. 383

durumlarda- “ultimum remedium” (zulme karşı direnme) yoluyla ayrılmaya yönelebileceğine dair bir doktrindir.²¹⁸

İç baskı ve iyileştirici, telafi edici ayrılma meselesi konusunda Kanada Yüksek Mahkemesi tarafından Quebec davasında, bağımsızlık hakkının belki sadece baskıyı sona erdirmek için son çare olabileceği veya içsel kendi kaderini tayin için yerleşik anlamlı bir düzenleme olmaması halinde ortaya çıkabileceği tartışılmıştır.²¹⁹ Ancak mevcut durumda Kırım için geçerli olabilecek şekilde, uluslararası teamül hukukunda böyle bir hüküm yoktur. Yetersiz “opinio juris” (bir şeyin hukuki olduğu konusundaki genel inanç) ve devlet uygulaması vardır.²²⁰

1974 Bangladeş ve 2008 Kosova vakaları bu açıdan önemlidir, zira birisi Pakistan'ın rızasıyla gerçekleştirilmiş ve diğeri dokuz yıllık baskının arkasından gelmiştir.²²¹ Böyle bir hak uluslararası teamül hukuku olarak kabul edilse bile Bangladeş'teki gibi bir durum Kırım'da gerçekleşmemiştir. Ayrılmak bir “ultima ratio” (son çare) tedbiridir ve dolayısıyla, Ukrayna'nın mevcut politik sistemi dâhilinde Kırım'da yaşayanların kendi kaderini tayin hakkını gerçekleştirmesinin hiçbir olasılığı olmamasını gerektirir.²²² Buna karşın Ukrayna politik sistemi Kırım'ın özel statüsünü kesinlikle tanımıştır. Yarımada ayrıca özerk cumhuriyet statüsüne sahiptir, yani içsel kendi kaderini tayin uygulanması için kurumsal düzenlemeler mevcuttur.²²³

Kosova vakası kurallarının, Kırım vakasına uygulanabilir olup olmadığı aşağıdaki şekilde incelenmelidir. Kosova davasına dair UAD'nın danışma görüşüne dair hükmün, Rusya'nın Kosova'nın bağımsızlık ilanına dair resmi pozisyonu ile devletin Rusya tarafından tanınmaması açısından tutarsız gözüktüğü belirtilmelidir.²²⁴ Yani Rusya, UAD'nin Kosova davasına dair danışma görüşünü dikkate alıp Kosova'yı tanımamıştır. Fakat Rus yetkililer ve Rus uluslararası hukuk

²¹⁸ A.e., p. 387

²¹⁹ Vidmar, “The Annexation of Crimea and the Boundaries of the Will of the People”, s. 369

²²⁰ Marxsen, “The Crimea Crisis – An International Law Perspective”, s. 388

²²¹ Vidmar, “The Annexation of Crimea and the Boundaries of the Will of the People”, p. 370.

²²² Marxsen, “The Crimea Crisis – An International Law Perspective”, s. 383

²²³ A.e., s. 384

²²⁴ Zadorozhny, “Comparative Characteristics of the Crimea and Kosovo Cases: International Law Analysis”, s. 8

doktrini temsilcileri, Rusya'nın faaliyetini haklı çıkarmak için Kosova Davası'nı ileri sürmektedir.

BM Genel Kurulu, Uluslararası Adalet Divanı'ndan aşağıdaki meseleye dair danışma görüşü sunmasını istemiştir: “Kosova öz yönetiminin geçici kurumları tarafından yapılan tek taraflı bağımsızlık ilanı uluslararası hukuka uygun mudur?”

22 Temmuz 2010 tarihinde mahkeme, tavsiye görüşünü belirterek şunu ilan etmiştir:

“17 Şubat 2008 tarihindeki bağımsızlık ilanı kararı, uluslararası hukuk açısından bağımsızlık ilanına dair bir yasaklama içermediğinden, uluslararası hukuku ihlal etmemektedir.”²²⁵

Uluslararası Adalet Divanı, devletlerin ve Güvenlik Konseyi'nin bu gibi tek taraflı bağımsızlık ilanlarını geçersiz kıldıkları uluslararası bir uygulama olduğunu tanımaktadır.²²⁶ UAD, bu vakalarda geçersizliğin tek taraflı karaktere sahip olmaktan değil, uluslararası hukukun ciddi ihlalleriyle yakın bağlantısından ötürü olduğunu iddia etmektedir:

“Bağımsızlık ilanı ile ilişkili yasadışılık, bu ilanların tek taraflı karakterinden değil, ancak, özellikle otoriter karakterde olanlar olmak üzere, genel uluslararası hukuk normunun diğer kötü ihlalleri veya yasadışı kuvvet kullanımıyla bağlantılı olarak gerçekleştiği veya gerçekleşebilir olmasından kaynaklanmaktadır (*ius cogens*).”²²⁷

Mevcut zamana kadar bu tür bir bağlantının belirlenmesi için mevcut kıstasların tam olarak ne olduğu belirsizdi. Ancak diğer taraftan, bir bölgenin

²²⁵ Kosova davasıyla ilgili Uluslararası Adalet Divanı Danışma Görüşü para. 81

²²⁶ Marxsen, “The Crimea Crisis – An International Law Perspective”, s. 380

²²⁷ Kosova'ya Yönelik Bağımsızlık Beyannamesinin Uluslararası Hukukuna Uyumu, UAD Raporları 2010, para. 81

geçmişte bir noktada yasa dışı kuvvet kullanımının kurbanı olmuş olmasının, otomatik olarak bölgesel statüsünün değiştirilmesine dair tüm gelecekteki girişimleri engellemeyeceği açıktır. Belirli kıstaslar tartışmaya açık da olsa Kırım vakasında yasa dışı kuvvet kullanımı ile bağımsızlık ilanı arasındaki bağı destekleyecek deliller vardır. UAD kararı bağlamında Kırım'ın bağımsızlık ilanı geçersiz görülebilir. Dolayısıyla Kosova davasını Kırım'a uygulamamak gerekmektedir. Çünkü Kosova'nın durumunun özgün olduğu ve diğer ayrılıkçı topluluklar için bir emsal olmaması gerektiği uluslararası hukukçular tarafından ifade edilmektedir.²²⁸ Bu kapsamda Kırım'ın kendi kaderini tayin hakkı olmadığı, UAD'den destek görmediği ve dolayısıyla bağımsızlık ilanının geçersiz olduğu belirtilebilir.²²⁹ Yine de Kırım, Rusya Federasyonu'na bağlanma yönünde Rusya ile bir antlaşma imzalamıştır. Antlaşmanın 1.maddesine göre “Kırım Cumhuriyeti, işbu antlaşmanın imzalanma tarihinden itibaren Rusya Federasyonu'na katılmış sayılacaktır.” Dâhil oluş, ifadeye göre “Kırım halkının özgür ve gönüllü iradesine dayanmaktadır.”²³⁰

Kırım ve Rusya arasında yapılan antlaşmanın geçersiz sayılabileceğine dair başka sebepler de vardır. Kırım ve Rusya arasındaki antlaşma, uluslararası hukuka göre bir antlaşma olmalıdır, zira bir devletin diğeri tarafından kabul edilmesiyle ilgilidir. Uluslararası hukuka göre bir antlaşma, olağan olarak devletlerarasındaki bir antlaşma olarak anlaşılır.²³¹ Dolayısıyla soru şudur: “Kırım, antlaşma imzalandığı tarihte gerçekten bir devlet miydi?” Devlet olmanın evrensel tanımı yoktur ancak uluslararası hukuk, devlet olmanın yasal çerçevesi olarak 1934 tarihli Devletlerin Hak ve Görevlerine Dair Montevideo Konvansiyonu'nun madde 1'ini ele almaktadır:

Bir uluslararası hukuk kişisi olarak devlet, aşağıdaki özelliklere sahip olmalıdır: (a) kalıcı bir nüfus; (b) tanımlı bölge; (c) bir hükümet ve (d) diğer devletlerle ilişkiye girebilme kapasitesi.²³²

²²⁸ Zadorozhny, “Comparative Characteristics of the Crimea and Kosovo Cases: International Law”, s. 9

²²⁹ A.e., s. 9-10

²³⁰ Kırım'ı Rusya'ya bağlayan antlaşma imzalandı, (Çevrimiçi) <https://tr.euronews.com/2014/03/19/kirim-i-rusya-ya-baglayan-anlasma-imzalandi>, (Erişim: 13.07.2018)

²³¹ Topal, “Kırım İşgali ve Uluslararası Hukuk Krizi (Kırım Krizini Nasıl Okumalı?)”, s. 32

²³² Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/231925>, (Erişim: 17.07.2018)

Kırım, tam olarak tanımlanması gerekmeyen bir bölge olarak kabul edilse bile, sorun Kırım'ın işlevsel bir hükümete veya uluslararası ilişkiye girme kapasitesi olup olmadığıdır. Bu tür bir beceri şüphelidir, zira varsayıldığı üzere bağımsız bir varlık olarak Kırım, Rus askeri müdahalesi olmaksızın var olamazdı. Kırım toprağının kontrolü, Kırım makamlarından ziyade Rusya başkanının komutası altında gözükmektedir.²³³ Bu bakış açısına göre Kırım'ın, Rusya Federasyonu ile antlaşma yapabilme kapasitesine sahip bir devlet teşkil etmediği belirtilebilir.

Antlaşmanın geçerliliğine dair ikinci bir mesele de, devletlerin toprak bütünlüğüne saygı ilkesinin ihlal edilmesidir.²³⁴, Ukrayna ve Rusya arasında, 1997 yılında imzalanan Karadeniz Filosu Antlaşması, yine 1997 yılında Rusya-Ukrayna arasında akdedilen Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması ve son olarak 2003 yılında Rusya ile Ukrayna arasında imzalanan Ukrayna-Rusya Devlet Sınırı Antlaşması ile Ukrayna'nın toprak bütünlüğü güvence altına alınmıştı.²³⁵ Dolayısıyla şu sonuca varılabilir; Kırım ve Rusya arasında yapılan antlaşma uluslararası hukuka göre geçersizdir ve Kırım, Rusya Federasyonu tarafından yasal şekilde bağlı hale getirilmemiştir.

²³³ Chris Borgen, "From Intervention to Recognition: Russia, Crimea, and Arguments over Recognizing Secessionist Entities", 2014, (Çevrimiçi)
[www.http://opiniojuris.org/2014/03/18/intervention-recognition-russia-crimea-arguments-recognizing-secessionist-entities/](http://opiniojuris.org/2014/03/18/intervention-recognition-russia-crimea-arguments-recognizing-secessionist-entities/), (Erişim: 15.08.2018)

²³⁴ Gregory H. Fox, "The Russia–Crimea Treaty", 2015, (çevrimiçi)
<http://opiniojuris.org/2014/03/20/guest-post-russia-crimea-treaty/>, (Erişim: 11.09.2018)

²³⁵ A.e.

SONUÇ

Kendi kaderini tayin hakkının tam kapsamı açık olmamasına ve duruma göre politik anlam yüklenebiliyor olmasına rağmen, onun uluslararası kamu hukukunda ve insan hakları hukukunda meşru bir hak teşkil ettiği görülmektedir. Kendi kaderini tayin hakkı ilkesinin beraberinde getirdiği ikilemlerin çözümü bugünün dünyasında pek kolay değildir. Açıkçası, kendi kaderini tayin hakkının daha özlü ve işe yarar bir tanımının oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Ancak böyle bir tanıma ulaşmanın önünde önemli zorluklar yer almaktadır. Bu anlamda kendi kaderini tayin hakkının tanımlanmasına dair konular bu tezin ilk aşamalarından itibaren kendini göstermiştir. İlk karmaşık mesele, kendi kaderini tayin hakkının çelişen iki yüzünün olmasıdır. Bir yandan kendi kaderini tayin hakkı; bağımsızlık, bölgesel bütünlük, birlik, bir devletin içişlerine karışılmaması gibi anlamlara gelmektedir. Diğer yandan da kendi kaderini tayin hakkı, ulusların kendi yazgılarını kendilerinin belirlemesini ifade etmektedir. Bu hakkın iki taraflı bakış açısına sahip olması çeşitli düşünce farklılıklarını ve zıtlıkları ortaya çıkarmaktadır. Sonuç olarak, kendi kaderini tayin hakkının belirsiz ve politik doğasına dayanan uygulamalarında ve devletlerin bu konuyla alakalı kararlarında devasa tutarsızlıklar bulunmaktadır. Kendi kaderini tayin hakkını yansıtan belgeler, bu mesele hakkında çelişkili deliller içermektedir. Ayrılıkçı hareketlere karşı mücadele etmek ve ülkelerin bölgesel bütünlüğünü ve politik birliğini desteklemek, daha demokratik bir zemin üzerinden temellenmeli ve ulusların kaderleri, kendi kontrolleri altında tutulmalıdır. Azınlık grupların kalıcı uyumu sağlanmalı ve tecrit edilmeyi engelleyici önlemler alınmalıdır. Üstelik azınlıkların özel hakları kurumsallaştırılıp, onların kimlikleri tanınırsa ve merkezi yönetimin karar alma mekanizmalarına daha fazla katılmalarına izin verilirse, ayrılıkçı olaylarla daha az yüzleşilir. Zira Kırım krizinde de görüldüğü üzere büyük güçler arasında yaşanan durumlar, uluslararası düzenin tehlikeye atıldığını göstermektedir. Uluslararası normlar, küresel düzeni desteklemeye yetmemektedir ve her gün, büyük güçlerin kendi çıkarlarını gözettiklerine ve uluslararası hukukun kurallarını kendi çıkarlarına uygun olarak yorumladıklarına şahit olunmaktadır.

Kırım sorunu “frozen conflict” (donmuş sorun) olarak adlandırılmaktadır. Abhazya, Güney Osetya ve Dağlık Karabağ sorunları bu tipte olan sorunlardan olsa da Kırım Krizi kendine has özelliklere sahiptir. Çünkü çatışmaları başlatan ve etkileyen Rus silahlı güçlerinin müdahalesi, Kırım’daki ayrılıkçı hareketlerin ve sürecinin asıl sebebidir.

Bu tezde Kırım’ın ve 2014 başlarındaki olayların genel görünüşü sunulduktan sonra, Kırım’da yaşanan olaylar uluslararası hukuk açısından analiz edilmiştir. Bu anlamda Rusya’nın kuvvet kullanımının gayrimeşru olduğu ve kendini haklı çıkaracak herhangi bir temelini olmadığı söylenebilir. Ortaya yeni bir devletin çıktığı sonucunu çıkararak kendi kaderini tayin hakkı üzerinden hak iddia eden ayrılıkçı hareketlere uluslararası arenada pek çok defa karşı karşıya kalınmıştır. Fakat Kırım’daki olaylar, Kırımlıların kendi iç inisiyatiflerinin bir sonucu olmadığından, diğer ayrılıkçı hareketler gibi değerlendirilemez. Çünkü karar vericiler, bir dış güç tarafından yönlendirilmiştir.

Kırım Yarımadası’ndaki sosyal ve etnik yapının Ruslar tarafından değiştirildiği tartışılmazdır. Daha önceden belirtildiği gibi, bölge üzerindeki uzun vadeli düzenlemelerle ve etnik grupların kitlesel olarak sürgün edilmesini de içeren kasıtlı faaliyetlerle, Kırım’ın sosyal, ekonomik ve demografik yapısı Rus ve Sovyet yönetimleri tarafından önemli bir şekilde değiştirilmiştir.

Kırım’ın Rusya tarafından ilhakının meşru veya gayrimeşru olup olmadığı bir bakış açısıyla cevaplanamaz. Zira kimileri kendi kaderini tayin meselesini, ayrılıkçılığı savunacak şekilde ortaya koymaktadır. Sömürgeci devletlerin hâkimiyeti altındaki bölgeler haricinde, uluslararası gelenekler bu hakkı, ana parçadan ayrılma şeklinde uygulamamaktadır. Irksal, politik, etnik veya dini azınlıkların temel hakları ihlâl edildiğinde kendi kaderini tayin hakkı söz konusu olmaktadır. Bu durumda dahi, bu hakkın kapsamı, iç sınırlarla sınırlandırılmakta ve genellikle özerk devletlerin oluşumuna yol açmaktadır. Kendi kaderini tayin, bölgesel bütünlük ilkesiyle de çelişmemelidir. Bu anlamda hiç kimseye güç kullanma ve askeri müdahalelerde bulunma hakkı verilmemektedir. Dolayısıyla, bir ulusun kendi kaderini tayin ve bağımsızlık hakkının hangi özelliklere sahip olduğu çok açık değildir. Mahkemelerin

tavsiye görüşleri, ulusların kendi bağımsızlıklarını duyurma hakkına sahip oldukları ancak bağımsızlığın kabul edilmesinin ise başka bir tartışma konusu olduğu yönündedir.

Rus otoriteler, Kırım'ın ve Sivastopol'un Rusya Federasyonu'na katılımının, ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesine bir başka deyişle Kırım halkının kendi yönetim şekline karar verme hakkına dayandığını iddia etmektedir. Hâlbuki kendi kaderini tayin durumunda bile, bağlı bulunan devletin onayı olmadan ayrılma, oldukça çelişkili olarak kabul edilmekte ve uluslararası hukuk doktrinlerine göre bu durum gayrimeşru bir faaliyet olarak görülmektedir. Putin, "ulusların kendi kaderini tayin hakkı"ndan bahsetse de Kırım'da yaşayan nüfusun bir "ulus" olarak görülebileceği de tartışmalıdır. Zira bu nüfus etnik olarak karışık kökenlidir ve Ukraynalı, Rus ve Kırım Tatarları olmak üzere pek çok etnisiteye sahiptir. Kırım'daki nüfus hiçbir zaman ne Ukrayna tarafından, ne de Rusya tarafından resmi olarak ayrı bir ulus şeklinde kabul edilmemiştir. Üstelik Kırım nüfusu hukuki olarak Ukrayna'nın parçasıdır. Bu anlamda Rusya tarafından meşru kabul edilen Kırım referandumu Ukrayna Anayasası'na aykırıdır. Başkan Putin tarafından "Kırım savunma güçleri, tabii ki Rus yetkililerce desteklenmekte," ifadesiyle bildirilen bu "referandum," çok kısa bir süre içinde alelacele yapılmıştır. Sadece Putin'in ifadesi bile uluslararası ilişkilerde güç kullanmama ve iç işlerine karışmama ilkesini görünür şekilde ihlâl etmesi "referandumu" meşru saymamak için yeterli olmaktadır.

Rus yetkililer, Rusya'nın faaliyetini haklı çıkarmak için Kosova Davası'nı ileri sürmektedir. Başkan Putin bu meselede Uluslararası Adalet Divanı'nın kararını ve Kosova Davası'nı kullanmıştır. En önemlisi de, Rus yetkililer Batı dünyasının Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılışına aktif olarak destek verdiklerini ama Kırım için aynı durum söz konusu olduğunda bunun karşısında durduklarını ifade etmiştir. Bu anlamda Ruslar, ABD ve Batı ülkelerini ikiyüzlülükle ve çifte standart uygulamakla suçlamışlardır. Soğuk Savaşın bitimi ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel egemenliği üzerinden temellenen uluslararası bir sistemin varlığıyla sonuçlanmıştır. Öyle gözükmektedir ki Rusya ile Batı temelde farklı olan bir uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler anlayışına sahiptir ve çoğu anlaşmazlık durumunda orta yolda karar kılınması pek kolay olmamaktadır. Kosova

ve Kırım vakalarına gösterilen farklı nüanslardaki Rus ve Amerikan tepkileri bu uyumsuzluğu net bir şekilde göstermektedir. Nitekim iki taraf da diğeri uluslararası hukuku ihlal etmekle itham ederken her iki taraf da kendi gerekçelerini ortaya sunmuştur.

Kendi kaderini tayin hakkı, Rus Anayasa Mahkemesi'nin savunduğu gibi mevcut bir devletten ayrılma hakkını içermemektedir. Zira kendi kaderini tayin hakkı, mevcut bir devletin toprak bütünlüğünün baltalayacak şekilde kullanılamaz. Rusya ve Ukrayna, ayrılıkçı girişimleri, daima mücadele edilmesi gereken tehlikeli bir bölünme olarak görmüşlerdir. Öte yandan Rusya Başkanı, tek taraflı bağımsızlık ilânının meşruiyetini tanıyan Uluslararası Adalet Divanı'nın Kosova davasına ilişkin danışma kararını vurgulamıştır. Bu, 11 Mart'ta bağımsızlık ilânı sırasında Kırım otoriteleri tarafından da ifade edilmiştir. Yine de uluslararası hukuk açısından Kırım'ın tek taraflı bağımsızlık ilânı, Rusya Federasyonu tarafından silahlı güç kullanılmasından dolayı, uluslararası hukuk açısından meşru kabul edilememektedir. Uluslararası hukuk, zorla veya silahlı bir güç kullanmak suretiyle tehdit ederek bir bölgenin meşru statüsünü değiştirmeyi açık bir şekilde yasaklamaktadır. Silahlı çatışma tehdidi durumunda bağımsızlık duyurusu, uluslararası hukuka göre geçersizdir ve meşru sonuçlar taşıyan meşru bir faaliyet olarak dikkate alınmamaktadır. Kırım'da yaşayan önemli sayıda insanın Rusya ile birleşmeyi desteklediği inkâr edilemez. Yine de Rusya'nın Kırım'a askeri müdahalede bulunması nedeniyle, yerel nüfus tarafından ifade edilen görüşlerin doğruluğuna da şüpheyi yaklaşılmaması gerekmektedir. Rusya'nın askeri müdahalede bulunması, Kırım'daki Rus yanlılarının Rusya Federasyonu'na katılma çağrılarının fitilini ateşleyerek olayları başlatan ve büyüten bir etken olmuştur. Sonuç olarak, gerçekte ne kadar Kırımlının Rusya'nın faaliyetlerini desteklediğini ve Rusya'nın müdahalesi olmasaydı Kırım'ın durumunda nasıl bir gelişme olacağını net bir şekilde bilebilmek imkânsız görünmektedir. Uluslararası hukuk perspektifi açısından, Rus birliklerinin Kırım'a askeri müdahalesinin, başka bir devletin işgali anlamına gelmesinden dolayı uluslararası meşru temel normların çiğnenmesi olarak yorumlanmaktadır. Bu da uluslararası toplum üyelerine, böyle bir durumu tanımama yükümlülüğünü getirmektedir.

Kendi kaderini tayin hakkının uluslararası hukuka dair teamülleri, yabancı sömürgesi veya işgali altındaki sömürge bölgelerinin durumu hariç, bağlı bulunan devletten ayrılmaya yol açmaz. Azınlıklar için ise, anayasadaki ırksal, etnik veya dini azınlığın haklarının ihlâl edilmesi durumunda kendi kaderini tayin hakkının tartışıldığı görülmektedir. Azınlıkların özgür, sivil ve politik katılım seçenekleri pek yoktur. Ancak olsa bile, bu hakkın kapsamı iç sınır içinde kalır ve genellikle özerk devlet oluşumuna yol açmaktadır. Kendi kaderini tayin hakkı ülkesel bütünlük ilkesiyle tutarsızlık göstermemeli ve kuvvet kullanımı veya askeri müdahale hakkı vermemelidir. Kırım'ın durumu, kendi kaderini tayin hakkı ilkesiyle meşruiyet açısından bağdaşmamaktadır. Kırım yarımadası, bu bölgede yaşayanlar tarafından seçilen konsey bakanlıklarına ve parlamentoya sahip olmuştur ve özerk cumhuriyet statüsünde yönetilmiştir. Uluslararası ilkeler ve normlar perspektifinden bakıldığında, Kırım'ın Ukrayna'dan bağımsızlığını gerektirecek herhangi bir durum bulunmamaktadır. Ukrayna Anayasası'nın 73. maddesi "Ukrayna'nın bölgesel bütünlüğünün değiştirilmesi hakkındaki kararlar, ancak sadece tüm Ukrayna halkına yapılacak bir referandumla belirlenir," şeklinde olduğu halde, Kırım Parlamentosu, Ukrayna ile birlikte kalma veya Rusya'ya katılma seçeneklerinin olduğu bir referandumu parlamentodan geçirmiştir. Bu nedenle, 16 Mart 2014'te Kırım Yarımadası'nın Ukrayna'dan ayrılması için gerçekleştirilen referandum, ne uluslararası ilkeler ve normlar, ne de Ukrayna'nın kendi iç kanunları açısından meşrudur. Geçmişte Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılmasına en çok karşı çıkan ülke olan Rusya'nın Kırım'a askeri müdahalesi ve bölgedeki ayrılıkçı faaliyetleri desteklemesi uluslararası hukuka aykırıdır. Bu anlamda Rusya uluslararası hukuk kurallarını ihlâl etmekte olup uluslararası barış ve güvenliğin bozulmasına sebep olmaktadır. Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ise uluslararası toplum tarafından kabul edilmemektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- Bring, Ove **The Charter and World Policy - On The Role Of International Law In A Changing World**, 4.Ed. Stockholm, Martinus Nijhoff Publishers, 2002
- Brownlie, Ian **Principles of Public International Law**, 7.Ed. Oxford, Oxford University Press, 2008
- Cassese, Antonio **Self-Determination of Peoples**, Cambridge, Cambridge University Press, 1995
- Damrosch, Lori F. & Lori F. Damrosch, Louis Henkin, Sean D. Murphy, Henkin, Louis & Murphy, Hans Smit, **International Law (American Casebook Series)** West Academic Publishers, 2009
- Gardam, J. Gail **Non-Combatant Immunity As a Norm of International Humanitarian Law**, Londra, Martinus Nijhoff Publisher, 1993, p. 46
- Fisher, Alan W. **The Crimean Tatars**, Standford, Hoover Institution Press, 1987, p. 130-140
- Higgins, Rosalyn **Postmodern Tribalism and the Right to Secession**, Oxford University Press, 2002
- Knop, Karen **Diversity and Self-Determination in International Law**, Cambridge, Cambridge University Press, 2004

- Lenin, Vlademir I. **Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı**, 6. Baskı, Eriş Yayınları, 2004,
- George, Richard T. De **The Myth of the Right of Collective Self-Determination**, Abardeen, Abardeen University Press, 1991
- Ghanea, Nazila & Xanthaki, Alexadra **Miniorities, Peoples and Self-Determination**, 5.Ed. Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2005
- Onan, Baskın **Türk Dış Politikası**, Cilt I: 1919-1980, 2.Bs. İstanbul, İletişim Yayınları, 2001
- Pazarcı, Hüseyin **Uluslararası Hukuk Dersleri**, II. Kitap, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1989
- Pomerance, Michla **Self-Determination in Law and Practice**, Martinus Nijhoff Publishers, 1982
- Malanczuk, Peter **Akehurst's Modern Introduction to International Law**, 7th Revised Edition, London, Routledge Press, 1997
- McCorquodale, Robert **Self-determination in international law**, Aldershot, Ashgate/Dartmouth Publishing, 2000
- Musgrave, D.Thomas **Self-Determination and National Minorities**, Oxford, Oxford University Press, 1997

Şahin, Mustafa

Avrupa Birliği'nin Self-Determinasyon Politikası,

1.Bs. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000

Vamvoukos, Athanassios

Termination Of Treaties In International Law:

The Doctrines Of Rebus Sic Stantibus and

Desuetude, Clarendon Press, Oxford, 1985

Sürelî Yayın ve Makaleler

Abdullahzade, Cavid

Cavid Abdullahzade, “Self-Determinasyon ve Ayrılma Açısından Kırım Sorunu”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Sayı 19, Ekim 2014

Arsava, Ayşe Füsün

Ayşe Füsün Arsava, “Self-Determination Hakkının Tarihi Gelişimine Bir Bakış ve Aaland Adaları Sorunu”, **Seha L. Meray’a Armağan**, Cilt I, Ankara, 1981

Asker, Ali

"Kırım: Zorla Statü Değişikliği", **Eko Avrasya Dergisi**, Sayı 27, 2014

Bering, Juergen

“The Prohibition on Annexation: Lessons From Crimea”, **New York University Journal of International Law and Politics (JILP)**, Vol: 49, No: 3, 2017,

Bilener, Tolga

“Ukrayna Dış Politikasını Etkileyen Unsurlar”, **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt 13, Sayı 13, Bahar 2017, s. 115

Çiftçi, Selda

“Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı”, **Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birlikleri-V-**, İstanbul, 2016

- Dayioğlu, Ali “Uluslararası Hukukta Ayrılma Hakkı Anlamında Self-Determinasyon İlkesi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneği”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:10 Sayı:1, 2017
- Ercan, Murat “Uluslararası Hukuk Normları Bağlamında Kırım Meselesi: Self Determinasyon Mu? İlhak Mı?” **International Journal of Social Sciences**, Sayı: 36, 2015
- Goldstone Richard & Hamilton, Rebecca “Bosnia v Serbia: Lessons from the Encounter of the International Court of Justice with the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia”, **Leiden Journal of International Law**, Vol:21, No:1, 2008
- Hannum, Hurst “Rethinking self-determination”, **Virginia Journal of International Law**, Vol:34, No:1, October 2011
- Hilpold, Peter “Ukraine, Crimea and New International Law: Balancing International Law with Arguments Drawn from History”, **Chinese Journal of International Law**, Vol:14, No:14, June 2015
- Kretzmer, David “The Inherent Right to Self Defence and Proportionality in Jus ad Bellum”, **The European Journal of International Law**, Vol:24, No:1 2013
- Kılıç, Doğan “Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:12, Sayı 1-2, 2008

- Kırımlı, Hakan “Rus İdaresi Dönemi” **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 25, 2002
- Kireççi, M.Akif & Tezcan, Selim “Kırım’ın Kısa Tarihi”, **Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma Dizisi**, Sayı 24, 2015
- Kurubaş, Erol “Kuzey Irak’ta Olası bir Ayrılmanın Meşruluğu ve Self-Determinasyon Sorunu”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt 59, Sayı 3, 2004
- Kranz, Jerzy “Imperialism, the Highest Stage of Sovereign Democracy: Some Remarks on the Annexation of Crimea by Russia”, **Archive of international law**, Vol:52, No:2, June 2004
- Kütükçü, Mehmet Akif “Uluslararası Hukukta Self Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 12, 2004
- Marxsen, Christian “The Crimea Crisis – An International Law Perspective”, **Heidelberg Journal of International Law**, vol:74, No:2, 2014
- Olsen, Peter M. “The Lawfulness of Russian Use of Force in Crimea”, **Military Law and the Law of War Review**, Vol:17, No:53, January 2014
- Özkural, Nergiz “Avrupa Birliği ve Rusya’nın Güç Alanları Arasında Kalan Ukrayna’da Yaşanan Halk Ayaklanmaları: Turuncu Devrim ve Meydan

Devrimi”, **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, Haziran 2015

Özarslan, Bahadır Bumin “Soğuk Savaş Sonrasında Kırım’ın ve Kırım Tatar Türklerinin Statüsü”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 39, 2014

Samancı, Uğur “Uluslararası Adalet Divanının Kosova’nın Bağımsızlık İlanına İlişkin Danışma Görüşü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 11, Sayı 2, 2011

Şahin, Cemile “Rus Yayılmacılığına Bir Örnek: 1944 Kırım Türklerinin Sürgünü”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:8, Sayı 39, Ağustos 2015

Taşdemir, Fatma “Yeni Dünya Düzeninde Self-Determinasyon”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, GÜ-SBE, Ankara, 1999

Topal, Ahmet Hamdi “Kırım İşgali ve Uluslararası Hukuk Krizi (Kırım Krizini Nasıl Okumalı?)”, **DÜBAM**, Sayı 36 Mart 2014

Uyanıker, Halit Burak “Kırım Sorunundan Donbas Savaşına Rusya-Ukrayna Uzlaşmazlığı”, **Karadeniz Araştırmaları Merkezi**, Sayı: 59, 2018

Uz, Abdullah “Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı”,
Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, Cilt 3,
Sayı:9, 2007

Vidmar, Jure ”The Annexation of Crimeaand the Boundaries of
the Will of the People”, **German Law Journal**,
Vol:16, No:03, 2015

Zadorozhny, O. “Comparative Characteristics of the Crimea and
Kosovo Cases: International Law Analysis”,
European Political and Law Discourse, Vol:1,
No:3, 2014

Elektronik Kaynaklar

BM “Uluslararası Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi” Birleşmiş
Enformasyon Milletler Genel Kurulu’nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI)
Merkezi sayılı kararı, (Çevrimiçi)
http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf, (Erişim:
11.03.2018)

BM “Devletler Arasındaki Dostluk İlişkileri ve İşbirliği Konusunda
Enformasyon Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirgesi” BM Genel Kurul 2625,
Merkezi 2626 sayılı 24 Ekim 1970 tarihli karar (Çevrimiçi) ,
http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf,
(Erişim:01.03.2018)

BM Ekonomik Haklar ve Görevler Tüzüğü, BM Genel Kurulu'nun 16
Enformasyon Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararı, (Çevrimiçi)
Merkezi http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf, (Erişim:

30.03.2018)

BM BM Genel Kurulunun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı
Enformasyon Kararıyla kabul edilmiş ‘Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’,
Merkezi (Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf,
(Erişim: 15.01.2019)

Cherkessia “’Putin’in Kırım Konuşması: Büyük Rusya Yayılmacılığının
Manifestosu’”, **Cherkessia**, 1 Nisan 2014, (Çevrimiçi)
http://www.cherkessia.net/news_detail.php?id=6149, (Erişim:
16.06.2018)

Dış İlişkiler ve “Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık
Avrupa Birliği Verilmesine İlişkin Bildiri”, BM Genel Kurul'un 1514(XV) sayılı
Genel 14 Aralık 1960 tarihli kararı, (Çevrimiçi),
http://uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilisoz/bm/bm_38.pdf
Müdürlüğü , (Erişim: 28.02.2018)
Resmi Sitesi

Dış İlişkiler ve “Sömürgeci Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verme Bildirgesi”,
Avrupa Birliği Genel Kurul Kararları 1514 (XV), 14 Aralık 1960, (Çevrimiçi)
Genel http://uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilisoz/bm/bm_38.pdf
Müdürlüğü , (Erişim: 05.04.2018)
Resmi Sitesi

Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Resmi Sitesi “Kalkınma Hakkı Bildirgesi” Genel Kurulun 4 Aralık 1986 tarihli ve 41/128 sayılı Kararı, (Çevrimiçi) <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm/bm-18.pdf>, (Erişim: 11.05.2018)

Azarkan, Ezeli DergiPark Akademik, “Devletlerin Tanınması ve 1933 Montevideo Sözleşmesi” (Çevrimiçi) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/231925>, (Erişim: 17.07.2018)

European Council “EU Restrictive Measures in Response to the Crisis in Ukraine” **European Council**, 25 Ekim 2018, (Çevrimiçi) <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/>, (Erişim: 07.05.2018)

Euronews “Kırım’ı Rusya’ya bağlayan anlaşma imzalandı”, **Euronews**, 19 Mart 2014, (Çevrimiçi) <https://tr.euronews.com/2014/03/19/kirim-i-rusya-ya-baglayan-anlasma-imzalandi>, (Erişim: 13.07.2018)

Fox, Gregory H. “The Russia–Crimea Treaty”, **Opinio Juris**, (çevrimiçi) <http://opiniojuris.org/2014/03/20/guest-post-russia-crimea-treaty/>, (Erişim: 11.09.2018)

International Court of Justice “East Timor (Portugal v. Australia)”, Judgment, I. C.J. Reports 1995, (Çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/84/084-19950630-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim: 13.05.2018)

International Court of Justice “Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua”, **International Court of Justice**, 27 Haziran 1986, (Çevrimiçi) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf>, (Erişim: 10.06.2018)

International Court of Justice	“Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo” International Court Of Justice Advisory Opinion Of 22 July 2010, (Çevrimiçi) https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf , (Erişim: 01.07.2018)
ICTY	“International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia”, United Nations , 15 Temmuz 1999, (Çevrimiçi) http://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf , (Erişim: 10.06.2018)
Legislation of Ukraine	‘Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine’, Legislation of Ukraine , 11 Mart 2014, (Çevrimiçi) http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/857-18 , (Erişim: 06.06.2018)
Legislation of Ukraine	“On Early Termination of Powers of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea”, Legislation of Ukraine , (Çevrimiçi) http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/891-18 , (Erişim: 06.05.2018)
Lexum	“Judgments of the Supreme Court of Canada”, Lexum , 20 Ağustos, 1998, (Çevrimiçi) https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/1643/index.do , (Erişim: 25.06.2018)
Max Planck Institute	“Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia”, Report, Volume:2, 2009, (Çevrimiçi), http://www.mpil.de/files/pdf4/IIFFMCG_Volume_II1.pdf , (Erişim: 05.08.2017)
OSCE	“Conference On Security And Co-Operation In Europe Final Act Helsinki 1975” (Çevrimiçi) https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true , (Erişim: 22.03.2018)
Organization of Security and Cooperation in	“1975 Helsinki Final Act” (Çevrimiçi) https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true , (Erişim: 22.03.2018)

Europe

Presedent of Russia of “Treaty between the Russian Federation and the Republic of Crimea”

, **Presedent of Russia**, 18 Mart 2014, (Çevrimiçi)
<http://www.kremlin.ru/events/president/news/20605>, (Erişim: 06.05.2018)

Reuters “No Room for 'Nyet' in Ukraine's Crimea Vote to Join Russia”,
Reuters, 11 Mart 2014, (Çevrimiçi)
<http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-referendum-idUSBREA2A1GR20140311>, (Erişim: 29.06.2018)

Security Council Report “Overview of Security Council Meeting Record S/PV.7125”,
Security Council, 3 Mart 2014, (Çevrimiçi)
<https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/spv7125-1.php>, (Erişim: 24.06.2018)

Security Council Report “Overview of Security Council Meeting Record S/PV.7144”,
Security Council, 19 Mart 2014, (Çevrimiçi)
http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv_7144.pdf, (03.07.2018)

Sputnik News “16 Mart 2014 Kırım Refarandum Sonucu”, **Sputnik News**,
(Çevrimiçi)
<https://tr.sputniknews.com/avrupa/201811031035978594-eski-kirim-temyiz-mahkeme-baskani-vatana-ihanetten-ukraynada-gozaltinda/>, (Erşim:24.06.2018)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmi Sitesi “Birleşmiş Milletler Antlaşması”, 26 Haziran 1945, (Çevrimiçi)
<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>,
(Erişim: 03.02.2018)

T.C Dış İşleri Bakanlığı Resmi Sitesi “’Amerika Devletler Örgütü’nün Tüzüğü”, 13 Aralık 1951, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/amerikan-devletleri-orgutu.tr.mfa>, (Erişim: 17.03.2018)

T.C Tarım ve Orman Bakanlığı Resmi Sitesi “’Uluslararası Adalet Divanı, (Federal Almanya Cumhuriyeti - İzlanda) Su Ürünleri Yetkisi davası” Fisheries Jurisdiction case, 2 şubat 1973, Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.tarim.gov.tr/ABDGM/Belgeler/%C4%B0DAR%C4%B0%20%C4%B0%C5%9ELER/Uzmanlik%20Tez%20may%C4%B1s%202015/Gulden%20Yavuz%20Onc%C4%B1rak.pdf>, (Erişim: 22.06.2018)

United Nations Official Website “’1941: The Atlantic Charter” (Çevrimiçi), <http://www.un.org/en/sections/history-united-nations-charter/1941-atlantic-charter/index.html>, (Erişim:02:01.2018)

United Nations Official Website “’Right to Exploit Freely Natural Wealth and Resources”, General Assembly Resolution 626, 21 Aralık 1952, (Çevrimiçi) <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/079/69/IMG/NR007969.pdf?OpenElement>, (Erişim: 27.03.2018)

United Nations Human Rights Official Website “’Permanent sovereignty over natural resources", General Assembly resolution 1803 (XVII) of 14 December 1962, (Çevrimiçi) <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/resources.pdf>, (Erişim: 27.03.2018)

United Nations Official Website “Declaration on the Establishment of a New International Economic Order”, Resolution adopted by the General Assembly 3201 (S-VI), 1 Mayıs 1974, <http://www.un-documents.net/s6r3201.htm>, (Erişim: 28.03.2018)

United Nations Official Website “Charter of Economic Rights and Duties of States”, Resolution adopted by the General Assembly 3281 (XXIX), 12 Aralık 1974, (Çevrimiçi) <http://www.un-documents.net/a29r3281.htm>, (Erişim: 28.03.2018)

United Nations Official Website “Memorandum on Security Assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons”, United Nations General Assembly Security Council, 19 Aralık 1994, (Çevrimiçi) http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/49/765, (Erişim: 09.06.2018)

United Nations Mission in Kosovo Official Website “Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi”, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 16 Aralık 1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı Karar, (Çevrimiçi) <http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/06turkish/IntCovCivPolRights.pdf>, (Erişim: 29.03.2018)